

University of Groningen

De scholierencampagne bij Nederland Leest

Heijker, Annemieke

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2011

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Heijker, A. (2011). *De scholierencampagne bij Nederland Leest*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

rijksuniversiteit
groningen

De scholierencampagne bij *Nederland Leest*

Een onderzoek naar het functioneren van de campagne in 2010:
4havo/vwo-leerlingen lezen *De grote zaal*

Annemieke Heijker

**Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en
Communicatie**

Augustus 2011

De scholierencampagne bij *Nederland Leest*

Een onderzoek naar het functioneren van de campagne in 2010:
4havo/vwo-leerlingen lezen *De grote zaal*

Annemieke Heijker

Nederlandse taal en cultuur

Begeleidster: Dr. S. van Voorst

Tweede lezer: Prof. dr. G.J. Dorleijn

Het zet je ook aan het denken. Wij zitten nu nog in 5havo, maar als je straks zelf tachtig bent dan wil je dat ook niet. Nu heb je nog een heel leven en dan denk je 'misschien kan ik er nog iets aan doen'. Je ziet ook wat dan mooi is, hè. Er was ook zo'n vrouw, ik ben de naam even kwijt... Die lag daar ook in die kleine zaal, die alle dagen wachtte tot er eens iemand langskwam. Die komt dan op een gegeven moment wel, en dat het dan een heel mooi moment voor haar is. Terwijl ik hier elke dag gewoon op school kom en je ziet elke dag je vrienden weer. Een wereld van verschil.¹

¹ Passage uit het leerlingeninterview met leerlingen van docent 5.

Samenvatting

Van 22 oktober tot 19 november 2010 werd voor de vijfde maal de landelijke leesbevorderingscampagne *Nederland Leest* georganiseerd door de *Stichting Collectieve Propaganda voor het Nederlandse Boek* (CPNB) op initiatief van de *Vereniging van Openbare Bibliotheken* (VOB). Tijdens de actieperiode konden leden van de openbare bibliotheken een gratis exemplaar van *De grote zaal* van Jacoba van Velde ophalen. Het doel van de campagne *Nederland Leest* is de binding met de bestaande klanten van de bibliotheek versterken en het lezen en maatschappelijke cohesie bevorderen. Sinds de tweede editie van *Nederland Leest* wordt er een speciale scholierenpocket uitgegeven. Nieuw in 2010 was de scholierenwebsite die de CPNB op initiatief van *Stichting Lezen* aan de campagne koppelde. Voor docenten op middelbare scholen waren pakketten met daarin scholierenpockets en posters beschikbaar voor het gebruik in 4havo/vwo. Samen met de scholierenwebsite vormen deze pakketten de scholierencampagne.

De centrale vraag in dit onderzoek is: Hoe functioneerde de scholierencampagne van *Nederland Leest* in 2010 en hoe wordt deze campagne beoordeeld door 4havo/vwo-leerlingen en hun docenten?

***De grote zaal* en de scholierenwebsite**

De grote zaal gaat over de 74-jarige weduwe Geertruide (Trui) van der Veen die na een tweede attaque in de kleine zaal van een verpleegtehuis terecht gekomen is. Ze komt erachter dat ze het verpleegtehuis niet meer uit zal komen en de bezoeken van haar dochter Helena vormen de lichtpuntjes in haar bestaan. Door de innerlijke monologen van Trui en Helena krijgt de lezer inzicht in hun gedachten. *De grote zaal* is een existentialistische roman waarin existentiële eenzaamheid en ouderdom belangrijke thema's zijn.

Voor het onderzoek heb ik een niveaubepaling bij *De grote zaal* uitgevoerd, om de geschiktheid van de roman voor de doelgroep van de scholierencampagne te bepalen. Uit deze niveaubepaling is gebleken dat de roman niet goed aansluit op de literaire competentie van de gemiddelde leerling aan de start van 4havo/vwo. De belangrijkste redenen hiervoor zijn dat de roman ver van de belevingswereld van 4havo/vwo-leerlingen staat, leerlingen zich niet gemakkelijk met een van de hoofdpersonen kunnen identificeren en er complexe thema's en motieven in aan bod komen. In dit onderzoek ben ik ingegaan op het functioneren van de

scholierenwebsite als bemiddelaar tussen de leerling en *De grote zaal*. Ook heb ik leerlingen en docenten geïnterviewd over de campagne *Nederland Leest*, *De grote zaal*, de behandeling van *De grote zaal* in de klas en de scholierenwebsite.

Docenten over de campagne

Uit de zoektocht naar respondenten bleek, dat veel docenten ervoor hadden gekozen om *De grote zaal* niet te gebruiken in hun literatuuronderwijs, omdat ze het boek niet geschikt of niet interessant genoeg vonden voor de doelgroep. Uiteindelijk heb ik zes docenten geïnterviewd die *De grote zaal* wel behandeld hebben in hun klassen. Allen waren enthousiast over de campagne *Nederland Leest*. Ze kenden de scholierenwebsite bij *De grote zaal* en gebruikten deze op verschillende wijzen: om zelf informatie op te zoeken, om te laten zien in de klas en om leerlingen ermee aan het werk te zetten en opdrachten bij te laten maken. Slechts één van de docenten gebruikte daarbij de opdrachten die de scholierenwebsite bood (in aangepaste vorm).

De docenten waren over het algemeen positief over de scholierenwebsite. Ze hadden ook verbeterpunten; de belangrijkste was dat de informatie, met name die over het existentialisme, uitgebreider had mogen zijn. Hoewel vijf van de zes docenten *De grote zaal* een goed boek vonden, hadden ze wel hun bedenkingen bij het gebruik ervan in het onderwijs. Enerzijds vonden ze *De grote zaal* niet geschikt voor 4havo/vwo-leerlingen omdat het verhaal ver van de belevingswereld van leerlingen staat. Anderzijds vonden ze dat leerlingen hun horizon best mogen verbreden en met iets nieuws in aanraking mogen komen.

Leerlingen over de campagne

De leerlingen vonden het over het algemeen leuk om aan een landelijke campagne mee te doen. Ze vonden wel dat er meer aandacht besteed kon worden aan promotieactiviteiten gericht op jongeren rond *Nederland Leest* met een aansprekender boekomslag en posters. Over *De grote zaal* waren de meningen verdeeld; een aantal vond het saai en langdradig en anderen vonden het 'mooi' en gingen over hun eigen leven nadenken. Ook over de geschiktheid voor de doelgroep van de scholierencampagne waren de meningen verdeeld. De meeste leerlingen vonden het boek echter niet zo geschikt of alleen geschikt dankzij de begeleidende lessen. Ze vonden dat er een maatschappelijk probleem in het *Nederland Leest*-boek aan de orde gesteld moest worden, maar dan liever een probleem dat dichterbij hun

belevingswereld zou staan. Over de scholierenwebsite waren de leerlingen die de website gezien of gebruikt hebben over het algemeen positief.

Aanbevelingen

Voor volgende edities van de scholierencampagne van *Nederland Leest* is het advies om zorgvuldig te zijn in de boekkeuze. Voor de doelgroep 4havo/vwo, met gemiddeld een 'beperkte literaire competentie', is een boek geschikter: dat meer aansluit op belevingswereld van jongeren, waarbij het makkelijker is om zich te identificeren met een van de hoofdpersonen en dat thema's bevat die minder complex zijn. Daardoor zullen meer docenten kiezen om het boek te behandelen in hun klassen, meer leerlingen aangesproken worden en zullen leerlingen het verhaal beter kunnen duiden. De scholierenwebsite is een goed hulpmiddel om te bemiddelen tussen boek en lezer. Het is aan te bevelen om deze website te vermelden in de scholierenpocket. Verbeterpunten voor de website liggen in de navigatie, het aanbieden van informatie op verschillende niveaus en de verbinding met het heden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	9
1. Inleiding	11
1.1 <i>Nederland Leest</i>	11
1.2 Onderzoeksvraag	13
1.3 Stand van zaken in het onderzoek	13
1.4 Leeswijzer voor deze scriptie	14
2. De campagne <i>Nederland Leest</i>.....	15
2.1 Doel en opzet van de campagne	15
2.2 Scholierencampagne.....	16
2.3 Selectiecriteria voor het kiezen van een roman.....	17
3. Karakterisering <i>De grote zaal</i>	19
3.1 De literaire kritiek over <i>De grote zaal</i>	19
3.2 Korte weergave van de inhoud.....	21
3.3 Thema's	21
3.4 Stijl en structuur	24
4. Niveaubepaling <i>De grote zaal</i>	27
4.1 Complexiteit <i>De grote zaal</i>	30
4.2 Geschiktheid <i>De grote zaal</i> voor 4havo/vwo-leerlingen.....	33
5. Website bij de scholierencampagne	35
5.1 Design en gebruiksvriendelijkheid.....	36
5.2 Inhoud.....	39
5.3 Doelgroep	46
5.4 Conclusies over het functioneren van de scholierenwebsite	46
6. Ervaringen van docenten met campagne <i>Nederland Leest</i>.....	49
6.1 Respondenten	49
6.2 Protocol interviews met docenten	51
6.3 Resultaten	53
6.4 Samenvatting functioneren scholierencampagne volgens docenten	62

7. Ervaringen van 4havo/vwo-leerlingen met de campagne <i>Nederland Leest</i>.....	65
7.1 Respondenten	65
7.2 Protocol interviews met leerlingen.....	66
7.3 Resultaten	66
7.4 Samenvatting functioneren scholierencampagne volgens leerlingen.....	72
8. Conclusies en adviezen.....	75
8.1 Het functioneren van <i>Nederland Leest</i> in het onderwijs	75
8.2 Het functioneren van <i>De grote zaal</i> in het onderwijs.....	76
8.3 Het functioneren van de scholierenwebsite.....	79
8.4 Besluit.....	80
9. Bibliografie	83
Bijlage 1 Het vragenformulier bij de scholierenwebsite.....	87
Bijlage 2 Docentenhandleiding bij scholierenwebsite.....	89
Bijlage 3 Overzicht hoofd- en subonderwerpen op de scholierenwebsite.....	93
Bijlage 4 Lees verder – Leestips op de scholierenwebsite	95
Bijlage 5 Reacties op de oproep via de mailinglist van <i>De digitale school</i>	97
Bijlage 6 Overzicht meningen van leerlingen over <i>De grote zaal</i>.....	99
Bijlage 7 Overzicht geschiktheid voor de doelgroep volgens leerlingen	101

Voorwoord

Voor u ligt de masterscriptie die ik heb geschreven in het kader van de studie *Nederlandse taal en cultuur* met de afstudeerrichting *Moderne Nederlandse letterkunde*.

Al lang voor ik aan het schrijven van mijn scriptie begon, wist ik dat ik onderzoek naar *Nederland Leest* wilde doen. Ik vind het concept erg interessant: een grote hoeveelheid exemplaren van een roman gratis verspreiden om mensen met elkaar over de maatschappelijke thema's te laten praten. In 2010 werd *De grote zaal* gelezen, waarvan ook een oplage van 81.000 exemplaren beschikbaar was voor gebruik in het onderwijs. Ik was erg benieuwd naar de meningen van leerlingen over het *De grote zaal*, dat gaat over een oude vrouw in een verpleegtehuis in de jaren vijftig.

Ik heb zes docenten en een aantal van hun leerlingen geïnterviewd over hun ervaringen met de campagne *Nederland Leest*. Het is een wereld van verschil: het leven van Geertruide in de grote zaal en het leven van een vierdeklasser. Ik vond het ontzettend leuk om de uiteenlopende meningen van leerlingen daarover te horen. De docenten en leerlingen wil ik bedanken voor hun deelname en daarmee de interessante informatie die ze me verschaft hebben. Daan Beeke van *Stichting Lezen* wil ik bedanken voor de uitnodiging voor de *Dag van het Literatuuronderwijs* en alle informatie die hij me gegeven heeft. Saskia Visser van de *Wetenschapswinkel van de Rijksuniversiteit Groningen* heeft me bijgestaan met praktische zaken, waarvoor ik haar wil bedanken.

Mijn studievrienden wil ik bedanken voor de uren die we samen in de Letterenbibliotheek doorgebracht hebben. Het schrijven van deze scriptie was een intensieve bezigheid en ik heb er veel aan gehad om samen te studeren.

Mijn begeleidster Sandra van Voorst heeft ervoor gezorgd dat ik, ondanks praktische problemen in de eerste fase, dit onderzoek toch ben gaan uitvoeren. Daarvoor wil ik haar bedanken en ook voor alle kritiek en verbeterpunten die ze me gegeven heeft.

Annemieke Heijker

1. Inleiding

1.1 *Nederland Leest*

Van 19 oktober tot en met 22 november 2010 vond voor de vijfde maal de landelijke leesbevorderingscampagne *Nederland Leest* plaats. Jaarlijks wordt deze campagne, op initiatief van de *Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB)*, georganiseerd door de *Stichting Collectieve Propaganda voor het Nederlandse Boek (CPNB)*. In de campagneperiode kregen betalende volwassen leden van de openbare bibliotheken een gratis exemplaar van de door de *CPNB* gekozen roman *De grote zaal* van Jacoba van Velde (1903-1985). Sinds 2006 werden achtereenvolgens *Dubbelspel* van Frank Martinus Arion, *De gelukkige klas* van Theo Thijssen, *Twee vrouwen* van Harry Mulisch en *Oeroeg* van Hella S. Haasse uitgedeeld aan de leden van de bibliotheken.

In 2009 deed ongeveer 95% van de 1200 bibliotheekvestigingen in Nederland mee aan de campagne.² Het precieze aantal in 2010 is niet bekendgemaakt, maar het zal rond hetzelfde percentage liggen. De campagne heeft twee doelstellingen: 1. de binding met de bestaande klanten van de bibliotheek versterken en 2. het lezen en maatschappelijke cohesie bevorderen.³ Om dit laatste doel te verwezenlijken nodigen de bibliotheken hun leden uit hetzelfde boek te lezen en het daarna te bespreken. *Nederland Leest* is gebaseerd op de campagne *One City One Book* die in 2001 voor het eerst georganiseerd werd in Chicago. Met deze campagne wilde men laten zien dat 'literatuur wel degelijk een breed publiek aanspreekt en dat het lezen van een goed boek veel plezier verschaft en de blik verruimt.'⁴ Het gezamenlijk lezen van het boek *To kill a mockingbird* van Harper Lee had tot gevolg dat het boek en de daarin aan bod komende thema's in de hele stad onderwerp van discussie werden. Opnieuw werd de roman een bestseller. Door de positieve reacties op de actie sloeg deze over naar andere steden in Amerika. De overheid en de bibliotheken stimuleerden de discussie over een boek met een maatschappelijk relevant thema en dat bleek zowel het lezen als de gemeenschapszin te bevorderen.⁵

Sinds de tweede editie van *Nederland Leest* wordt een speciale pocketeditie van de roman beschikbaar gesteld aan scholieren uit 4havo/vwo. Deze editie verschilt niet van die voor leden van de bibliotheek, er staat alleen een andere tekst op de kaft.

² Janssen, B. (2009), *Nederland Leest 2009*, p. 12.

³ Dessing, M. (2007), *Organisatie Nederland Leest zeer tevreden*, p. 14.

⁴ www.nederlandleest.nl/over-nll.html, geraadpleegd op 06-10-2010.

⁵ www.nederlandleest.nl/over-nll.html, geraadpleegd op 06-10-2010.

Tot en met 2009 waren pakketten met scholierenedities gratis te bestellen en werd er een aantal verwerkingsopdrachten bijgeleverd voor de docent. In het voorjaar van 2010 konden docenten van middelbare scholen tegen een kleine bijdrage een schoolpakket bij *De grote zaal* bestellen. Dat pakket bestond uit: 32 boeken en twee posters om op te hangen in het lokaal of in de bibliotheek. Een set gedrukte lessuggesties werd er dit jaar niet bijgegeven.⁶ Nieuw was in 2010 de scholierenwebsite die de CPNB op initiatief van *Stichting Lezen* aan de campagne *Nederland Leest* gekoppeld heeft. De website www.scholieren.nederlandleest.nl is bedoeld om leerlingen te stimuleren *De grote zaal* te gaan lezen en presenteert thema's rondom het boek in woord, beeld en geluid. Docenten konden een vragenformulier (zie bijlage 1) downloaden dat ze door hun leerlingen konden laten invullen bij het gebruik van de scholierenwebsite en er was een speciale docentenhandleiding (zie bijlage 2) bij dit vragenformulier.

De taak van *Stichting Lezen* in de scholierencampagne was de invulling van de scholierenwebsite. Tijdens *Manuscripta*⁷ op 5 september 2010 werden Daan Beeke van *Stichting Lezen* en Rosita Steenbeek, de schrijfster van de lofrede bij *De grote zaal*, geïnterviewd door Coen Peppelenbos over *Nederland Leest 2010* en de scholierenwebsite. Beeke sprak over de opzet van de website, die als hulpmiddel moet dienen bij het lezen van *De grote zaal*. Hij achtte het belangrijk dat de jaren vijftig uitgelegd worden en dat het existentialisme op de website aan bod komt. Ook worden op de website suggesties voor verder lezen en kijken gegeven. Voorbeelden daarvan zijn *Hersenschimmen* van Bernlef, de film *Being John Malkovic* en een link naar de website leesmij.nu, een interactieve website met leessuggesties voor adolescenten. Peppelenbos vroeg aan Beeke wanneer de actie geslaagd zou zijn. Het antwoord daarop was: 'als er goede reacties uit het onderwijs komen en als de website goed gebruikt wordt.'

Rosita Steenbeek vertelde over *De grote zaal*: 'Het is een juweel. Het sleepte me mee en pakte me tot het eind.' Ze was zeer positief over de roman en dacht dat met name de directe toon en de bekende thema's zouden aanspreken bij scholieren in 4havo/vwo. Peppelenbos vroeg haar of leerlingen zich zouden kunnen identificeren met één of meer personages uit *De grote zaal*. Haar antwoord hierop was dat de

⁶ www.nederlandleest.nl/op-school.html, geraadpleegd op 06-10-2010.

⁷ 'De feestelijke opening van het literaire seizoen 2010-2011', georganiseerd door *Stichting CPNB*.

scholieren zich makkelijker zouden kunnen identificeren met de dochter, dan met de oude vrouw Geertruide. Bovendien leek het haar ‘prikkelend voor leerlingen om te praten over het bestaan en de grote vragen.’ Uit het voorgaande blijkt dat Rosita Steenbeek en Daan Beeke positief gestemd zijn over het gebruik van *De grote zaal* en bijbehorende scholierenwebsite in het onderwijs.

1.2 Onderzoeksvraag

In dit onderzoek wil ik ingaan op de keuze voor de roman *De grote zaal* met het oog op het gebruik ervan in het onderwijs en scholierenwebsite, en daarmee of de scholierencampagne bij leesbevorderingscampagne *Nederland Leest* succes heeft gehad. Ik wil weten hoe de campagne heeft gefunctioneerd en hoe *De grote zaal* wordt beoordeeld door leerlingen en docenten. Het doel is om een advies uit te kunnen brengen over de opzet van de website en de selectie van het boek voor de scholierencampagne bij *Nederland Leest*. De vraag die in dit onderzoek centraal staat is de volgende:

Hoe functioneerde de door de CPNB en Stichting Lezen georganiseerde scholierencampagne met betrekking tot de roman *De grote zaal* van Jacoba van Velde in het kader van *Nederland Leest* en hoe wordt de scholierencampagne beoordeeld door 4havo/vwo-leerlingen en hun docenten?

In de volgende paragraaf volgt een stand van zaken in het onderzoek naar de leesbevorderingscampagne *Nederland Leest*.

1.3 Stand van zaken in het onderzoek

In het tijdschrift *Bibliotheekblad* zijn enkele achtergrondartikelen gepubliceerd over de leesbevorderingscampagne *Nederland Leest* en de campagne is veel in de landelijke media geweest. In het wetenschappelijk onderzoek is *Nederland Leest* een nog vrijwel braakliggend terrein; er is slechts eenmaal onderzoek naar gedaan. Dit onderzoek is in 2007 in opdracht van de CPNB en Stichting Lezen uitgevoerd door onderzoeksbureau *Duo Market Research* en is niet gepubliceerd. Stichting Lezen heeft mij dit onderzoek, dat betrekking heeft op de scholierenactie die in 2007 aan *Nederland Leest* gekoppeld was, ter beschikking gesteld. Voor dat onderzoek zijn 111 docenten Nederlands, die lesgeven in 4havo en/of 4vwo én sectievoorzitter zijn op hun school, bevraagd over hun ervaringen met de scholierenpakketten. De doelen van dit onderzoek waren inzicht krijgen in de motieven van sectievoorzitters om wel of niet deel te nemen aan de onderwijsactie van de CPNB en Stichting Lezen, inzicht

krijgen in de wijze waarop en de mate waarin scholen hebben deelgenomen aan de actie en verkrijgen van inzicht in de waardering van de onderwijsactie door de respondenten. Van de 111 respondenten gaf 96% aan de onderwijsactie bij *Nederland Leest* te kennen en 72% daarvan heeft het onderwijspakket met daarin 32 exemplaren van de roman *De gelukkige klas*, lessuggesties en een poster besteld. In 28% van de gevallen heeft de docent ervoor gekozen de roman met alle leerlingen te lezen. 45% van de docenten dacht dat de actie leesbevorderend werkte, 17% dacht van niet. Degenen die de actie niet positief vonden voor leesbevordering, hadden als motivatie dat *De gelukkige klas* de leerlingen volgens hen niet aansprak en dat het oubollig, saai of moeilijk was, of dat het niet in hun beleavingswereld paste. Een veelgenoemde suggestie voor verbetering van de actie was om in het vervolg een (moderner) boek te kiezen dat leerlingen meer aanspreekt.⁸ In dit onderzoek ga ik in op hoe *De grote zaal* in 2010 gefunctioneerd heeft in het onderwijs.

1.4 Leeswijzer voor deze scriptie

In hoofdstuk 2 wordt beschreven hoe de campagne *Nederland Leest* in 2010 werd vormgegeven en wat de criteria zijn die de CPNB hanteert bij het selecteren van een roman. Ook de specifieke criteria voor de keuze voor *De grote zaal* komen aan bod en in hoofdstuk 3 geef ik een korte karakterisering van de roman. In hoofdstuk 4 bepaal ik het niveau van *De grote zaal* aan de hand van het competentiemodel van Theo Witte. Daarna volgt hoofdstuk 5 waarin de scholierenwebsite beschreven en geëvalueerd wordt. In de hoofdstukken 6 en 7 komt de consumentenkant van de scholierencampagne bij *Nederland Leest* aan bod. In interviews heb ik zes docenten en steeds vijf en in sommige gevallen zes van hun leerlingen bevraagd over hun ervaringen met gezamenlijk lezen, de behandeling van *De grote zaal* in de klas, de scholierenwebsite en de campagne *Nederland Leest* in het algemeen.

In hoofdstuk 8 sluit ik af met de beantwoording van de centrale vraag en de conclusies van dit onderzoek. Op basis van de niveaubepaling van *De grote zaal*, de evaluatie van de website en de ervaringen van docenten en leerlingen zal ik enkele adviezen met betrekking tot de selectie van de roman en de opzet en het gebruik van de website uitbrengen.

⁷ Grinsven, V. & L. van der Woud (2008), *Rapportage Onderwijsactie Nederland Leest*.

2. De campagne *Nederland Leest*

2.1 Doel en opzet van de campagne

In de inleiding zijn de twee doelstellingen van de leesbevorderingscampagne *Nederland Leest* reeds genoemd, namelijk: 1. de binding met de bestaande klanten van de bibliotheek versterken en 2. het lezen en maatschappelijke cohesie bevorderen. Voor *Nederland Leest* kwamen vijf verschillende edities van *De grote zaal* uit, in totaal in een oplage van 782.500. De standaardpocket voor leden van de bibliotheek, de luxe uitgave met foto's voor in de boekhandel, de scholierenpocket, de pocket met blanco omslag voor de ontwerpwedstrijd *Nederland Ontwerpt* en in het kader van het thema ouderenzorg een grootletter-editie en een luisterboek. Deze laatste twee waren alleen beschikbaar via de bibliotheken, waar leden deze konden lenen.

Jaar en titel	Editie	Oplage
2006 <i>Dubbelspel</i>	Bibliotheekeditie	725.000
2007 <i>De gelukkige klas</i>	Bibliotheekeditie	855.500
	Scholiereneditie	101.000
2008 <i>Twee vrouwen</i>	Bibliotheekeditie	804.140
	Scholiereneditie	103.360
2009 <i>Oeroeg</i>	Bibliotheekeditie	781.000
	Scholiereneditie	103.000
2010 <i>De grote zaal</i>	Bibliotheekeditie	673.000
	Scholiereneditie	81.500

Figuur 1: Oplagecijfers 2005-2010 voor de bibliotheek- en scholiereneditie⁹

Opvallend is dat de oplagecijfers van de bibliotheekeditie sinds 2007 omlaag gegaan zijn. Eimer Wieldraaijer vroeg zich in zijn artikel in *Bibliotheekblad* af of die daling van de oplagecijfers komt door de relatieve onbekendheid van *De grote zaal* of door een tanend animo voor *Nederland Leest*.¹⁰ De daadwerkelijke reden is door de CPNB niet bekend gemaakt.

⁹ De oplagecijfers bij *Dubbelspel*, *De gelukkige klas*, *Twee vrouwen* en *Oeroeg* komen van web.cpnb.nl/cpnb/index.vm?pagina=38. Geraadpleegd op 15 januari 2011. De cijfers bij *De grote zaal* komen uit Wieldraaijer (2010) in *Bibliotheekblad*.

¹⁰ Wieldraaijer, E. (2010), *Lustrumviering Nederland Leest*.

De CNB probeerde de leden van de bibliotheken door middel van landelijke reclames met tweewoordcitaten als ‘Nederland Leest borsten rond op pagina 45’ of ‘Nederland Leest harde winden op pagina 99’ en het driewoordcitaat ‘Nederland Leest God help me op pagina 132’ het gratis boek niet alleen op te laten halen, maar het lezerspubliek ook aan te spreken om het boek daadwerkelijk te gaan lezen. De CPNB had reclamebureau *Kesselskramer* de opdracht gegeven via de reclame de lezer het boek ‘in te trekken’.¹¹

Figuur 2: Poster bij Nederland Leest

Ook de bibliotheken probeerden de campagne zoveel mogelijk onder de aandacht te brengen en hun leden het *Nederland Leest*-boek te laten lezen. Veel bibliotheken organiseerden activiteiten bij de campagne. In 2007 hield onderzoeksbureau *Cubiss*, in opdracht van de *VOB*, een enquête onder de bibliotheken over de organisatie van activiteiten rondom *Nederland Leest Twee Vrouwen*. Uit 145 vragenlijsten bleek dat 87% van de bibliotheken aanvullende activiteiten organiseerde en 53% van de respondenten de afhalers van het boek geregistreerd had. Hiervan deed 66% dat om de ledengegevens te kunnen actualiseren.¹²

Ook in 2010 werden er door de bibliotheken weer verschillende activiteiten georganiseerd, ditmaal rondom het thema ouderdom. Voorbeelden van activiteiten waren: aftrapbijeenkomsten, lezingen, tentoonstellingen, groepsdiscussies, cabaret, filmvertoningen en auteursbezoeken. Actrice Anne Wil Blankers ging met een theaterbewerking door Mette Bouhuijs van *De grote zaal* langs verschillende bibliotheken. Op 19 november sloot zij de campagne *Nederland Leest* af met een eenmalige en exclusieve voorstelling bij *De grote zaal* in *Koninklijk Theater Carré*.

2.2 Scholierencampagne

Elk voorjaar krijgen de voorzitters van de secties Nederlands op middelbare scholen een brief waarmee ze geattendeerd worden op de scholierencampagne bij *Nederland Leest*. Docenten kunnen daarna schoolpakketten bestellen via de openbare bibliotheek in hun gemeente. In het jaar van *De gelukkige klas* kwam voor het eerst een scholierenpocket uit. Deze werd in een oplage van 101.000 uitgebracht en in de jaren

¹¹ Fortuin, A. (2010), *Ga voor harde winden snel naar pagina 7*.

¹² N.N. (2008), *Bibliotheken positief over Nederland Leest*, p. 32.

daarna volgden *Twee vrouwen* en *Oeroeg* in een vergelijkbare oplage. De oplage waarin de scholiereneditie van *De grote zaal* uitkwam is duidelijk lager (81.000). Driekwart jaar na het verschijnen van *Oeroeg* in de *Nederland Leest*-campagne viel op de website van *Nederland Leest* te lezen ‘Scholieren verslinden *Oeroeg* van Hella S. Haasse’. In het bijbehorende artikel stond dat het debuut van Haasse in de top tien van meest geraadpleegde boekverslagen op *www.scholieren.com* terechtgekomen was en een verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat het boek in het kader van *Nederland Leest* gratis was verspreid onder scholieren.¹³ Daarbij moet wel aangetekend worden dat *Oeroeg* al lang een populair boek is op de leeslijsten van scholieren.

De scholierenwebsite werd in 2010 onder de aandacht gebracht door een link op de algemene website van *Nederland Leest* en door de presentatie van de website tijdens *Manuscripta*. In de scholierenpocket van *De grote zaal* stond geen verwijzing naar de website. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de scholierenwebsite in september 2010 nog in ontwikkeling was en de pockets toen misschien al gedrukt waren. De scholierenwebsite is dus vooral online gepromoot.

2.3 Selectiecriteria voor het kiezen van een roman

Over het kiezen van een roman zei Gijs Schunselaar, werkzaam bij CPNB als campagneleider van *Nederland Leest*, in *Lezen*: ‘Dat gebeurt achter gesloten deuren.’¹⁴ Hoewel selectiecriteria voor het kiezen van een roman in het kader van *Nederland Leest* door de CPNB niet openbaar gemaakt worden, deed Schunselaar er wel een aantal uitspraken over. Een aansprekend thema is volgens hem belangrijk. Het *Nederland Leest*-boek moet geëngageerd zijn en daarmee raken aan een maatschappelijk onderwerp. Ook moet het boek een bepaalde literaire waarde hebben, het moet geschikt zijn voor een breed publiek en het moet zich onttrekken aan de waan van de dag. Het moet zich lenen om er met elkaar over in discussie te gaan en het moet zich bewezen hebben, een klassieker met een grote K zijn.¹⁵

Stijn Aerden schreef in *Bibliotheekblad* dat het waarschijnlijk is dat het aantal pagina's ook een rol speelt bij het kiezen van een roman voor de campagne *Nederland Leest*. *Oeroeg* van Hella S. Haasse, in 2009 het *Nederland Leest*-boek, stond al generaties lang bekend als een dun ‘lijstboek’ en is daarmee op de leestlijst van velen

¹³ <http://web.cpnb.nl/cpnb/actueelbericht.vm?ab=68>, geraadpleegd op 10-10-2010.

¹⁴ Aerden, S. (2009), *Soeka Batja*, pp. 4-6.

¹⁵ Aerden, S. (2009), *Soeka Batja*, pp. 4-6.

terechtgekomen. De *Nederland Leest*-editie van *Oeroeg* besloeg 102 pagina's.¹⁶ *De grote zaal* wordt in 134 pagina's verteld en is daarmee ook een dun boek. In de brochure *Literatuur in de klas* van *Stichting Lezen* wordt over *De grote zaal* gesproken van een 'vergeten meesterwerk', waarin universele thema's als eenzaamheid en de dood aan bod komen.¹⁷ De roman was voor de campagne in de vergetelheid geraakt en had zich daarmee onttrokken aan de waan van de dag. *De grote zaal* werd in 1953 door veel recensenten lovend ontvangen, daarom kan het volgens *Stichting Lezen* als een klassieker aangemerkt worden. De thema's ouderdom en eenzaamheid in *De grote zaal* maken het mogelijk een maatschappelijke discussie op gang te brengen. Het is 'zware kost op een heldere, lichte en verrassende manier verwoord' en dat maakt de roman geschikt voor een breed publiek.¹⁸ *De grote zaal* voldoet hiermee dus aan de selectiecriteria die Schunselaar gaf.

¹⁶ Aerden, S. (2009), *Soeka Batja*, pp. 4-6.

¹⁷ Stichting Lezen (2010), *Literatuur in de klas*.

¹⁸ Stichting Lezen (2010), *Literatuur in de klas*.

3. Karakterisering *De grote zaal*

3.1 De literaire kritiek over *De grote zaal*

In 1953 verscheen de debuutroman *De grote zaal* van Jacoba van Velde bij *Uitgeverij Querido*. Jacoba van Velde debuteerde toen ze vijftig jaar was en voor die tijd had ze al twee Franse novellen uitgebracht. In 1961 kwam haar tweede en laatste roman *Een blad in de wind* uit. Verder schreef zij enkele korte verhalen die ongepubliceerd bleven, maar die later wel zijn opgenomen in *Verzameld Werk* dat in 1987, twee jaar na haar dood in 1985, bij *Querido* verscheen. Haar totale literaire oeuvre beslaat niet meer dan 250 pagina's. *De grote zaal* werd door vooraanstaande critici als Greshoff en literatoren als F. Bordewijk, Anton Koolhaas, J.C. Bloem en Simone de Beauvoir positief ontvangen.¹⁹ Greshoff en Bloem prezen het boek en spraken er altijd weer opnieuw met geestdrift over als een hoogtepunt van de naoorlogse literatuur. Na het overlijden van Jacoba van Velde schreef Koolhaas over *De grote zaal* in *Vrij Nederland*: 'Het boek is voor velen nog steeds dé ziekenhuisroman waarin een dementerende moeder op een aangrijpende manier in haar jammerlijk verval hoog wordt gehouden.'²⁰

Vrijwel alle recensies over *De grote zaal*, of ze nu uitkwamen vlak na het verschijnen van de roman, na het verschijnen van *Verzameld werk* of bij het verschijnen van de *Nederland Leest*-editie, oordelen positief. De term meesterwerk werd regelmatig genoemd, onder andere door recensent W.E. in de *Leeuwarder Courant*²¹, N.N. in *Trouw*²² en Jos Panhuijsen in *Het Dagblad*²³. *De grote zaal* kwam in dertien talen uit, wat uitzonderlijk was in die tijd.²⁴ In Polen werd de roman zelfs bewerkt tot een hoorspel en een film. De roman beleefde in Nederland tot 1981 zeven herdrukken, die een totale oplage van 75.000 exemplaren omvatten.²⁵ Toch komt de naam Jacoba van Velde niet in de literatuurgeschiedenissen voor. Verklaringen daarvoor zouden kunnen zijn dat zij het grootste deel van haar leven in Frankrijk heeft doorgebracht en het feit dat schrijvers met maar één succesvol werk, haar tweede

¹⁹ <http://web.cpn.nl/cpn/actueelbericht.vm?ab=8>, geraadpleegd op 10-10-2010.

²⁰ Koolhaas, A. (1985), *Bij de dood van Jacoba van Velde*.

²¹ W.E. (1954), *Letterkundige verschijningen*.

²² N.N. (1987), *Oud: Een heel betrekkelijk ideaal*.

²³ Panhuijsen, J. (1954), *Novelle over de tragiek van het ouder worden*.

²⁴ *De grote zaal* is vertaald in het Engels, Duits, Frans, Italiaans, Spaans, Noors, Fins, Deens, Zweeds, Servisch, Indonesisch, Japans en Zuid-Afrikaans.

²⁵ N.N. (1987), *Oud: Een heel betrekkelijk ideaal*.

roman werd door critici als van veel mindere kwaliteit bestempeld, niet veel kans maken op canonisering.²⁶

De grote zaal kan getypeerd worden als een psychologische roman, waarin de existentiële eenzaamheid van de mens en zijn angst voor de dood belangrijke thema's zijn. Rond het verschijnen van *De grote zaal* werd de roman niet getypeerd als existentialistisch, dat was een term die pas later zijn intrede deed. In de meeste recensies werd wel aandacht besteed aan het thema eenzaamheid. Termen als 'essentie', 'waarachtigheid' en 'waarheidsdrang' werden gebruikt in het kader van de eenzaamheid en het uiteindelijke alleen zijn van de mens.²⁷ Een voorbeeld daarvan is C.J.E. Dinaux die schreef: 'Wie wil, kan dit boek rangschikken onder de literatuur die een existentieel levensgevoel tot uitdrukking brengt.' Een andere recensent schreef in *Het Vaderland*: 'Het komt niet veel voor dat in een zó beperkt bestek de tragische angst om het menszijn zo volledig en aangrijpend tot uiting komt.'²⁸ De term existentialisme was in 1953 dus nog niet gangbaar in de literaire kritiek. Een term die er wel gebezigd werd in de literaire kritiek was *realisme*. Ben Stroman schreef in het *Algemeen Handelsblad* dat Jacoba van Velde zijn inziens had aangetoond dat het realisme een goede voedingsbodem kon zijn voor een kunstwerk van betekenis.²⁹ En van het 'kleinburgerlijke voorliefde voor het detail, dat kregel-makende euvel van de vroegere "realistische roman" uit het interbellum, is in *De grote zaal* geen spoor te bekennen', schreef C.J.E. Dinaux in het *Haarlems Dagblad*.³⁰ Overigens doelde C.J.E. Dinaux met "realistische roman" op een genre waar veel damesromans uit die tijd bij hoorden. Pas vanaf 1986, rond het verschijnen van *Verzameld Werk*, werd *De grote zaal* getypeerd als een roman die hoort tot het existentialisme. August Hans den Boef voegde daar nog aan toe 'met naturalistische trekken.'³¹

In 2010 besteedde men in de kritieken voornamelijk ruimte aan het schetsen van een achtergrond bij het boek. Er was aandacht voor het leven van Jacoba van Velde, de ontvangst na het verschijnen, het existentialisme en er werd algemene informatie over de campagne *Nederland Leest* gegeven. Martje Breedts Bruyn schreef in *Vrij Nederland* dat zij de keuze van de CPNB voor deze roman goed vindt, met

²⁶ Deel, T. van (1987), *Het sterven in de grote zaal*.

²⁷ Stoffelsen, D. (2010), *Een meesterwerk*.

²⁸ N.N. (1954), *Een boek als een monument*.

²⁹ Stroman, B. (1954), *Sociaal probleem als grondslag voor een aangrijpend verhaal*.

³⁰ Dinaux, C.J.E. (1954), *Het opmerkelijk debuut van Jacoba van Velde*.

³¹ Den Boef, A.H. (1986), *Wereldschrijfster koos voor de schaduw*.

name omdat de roman een halve eeuw later niet verouderd aandoet.³² Ook Kester Freriks oordeelde positief: 'Een halve eeuw later dwingt Jacoba van Veldes weergave van het spook van de ouderdom diepe bewondering af.'³³ Nadat begin 2010 werd bekendgemaakt dat *De grote zaal* het *Nederland Leest*-boek zou worden volgden er dus weer vooral positieve recensies, zij het dat ze een stuk gematigder waren dan rond 1953 en 1987.

3.2 Korte weergave van de inhoud

De roman beschrijft het verhaal van de 74-jarige weduwe Geertruide van der Veen, ook wel Trui genoemd, die na een tweede attaque in de kleine zaal van een verpleegtehuis terecht gekomen is. Ze is haar geheugen kwijt en langzaam krijgt ze dat terug. Ze is aan het bed gekluisterd, maar krabbelt later weer een beetje op. Langzaamaan komt Trui erachter dat ze het verpleegtehuis niet meer uit zal komen. Haar spullen worden verkocht door de *Dienst Sociale Zaken*, zodat haar verblijf in het verpleegtehuis van de opbrengst betaald kan worden. Trui's dochter Helena woont met haar man in Parijs en komt sporadisch bij Trui op bezoek. Die bezoeken vormen de lichtpuntjes in Trui's leven. De dagelijkse beslommingen van het leven in het tehuis worden beschreven. In de kleine zaal liggen zes dames, waarvan de lezer iets te weten komt. Bijvoorbeeld dat mevrouw Jansen maar één been heeft en dat mevrouw Diepenhorst nooit bezoek krijgt van haar zoon.

Steeds krijgt de lezer inzicht in de gedachten van Trui. Ze is bang om naar de grote zaal te gaan, want die zaal is ook een stap dichterbij de dood. De negentien vrouwen in de grote zaal zijn er, op drie voor wie geen ruimte meer in de kleine zaal is na, slecht aan toe. Het gaat steeds slechter met de gezondheid van Trui en ze komt toch in de grote zaal terecht en de lezer beleeft de laatste, indringende en angstige fase met haar. Aan het eind van het verhaal is Helena getuige van het overlijden van haar moeder.

3.3 Thema's

De thema's in het boek, ouderdom en existentiële eenzaamheid, zijn van alle tijden en ook daarom nu nog actueel. Ook in de jaren vijftig bestonden er problemen met de ouderdagsverzorging. De woningnood werd in de jaren na de oorlog steeds nijpender

³² Breedts Bruyn, M. (2010), *Fenomenale vrouw met één geweldig boek*.

³³ Freriks, K. (2010), *In gezelschap van het Niets*.

en de gemiddelde leeftijd van de Nederlandse bevolking nam toe.³⁴ Ouderenzorg is één van de motieven in *De grote zaal* en daarmee bracht de roman in de jaren vijftig een schok teweeg; Sommigen vatten de roman op als een aanklacht tegen de ouderenzorg op dat moment. Toch heeft Jacoba van Velde het niet als een aanklacht bedoeld. In een radio-interview verklaarde zij eens:

Soms spijt het me dat m'n verhaal zich afspeelt in een oude vrouwenhuis. Mijn boek is geen sociale aanklacht, in ieder geval is dat niet mijn bedoeling. Wat ik vooral heb willen aantonen is de absurditeit van het leven. Allemaal wachten we om dood te gaan en of dat sterven nu gebeurt in een kasteel of een oude vrouwenhuis maakt me niet veel uit.³⁵

De grote zaal is doortrokken van de uitzichtloosheid van het leven en de absurditeit van het bestaan.³⁶ *De grote zaal* begint met de twee zinnen: 'Waar ben ik eigenlijk? Hoe ben ik hier gekomen?' Geertruide vraagt zich niet alleen af wat ze in het bed in het rusthuis doet, maar aan het eind van haar leven begint ze ook haar bestaan en aanwezigheid te bevragen. Ze komt er in het verpleegtehuis achter dat er geen uitweg is en dat angst voor de dood onlosmakelijk met het leven verbonden is. Iedereen moet zijn eigen lasten dragen en daar komt ook eenzaamheid bij kijken. Trui ziet aan het einde van haar leven in dat haar dochter Helena dat al op veel jongere leeftijd heeft doorgehad dan zichzelf. Trui realiseert zich in het tehuis dat ze aan het eind van haar leven gekomen is en beseft dat ze er alleen voor staat. Het meest beseft zij dit wanneer zij naar het toilet gaat en dan blijkt dat het slot van de deur gehaald is. Een tijdje ervoor was een oude dame door een hartaanval overleden op het toilet. De directie besloot de deur te forceren en geen nieuw slot te plaatsen. Trui merkt dat ze amper privacy heeft en voelt zich daardoor des te meer alleen. Juist de aanwezigheid van anderen maakt de eenzaamheid zichtbaar. Eenzaamheid en uitzichtloosheid van het leven als belangrijke thema's passen bij het existentialisme.

Het existentialisme vindt zijn oorsprong in de eerste helft van de twintigste eeuw, waar grote Franse filosofen theorieën over de menselijke existentie ontwikkelden. In het existentialisme is er een spanningsveld tussen gegevenheid en opgave. Het menselijke bestaan is gebonden aan tijd en tijdelijkheid. De basis van vrijheid wordt gevormd door de historiciteit van de mens. Jean-Paul Sartre, één van de

³⁴ W.E. (1954), *Letterkundige verschijningen*.

³⁵ Citaat opgenomen in Siepe, L. (1987), *Jacob van Velde*.

³⁶ Freriks, K. (2010), *In gezelschap van het Niets*.

grote Franse filosofen, had als uitgangspunt dat de existentie als mogelijkheid problemen met zich meebrengt als: keuze, absurditeit als resultaat van de tegenstelling ideaal-werkelijkheid en angst voor mislukking en dood.³⁷ Een existentialistische levensvisie is iets wat vaker voorkwam bij schrijvers uit de naoorlogse schrijversgeneratie. Een verklaring hiervoor is dat de jongere generatie zoekt naar een houding ten opzichte van de ellende van twee wereldoorlogen. Behalve Jacoba van Velde en schreven ook haar tijdgenoten W.F. Hermans en Simon van het Reve (Gerard Reve) existentialistische werken.

Eén van de meest prominente vertegenwoordigers van het existentialisme in Frankrijk was Samuel Beckett. Jacoba van Velde, die het grootste deel van haar leven in Parijs woonde, was vanaf 1946 bevriend met hem en ze was zijn vertaalster.³⁸ Door Beckett kwam ze in aanraking met het existentialistische gedachtegoed, dat ze zich eigen maakte. ‘Dat tehuis in “De grote zaal” is alleen maar een situering. We zitten allemaal in hetzelfde schuitje’, heeft Jacoba van Velde eens gezegd.³⁹ Deze uitspraak heeft precies de boodschap van het existentialisme zoals die in die tijd in Parijs tot uitdrukking kwam. C.J. Kelk schreef in zijn recensie in *De Groene Amsterdammer*:

In zijn soort had dit kleine boek niet voortreffelijker kunnen uitvallen, men voelt aan elk woord, dat het waar is en niets anders dan de waarheid vertelt. Wij staan hier voor een der meest onoplosbare problemen van het leven. Maak er de schrijfster geen verwijt van. Integendeel, wees erkentelijk voor haar moed, de dingen onder het oog te zien zoals ze werkelijk zijn.⁴⁰

Ook Ben Stroman vond het moedig van Jacoba van Velde dat zij het gedurfd heeft om ‘een aller kleinburgerlijkste tragedie tot onderwerp te nemen voor een kleine roman.’ Hij schreef over Simon van het Reve en W.F. Hermans dat zij angst hadden voor het ‘Hollandse binnenhuisje’ en dat zij daar, in tegenstelling tot de moedige Jacoba van Velde, maar niet uit konden komen.⁴¹

Behalve de thema’s existentialistische eenzaamheid en ouderdom is er nog een belangrijk motief in *De grote zaal*: de moeder-dochterrelatie. Dochter Helena en moeder Trui hebben beiden een andere richting aan hun leven gegeven. Helena is haar eigen weg gegaan en heeft een leven in Parijs met haar man Jean van Hasselt. Op

³⁷ Gorp, H. van e.a. (2007), *Lexicon van literaire termen*.

³⁸ Blom, O. (2010), *Gemengde berichten*.

³⁹ N.N. (1987), *Oud: Een heel betrekkelijk ideaal*.

⁴⁰ Kelk, C.J. (1953), *Als ouders hulpbehoevend worden*.

⁴¹ Stroman, B. (1954), *Sociaal probleem als grondslag voor een aangrijpend verhaal*.

jonge leeftijd kwam Helena erachter dat de mens uiteindelijk alleen is. Ze kijkt daarom anders tegen het leven aan dan Trui en maakt daarom andere keuzes. Helena verkiest het vrije kunstenaarsleven boven het bekrompen milieu in Nederland. Trui heeft zich na het overlijden van haar man Willem helemaal op haar dochter gericht. Helena adviseert Trui om een ander doel te zoeken in het leven dan zich alleen maar met haar bezig te houden. Trui heeft dan geen doelen meer in het leven en ziet op tegen overplaatsing naar de grote zaal. De uitzichtloosheid van het leven komt ook in dit motief terug.

3.4 Stijl en structuur

De grote zaal is geschreven in een sobere, directe en eenvoudige stijl. De recensent van *Het Vaderland* schreef dat hij er versteld van stond ‘dat een beginnening in staat is zó strak en zuinig, zo nauwkeurig en indringend te schrijven!’⁴² In andere recensies werd gesproken van een ‘eenvoudige, klare niets verhullende, niets verzachtende of verzoetende verteltrant’⁴³ en een ‘heldere, doeltreffende en directe stijl’.⁴⁴ Juist de eenvoudigheid van de woorden zorgen ervoor dat ‘het besef der volstreckte eenzaamheid voor de poort van den dood’ door de stille eenvoud van de woorden in essentie worden gepeild, aldus criticus W.E. in de *Leeuwarder Courant*.⁴⁵ Annejet van der Zijl schreef over de stijl van *De grote zaal*, na het uitkomen van *Verzameld Werk*, dat Jacoba van Velde ‘geen zinnen construeerde’ en dat ze geen concessie heeft gedaan aan de schoonheid van taal. ‘Haar stijl is extentialistisch, rauw zonder grof te worden en meeslepend.’⁴⁶ Het taalgebruik is niet moeilijk en de zinnen zijn niet lang.

De gedachten van Trui en haar dochter Helena worden weergegeven in innerlijke monologen, ook wel monologue intérieurs genoemd, die elkaar afwisselen en waarin soms een korte dialoog is ingebed, er komen geen aanhalingstekens aan te pas. De twee innerlijke monologen worden beide door een ik-verteller verteld. Het hele verhaal, op de flashback van Helena naar de zondagsschool na, wordt in de onvoltooid tegenwoordige tijd verteld. De lezer krijgt inzicht in de gedachten en gevoelens van Trui en van Helena. Bijna filmisch ziet de lezer de bedden en fonteintjes om je te wassen aan zich voorbij komen.

⁴² N.N. (1954), *Een boek als een monument*.

⁴³ Kelk, C.J. (1953), *Als ouders hulpbehoevend worden*.

⁴⁴ H.K. (1953), *Van beneden en boven de taalgrens*.

⁴⁵ W.E. (1954), *Letterkundige verschijningen*.

⁴⁶ Zijl, A. van der (1987), *Een puzzel die nooit werd voltooid*.

In deze korte karakterisering van *De grote zaal* hebben we kunnen zien dat de roman door de jaren heen over het algemeen goed ontvangen werd. De roman kenmerkt zich door de sobere schrijfstijl en de existentialistische thema's eenzaamheid en ouderdom die sterk naar voren komen. De genoemde karakteristieken van *De grote zaal* komen terug bij de niveaubepaling van de roman in het volgende hoofdstuk.

4. Niveaubepaling *De grote zaal*

In de karakterisering van *De grote zaal* kwam naar voren dat er grote thema's als existentiële eenzaamheid en ouderdom in de roman voorkomen. Mede door deze thema's en de complexe betekenislaag rijst bij mij de vraag of *De grote zaal* geschikt is voor de doelgroep van de scholierencampagne (4havo/vwo-leerlingen).

Om de geschiktheid van de roman voor deze doelgroep te kunnen bepalen, maak ik gebruik van het competentiemodel dat Theo Witte voor zijn promotieonderzoek heeft ontwikkeld. Zijn onderzoek had een tweeledig doel. Enerzijds had het een wetenschappelijk en onderzoeksintern doel, namelijk 'een bijdrage leveren aan de kennis over de literaire socialisatie van adolescenten in het kader van de tweede fase.'⁴⁷ Anderzijds had het een praktisch en onderzoeksextern doel: 'het ontwikkelen van een didactisch instrument waarmee docenten de literaire ontwikkeling van leerlingen optimaal kunnen stimuleren.'⁴⁸ In het beschrijvende, longitudinale onderzoek bracht hij van individuele leerlingen het ontwikkelingsproces binnen het literatuuronderwijs in kaart. Het resultaat van het onderzoek was een instrument dat zes niveaus van literaire competentie beschrijft van de zwakste leerling bij de start in 4havo tot de meest excellente leerling aan het eind van 6gymnasium.⁴⁹ Hieronder volgt een beschrijving van de zes niveaus van literaire competentie die Theo Witte beschrijft.

Leerlingen die zich op het laagste leesniveau (niveau 1) bevinden, hebben een vooral belevende leeswijze en beschikken over een zeer beperkte literaire competentie. De literaire competentie, ofwel leescompetentie, houdt in dat de leerling over een bepaald instrumentarium en een hoeveelheid leeservaring moet beschikken om toegang tot een werk te krijgen en er betekenisvolle uitspraken over te kunnen doen. De leerling op niveau 1 houdt over het algemeen niet van lezen, kan een laag tempo hebben en wil zich vooral amuseren met een boek. De boeken die door leerlingen op niveau 1 gelezen worden zijn zeer eenvoudig, niet dik, sluiten aan bij de belevingswereld, hebben een eenvoudige structuur en amuseren de lezer. Voorbeelden van deze boeken zijn *Het verrotte leven van Floortje Bloem* van Yvonne Keuls en

⁴⁷ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 17.

⁴⁸ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 17.

⁴⁹ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 431.

Blauwe plekken van Anke de Vries.⁵⁰ Er is een subtiel verschil tussen niveau 1 en niveau 2. Op niveau 1 leest de leerling boeken die tot de eenvoudige jeugdliteratuur horen en op niveau 2 leest de leerling eenvoudige volwassenenliteratuur.⁵¹ Ook op niveau 2 worden de boeken gekenmerkt door een spannend of dramatisch plot en speelt het verhaal zich bij voorkeur dichtbij de belevingswereld van de adolescent af. Voor de het lezen van boeken op niveau 2 is een herkende leeswijze noodzakelijk. Voorbeelden van boeken in dit niveau zijn: *Kinderjaren* van Jona Oberski en *Bor* van Joris Moens.⁵²

De overgang van niveau 2 naar niveau 3 is een overgang van literatuur over adolescenten naar literatuur waarin volwassenen een rol spelen. De personages en de onderlinge verhoudingen worden op niveau 3 meer uitgewerkt dan boeken op niveau 2. Voorbeelden van boeken op niveau 3: *De kleine blond dood* van Boudewijn Büch en *Het gouden ei* van Tim Krabbé. De teksten op niveau 3 moeten iets bij de lezer teweegbrengen en appelleren aan vraagstukken die bij adolescenten leven. De leerling zal deze vraagstukken met een reflecterende leeswijze benaderen.⁵³ De boeken op niveau 3 hebben een transparante structuur en dat is wat ze onderscheidt van boeken op niveau 4. De structuur en stijl van de teksten mag op dat niveau minder expliciet zijn. Vanaf niveau 4 komen meer gecanoniseerde auteurs aan bod als Willem Frederik Hermans (*De donkere kamer van Damokles*) en Arnon Grunberg (*Tirza*).⁵⁴ De werken zijn geschreven in een literaire stijl en er kunnen tegenstrijdige of controversiële visies in naar voren gebracht worden. Deze hoeven niet per se opgelost te worden. De structuur van de werken kan complex en impliciet zijn en wordt gekenmerkt door ambiguïteit en openheid. Voor het doorgronden van deze werken heeft de leerling een interpreterende en esthetische leeswijze nodig.⁵⁵

Op niveau 5 zijn veel oudere, klassieke teksten van voor 1940 opgenomen, zoals de *Gysbreght van Aemstel* van Joost van den Vondel en *Van oude mensen, de dingen die voorbij gaan...* van Louis Couperus.⁵⁶ Qua taalgebruik en vertelprocedures kunnen ze gedateerd zijn, maar ook om andere redenen kunnen ze minder

⁵⁰ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 132-133.

⁵¹ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 141.

⁵² Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, pp. 134-135.

⁵³ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, pp. 135-136.

⁵⁴ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 140.

⁵⁵ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, pp. 136-137.

⁵⁶ <http://www.lezenvoordelijst.nl/Book/listing/5>, geraadpleegd op 15-03-2011.

toegankelijk zijn. Abstracte of literaire personages en een complexe structuur met verschillende betekenislagen kunnen in de romans aan te wijzen zijn. De moderne teksten op niveau 5 kenmerken zich door de het verteltechnische en stilistische raffinement en door implicietheid en meerduidigheid.⁵⁷ De teksten doen een sterk beroep de volgende kennis: sociaal-maatschappelijke, politieke en psychologische en literair-historische kennis. De werken vereisen een letterkundige leeshouding van de lezer.⁵⁸

De overgang naar niveau 6 kenmerkt zich door de hoge graad van abstractie van de thematiek, intertekstualiteit en een sterke gelaagdheid. Om bijvoorbeeld *Rituelen* van Cees Noteboom of *Het land van herkomst* van E. du Perron te kunnen doordringen is een academische leeshouding nodig. Leerlingen die zich op dit hoogste niveau bevinden hebben een zeer uitgebreide literaire competentie en kunnen complexe boeken lezen. De boeken op niveau 6 zijn zeer complex, veronderstellen veel algemene, culturele en literaire kennis, verwijzen naar andere teksten (intertekstualiteit) en kunnen meerdere betekenislagen hebben.⁵⁹

Docenten kunnen de literaire ontwikkeling van leerlingen gemakkelijker bijhouden door het gebruik van de niveaus van literaire competentie. Ook kan de docent met het adviseren van boeken en het ontwerpen van opdrachten beter aansluiten bij de literaire competentie van de leerling. Behalve de niveaus van literaire competentie bij leerlingen, kunnen ook de complexiteit van literaire werken en de complexiteit van opdrachten naar niveau ingedeeld worden. Volgens Witte fungeert het literatuuronderwijs pas optimaal wanneer de complexiteit van het literaire werk, het leesniveau van de lezer en de uit te voeren opdracht bij elkaar aansluiten. Wanneer een lezer met leesniveau 2 ('een beperkte literaire competentie') bijvoorbeeld *Het verdriet van België* van Hugo Claus (niveau 6 'zeer uitgebreide literaire competentie') zou gaan lezen, zou dat zeker tot frustratie bij de lezer leiden. Er is dan geen sprake van een betekenisvol leerproces en de kans is groot dat de leesvoldoening en de leesmotivatie zullen afnemen.⁶⁰

In het model van Witte zijn de parameters te vatten in de volgende triade: *lezer – tekst – opdracht*. Voor elk niveau van literaire competentie kunnen kenmerken

⁵⁷ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 141.

⁵⁸ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 141.

⁵⁹ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, pp. 138-140.

⁶⁰ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, pp. 460-461.

van de leerling, kenmerken van de opdracht en kenmerken van de tekst in relatie tot elkaar, maar ook afzonderlijk besproken worden.⁶¹ Het niveau van *De grote zaal* bepaal ik door de parameter tekst afzonderlijk te bekijken.

4.1 Complexiteit De grote zaal

Voor de parameter tekst uit de triade heeft Witte een matrix voor de complexiteit van de literaire tekst samengesteld. De matrix bevat vijf dimensies voor literaire complexiteit, namelijk: *inspanningsbereidheid*, *persoonlijke ontwikkeling en geletterdheid*, *vertrouwdheid met literaire stijl*, *vertrouwdheid met literaire procédés* en *vertrouwdheid met literaire personages*.⁶² Per dimensie worden verschillende indicatoren genoemd. Bijvoorbeeld bij de inspanningsbereidheid is dat de mate waarin het literaire werk een beroep doet op de (vrije) tijd van de leerling uitgedrukt in het aantal pagina's. De indicatoren in de matrix zijn niet gedifferentieerd naar de zes leesniveaus, maar zijn over het algemeen genomen. Eerst doe ik dus per dimensie algemene uitspraken over de complexiteit van *De grote zaal*, daarna geef ik een niveau-indicatie en vervolgens verbind ik het niveau aan leerlingkenmerken.

- *Inspanningsbereidheid*

Net als eerdere uitgaven van *Nederland Leest* is *De grote zaal* een dun boek en is daarom in korte tijd te lezen. In vergelijking met veel andere literaire werken die op leeslijsten terug te vinden zijn hoeft de inspanningsbereidheid niet erg groot te zijn. *De grote zaal* beslaat 134 pagina's en daarmee doet de roman geen groot beroep op de (vrije) tijd van de lezer.

- *Persoonlijke ontwikkeling en geletterdheid*

De grote zaal doet een beroep op kennis van speciale literaire procédés, zoals het herkennen van complexe emoties, thema's en motieven. Het herkennen van psychologische thema's en motieven als existentiële eenzaamheid, ouderdom en de moeder-dochterrelatie in *De grote zaal* kan door lezers met minder ervaring met verhaalanalyse als problematisch ervaren worden.

De ruimte waarin het verhaal zich afspeelt, het verzorgingshuis in de jaren vijftig, staat ver af van de belevingswereld van middelbare schoolleerlingen.

⁶¹ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 96.

⁶² Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, pp. 131-132.

Adolescenten zullen misschien te maken gehad hebben met opa's en oma's die oud werden en in een verzorgingshuis terechtgekomen zijn, maar over het algemeen zullen de ruimte waarin het verhaal zich afspeelt en de thema's die erin voorkomen nieuw zijn voor leerlingen. Omdat in *De grote zaal* niet verwezen wordt naar andere literaire werken is kennis van de letteren niet nodig. Kennis van de literaire kritiek is ook niet per se nodig om het boek te kunnen begrijpen. Om de roman in de literatuurgeschiedenis te kunnen plaatsen is kennis over het existentialisme nodig, maar deze kennis is niet noodzakelijk om de roman te kunnen interpreteren.

- *Vertrouwd met literaire stijl*

De woordkeus en zinsconstructies zijn tamelijk eenvoudig in *De grote zaal*. De zinnen zijn niet lang en het taalgebruik is alledaags te noemen. De stijl is direct en het taalgebruik is meestal niet meerduidig. Stilistische kennis is niet per se nodig om het verhaal te kunnen duiden. In *De grote zaal* wordt niet expliciet aangegeven of er sprake is van gedachteweergave of dialoog. Er worden bijvoorbeeld geen aanhalingstekens gebruikt om aan te geven dat het om dialoog gaat en dat kan als complex ervaren worden, maar over het algemeen is de stijl niet complex.

- *Vertrouwd met literaire procédés*

Het verhaal in *De grote zaal* wordt verteld in innerlijke monologen. Deze vertelvorm kan door leerlingen als complex ervaren worden, omdat je meer met gedachtestromen te maken hebt dan met handelingen die elkaar opvolgen. Bovendien wisselen de focalisatoren, Helena en Trui, elkaar steeds af. Wanneer er van de innerlijke monoloog van Trui naar die van Helena gegaan wordt, wordt deze gemarkeerd door de naam Helena boven haar innerlijke monoloog te zetten. De overgangen van Helena's innerlijke monologen naar die van Trui worden niet aangekondigd. Dit kan door leerlingen als complex ervaren worden. Het verhaal wordt chronologisch verteld, op de flashback van Helena naar de zondagsschool na, dat zal dus over het algemeen geen problemen opleveren. Het tempo waarin de handelingen elkaar opvolgen ligt laag. Het verhaal bevat geen open plekken en het eind is gesloten. In principe zal dit voor leerlingen geen problemen opleveren.

De betekenislaag in de roman is complex. De thema's ouderdom en existentiële eenzaamheid liggen er niet dik bovenop. Mede doordat de thema's zwaar

zijn en ver van de belevingswereld van leerlingen afstaan kunnen leerlingen problemen ervaren met het interpreteren van de roman.

- *Vertrouwdheid met literaire personages*

In het verhaal komen twee hoofdpersonages voor, Trui en Helena. Beiden worden uitgewerkt. De personages zijn voor leerlingen waarschijnlijk niet herkenbaar en identificatie met beiden of één van beiden kan als moeilijk ervaren worden. De verhouding tussen Trui en haar dochter Helena is te doorgronden als je je erin verdiept. Leerlingen zullen waarschijnlijk begeleiding nodig hebben bij het interpreteren van deze relatie. Verder komen er verschillende bijfiguren voor in *De grote zaal* die het leven in het rusthuis illustreren. De verhalen van deze dames zijn niet moeilijk, maar het zijn wel redelijk veel verhalen.

Samenvattend, de inspanningsbereidheid hoeft voor het lezen van *De grote zaal* niet erg groot te zijn en door de eenvoudige en sobere stijl zal *De grote zaal* op zich toegankelijk zijn voor veel lezers. Maar om tot een goede interpretatie van het verhaal te komen heeft de lezer verhaalanalytische bagage nodig. Wat betreft de complexiteit van de literaire tekst indiceer ik *De grote zaal* op niveau 4, met name omdat het verhaal ver van de belevingswereld van leerlingen afstaat, leerlingen zich niet gemakkelijk met een van de hoofdpersonen kunnen identificeren en er complexe thema's en motieven aan bod komen.

Wanneer ik het niveau van complexiteit van de literaire tekst koppel aan de literaire competentie van leerlingen betekent dat dat leerlingen met een 'enigszins uitgebreide literaire competentie' genoeg bagage hebben om toegang tot het verhaal te krijgen en er betekenisvolle uitspraken over te kunnen doen. In het competentieprofiel voor leerlingen op leesniveau 4 staat dat zij beschikken over het 'vermogen zich te verplaatsen in voor hen onbekende situaties en gebeurtenissen, en in complexe emoties van onbekende, meestal volwassen personen.'⁶³ Dit vermogen is mijns inziens voor het lezen van *De grote zaal* zeker nodig. Leerlingen op leesniveau 4 zijn kennen belangrijke noties uit de verhaalanalyse, zoals thema's en motieven, en kunnen deze gebruiken bij de interpretatie van een verhaal.⁶⁴ Het boek doet een beroep op vertrouwdheid met enigszins complexe literaire procédés als het niet-

⁶³ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 136.

⁶⁴ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 136.

gemarkeerd zijn van de wisselingen van focalisatie. Ook kan de leerling op niveau 4 omgaan met de tamelijk complexe betekenislaag en de ontwikkeling in de verhouding tussen hoofdpersonages Trui en Helena. Uit het voorgaande blijkt dus dat een enigszins uitgebreide literaire competentie nodig is om het verhaal in *De grote zaal* te kunnen duiden.

4.2 Geschiktheid De grote zaal voor 4havo/vwo-leerlingen

Volgens de competentieschaal van Witte hebben leerlingen uit 4havo/vwo die op niveau 2 lezen een voldoende startniveau. Leerlingen die op niveau 3 beginnen hebben een goed startniveau en leerlingen die lezen op niveau 4 hebben een uitstekend startniveau.⁶⁵ Omdat de scholierencampagne bij *De grote zaal* heeft plaatsgevonden in het eerste kwartaal van het schooljaar 2010-2011 en de doelgroep 4havo/vwo-leerlingen heeft, kan er vanuit gegaan worden dat de meeste deelnemende leerlingen zich op het startniveau bevonden dat Witte voor deze doelgroep aangeeft in zijn competentieschaal. Ervan uitgaande dat de gemiddelde leerling voldoende scoort voor het literatuuronderwijs, zullen de meeste leerlingen op niveau 2 begonnen zijn aan het literatuuronderwijs in 4havo/vwo.

De grote zaal is uitgedeeld in klassen waarvan niveau 2 rond die tijd van het jaar het gemiddelde leesniveau was. Leerlingen met startniveau 2 bevinden zich in het begin van het schooljaar op een scharnierpunt; de overgang van adolescentenliteratuur naar volwassenenliteratuur. Ze hebben dus nog nauwelijks ervaring met het lezen van volwassenenliteratuur. Op dit punt zijn leerlingen wel in staat om literatuur voor volwassenen te begrijpen, maar nog niet om door te dringen in een (roman)werkelijkheid die sterk afwijkt van hun belevingswereld.⁶⁶ Uit de analyse van *De grote zaal* is gebleken dat de roman wat betreft complexiteit van de tekst tot niveau 4 gerekend kan worden. De gemiddelde 4havo/vwo-leerling zal waarschijnlijk nog te weinig bagage hebben om door te kunnen dringen tot de roman.

In de docentenhandleiding bij *De grote zaal* (zie bijlage 2) worden de volgende uitspraken gedaan:

Misschien is *De grote zaal* niet voor alle vierdeklassers eenvoudig te begrijpen. Het is een boek dat, gezien het thema en de uitwerking ervan, niet direct die leerlingen zal aanspreken die een “beperkte literaire competentie” (niveau 2) hebben. Dit zijn

⁶⁵ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 107.

⁶⁶ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 134.

leerlingen die, in de bewoording van Theo Witte, wel ervaring met het lezen van fictie hebben, maar nauwelijks met literaire romans voor volwassenen. De kans is aanwezig dat u een heel aantal van deze leerlingen in uw vierde klas heeft.

De organisatie van de scholierencampagne was zich er dus van bewust dat *De grote zaal* bij veel leerlingen niet op het leesniveau aan zou sluiten. En verderop in de docentenhandleiding staat:

Hoe dan ook is *De grote zaal* een boek dat breed in te zetten is in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Het is een zeer literair boek, dat op geen enkele eindlijst misstaat.

Maar is *De grote zaal* wel geschikt om breed in te zetten in de bovenbouw van havo/vwo? Uit de analyse is gebleken dat de roman wat betreft de complexiteit van de literaire tekst niet goed aansluit op de literaire competentie van de gemiddelde leerling aan het begin van 4havo/vwo. Met name om de thema's in *De grote zaal* te kunnen duiden heeft de leerling een bepaalde belezenheid nodig en ook is voldoende kennis van literaire procédés noodzakelijk om de innerlijke monologen te kunnen begrijpen. Het kan natuurlijk zo zijn dat de begeleiding van de docent, de opdrachten en de scholierenwebsite een bemiddelende functie gehad hebben. In het volgende hoofdstuk bekijk ik hoe de scholierenwebsite bij *De grote zaal* heeft gefunctioneerd.

5. Website bij de scholierencampagne

Stichting Lezen heeft zoals in de inleiding te lezen was de volgende doel met de scholierenwebsite: het moet als hulpmiddel dienen bij het lezen en interpreteren van de roman. In dit hoofdstuk bespreek ik het functioneren van de website als hulpmiddel. Uit de niveaubepaling van *De grote zaal* in het vorige hoofdstuk is gebleken dat de roman niet goed aansluit bij de literaire competentie van de gemiddelde 4havo/vwo-leerling. *De grote zaal* staat ver van de belevingswereld van leerlingen, leerlingen kunnen zich niet gemakkelijk met een van de hoofdpersonen identificeren en er komen complexe thema's en motieven als ouderdom en existentiële eenzaamheid in voor. Deze punten vormen het uitgangspunt voor de analyse van het functioneren van de scholierenwebsite als bemiddelaar tussen de leerling en de tekst.

Figuur 3: Screenshot hoofdpagina scholierenwebsite

In figuur 3 is een screenshot van de hoofdpagina van de website te zien. De teksten en het concept voor de scholierenwebsite zijn ontwikkeld door Koosje Hofman en Machteld Maris van *De Nieuwe Collectie*.⁶⁷ Over het ontwerpen van de scholierenwebsite schreven zij op hun eigen website:

Een uitdaging, want het boek is prachtig, maar met een bejaarde hoofdpersoon en een verzorgingshuis als decor toch taaie materie voor een scholier. N.a.v. recent onderzoek van Eyeworks/CJP gebruikten wij een jongere die als ambassadeur het boek bij zijn leeftijdsgenoten onder de aandacht brengt. Wij kozen voor weinig toeters en bellen, gewoonweg voorlezen, gefilmd op een I-phone. Simpel en doeltreffend.⁶⁸

De doelen van de scholierenwebsite zijn de roman onder de aandacht brengen en de lezer helpen bij het lezen van en doordringen in het verhaal. De volgende aspecten van de website zijn daarbij belangrijk: *design en gebruiksvriendelijkheid, inhoud en gerichtheid op de doelgroep*. Voor design en gebruiksvriendelijkheid bespreek ik de aansluiting bij de website van de campagne *Nederland Leest* en de navigatie op de scholierenwebsite. Voor het aspect inhoud bekijk ik de teksten op de website. De nadruk ligt daarbij op; a. het verkleinen van de afstand tot de belevingswereld van jongeren, b. het ondersteunen van de lezer bij identificatie met één van de hoofdpersonen en c. het helpen bij de interpretatie van complexe thema's en motieven. Het aspect gerichtheid op de doelgroep spreekt misschien voor zich; de geschiktheid en aansprekendheid van de website voor middelbare scholieren.

5.1 Design en gebruiksvriendelijkheid

De scholierenwebsite heeft een professionele en verzorgde uitstraling. De website wordt gepresenteerd als een onderdeel van de campagne *Nederland Leest*. Dat is te zien aan de URL *www.scholieren.nederlandleest.nl* en de huisstijl van de grote campagne die terugkomt in het design van de scholierenwebsite. Het logo van *Nederland Leest* staat boven elke pagina en daar is in een ander lettertype het element 'scholieren' aan toegevoegd. De kleuren die horen bij *Nederland Leest* zijn gebruikt voor de scholierenwebsite en het gebruikte lettertype is hetzelfde als dat op *www.nederlandleest.nl*. En de reclame-uitingen als '*Nederland Leest* borsten rond op p. 45' die op de posters in de scholenpakketten gebruikt zijn komen terug op de

⁶⁷ www.scholieren.nederlandleest.nl/colofon.html, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁶⁸ <http://nieuwecollectie.kaminski.nl/index.php?pageid=125&sub=84>, geraadpleegd op 28-03-2011.

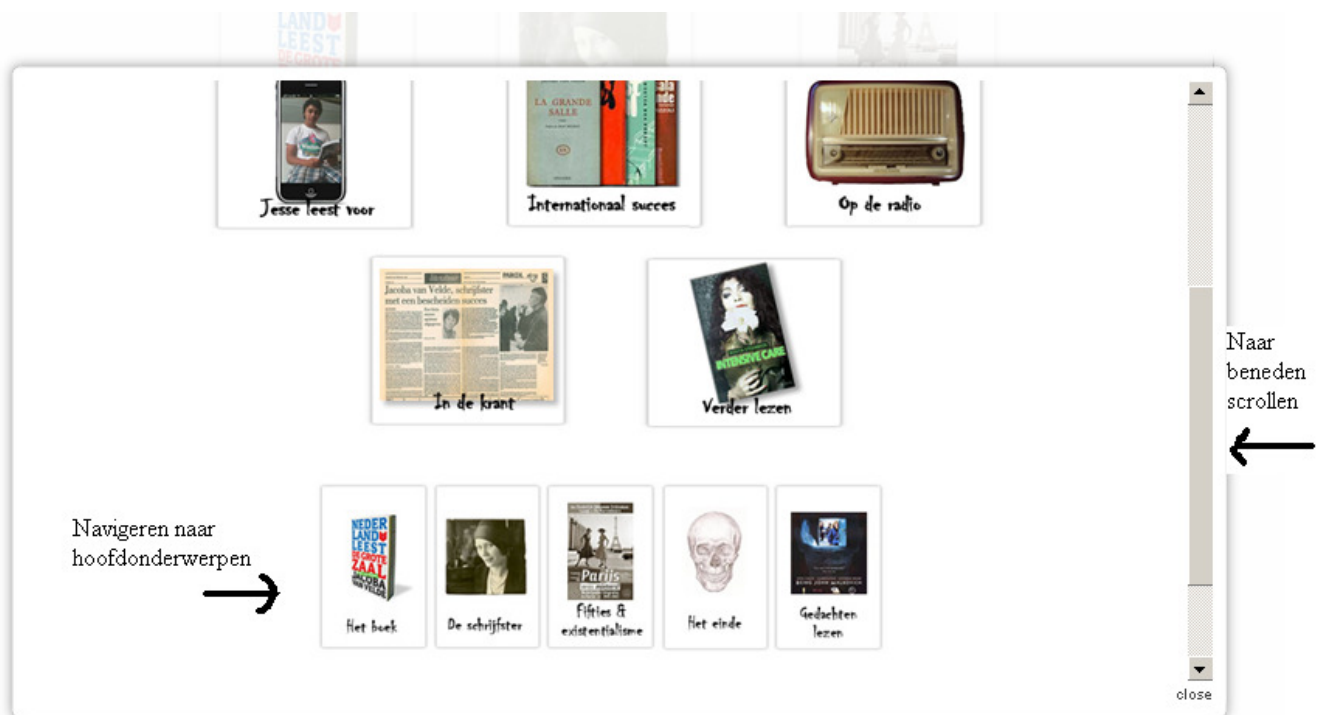
website.

De scholierenwebsite is dus, wanneer de bezoeker *Nederland Leest* kent, gemakkelijk te herkennen als onderdeel van de grote campagne. Toch is wanneer je de scholierenwebsite bekijkt niet meteen duidelijk wat het praktisch doel van de website voor de bezoeker is, nl. gemakkelijk veel informatie over *De grote zaal* vindbaar maken. Leerlingen die op school een introductie bij de website hebben gekregen zullen het praktisch nut wel weten, omdat hun docent in de les heeft verteld wat er te vinden is op de website. Maar wanneer een bezoeker bijvoorbeeld via een zoekmachine op de scholierenwebsite terechtgekomen is, ziet hij/zij niet meteen waarom je juist deze website moet gebruiken om meer te weten te komen over de roman. Wat de meerwaarde is ten opzichte van een website als *www.scholieren.com*, waarop bijvoorbeeld samenvattingen te vinden zijn, wordt op het eerste gezicht niet duidelijk gemaakt.

Op de hoofdpagina wordt wel meteen duidelijk over welke hoofdonderwerpen en subonderwerpen informatie te vinden is op de scholierenwebsite. In bijlage 3 is een overzicht van alle hoofd- en subonderwerpen op de website opgenomen. De menu's met knoppen loodsen de bezoeker door de website. Via de hoofdpagina kan de leerling doorklikken naar vijf verschillende hoofdonderwerpen; *Het boek*, *De schrijfster*, *Fifties en existentialisme*, *Het einde* en *Gedachten lezen*.⁶⁹ De afbeeldingen op de knoppen geven een beeld bij de inhoud achter de knop. De afbeelding bij de knop *Het einde* maakt duidelijk dat het om het eind van het leven gaat en niet om bijvoorbeeld het eind van het verhaal. Wanneer de bezoeker op een knop op de hoofdpagina drukt komt er een venster (*pop-up*) met de subonderwerpen die bij het hoofdonderwerp dat is aangeklikt horen omhoog. Wanneer de bezoeker naar beneden scrollt zijn vijf knoppen met de hoofdonderwerpen te zien, waarmee naar een ander hoofdonderwerp genavigeerd kan worden. In figuur 4 is een screenshot van de pop-up te zien die verschijnt bij het hoofdonderwerp *Het boek*.⁷⁰

⁶⁹ www.scholieren.nederlandleest.nl, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁷⁰ *Hoofdpagina > Het boek*, geraadpleegd op 28-03-2011.

Figuur 4: Screenshot pop-up bij hoofdonderwerp *Het boek*.

Achter de knop *Het boek* zit zoals in het screenshot te zien is een pop-up met knoppen en die leiden naar pagina's met de volgende subonderwerpen: *Feiten*, *In het kort*, *Jesse leest voor*, *Internationaal succes*, *Op de radio*, *In de krant* en *Verder lezen*. Waar mogelijk worden de onderwerpen op de achterliggende pagina's geïllustreerd met beeldmateriaal. Wanneer de leerling op *Jesse leest voor* klikt komt de volgende pop-up naar omhoog⁷¹:

Figuur 5: Screenshot hoofdonderwerp *Het boek* > subonderwerp *Jesse Leest voor*

⁷¹ Hoofdpagina > Het boek > Jesse leest voor, geraadpleegd op 28-03-2011.

De bezoeker moet steeds naar beneden scrollen om naar een ander hoofdonderwerp te navigeren. Wanneer hij terug wil naar de andere subonderwerpen moet hij naar boven scrollen en op de link klikken. Het zou voor de bezoeker overzichtelijker zijn als de links naar de verschillende hoofdonderwerpen in een menu zouden worden opgenomen dat continu in beeld is. De bezoeker weet dan beter waar bepaalde informatie te vinden is en hoeft minder te scrollen bij het navigeren door de website.

5.2 Inhoud

De inhoud van de website is bedoeld om te bemiddelen tussen leerlingen en *De grote zaal*. Voordat de leerling de roman gaat lezen kan hij of zij eerst een filmpje van *Jesse leest voor*⁷² bekijken waarin de eerste passage uit de roman voorgelezen wordt. De middelbare scholier die het filmpje bekijkt wordt zo uitgenodigd om het boek erbij te pakken, met Jesse mee te lezen en daarna door te lezen. Achter het hoofdonderwerp *Het boek* vindt de bezoeker van de website meer informatie over de ontvangst van *De grote zaal* door kranten, het internationale succes dat de roman beleefde en een korte samenvatting. Achter de knop *De schrijfster*⁷³ vindt de bezoeker een pagina met subonderwerpen die leiden naar informatie over het leven van Jacoba van Velde. De knoppen hebben titels als: *De dansende schrijfster*, *Interview*, *In de pers*, *Artistieke broers*, *Schilderij Geer*, *Schilderij Bram* en *Jesse leest voor*. Onder *Verder lezen* is weer een lijstje met aanbevolen boeken te vinden. De bezoeker van de website krijgt door het bekijken van de pagina's over het boek en de schrijfster een beeld van de context waarin het boek verscheen. De informatie over het boek en de schrijfster vormt een achtergrond bij *De grote zaal*, maar om het verhaal te kunnen duiden heeft de gemiddelde 4havo/vwo-scholier meer informatie nodig. De functie van deze informatie moet zijn: de afstand met de belevingswereld van jongeren verkleinen, de identificatie met één van de hoofdpersonen vergemakkelijken en ondersteunen bij het interpreteren van de complexe thema's en motieven in *De grote zaal*.

5.2.1 Aansluiting bij de belevingswereld van jongeren

De grote zaal gaat over de oude vrouw Trui aan het eind van haar leven. Het verhaal speelt zich af in de jaren vijftig in een verpleegtehuis. De tijd en ruimte waarin het verhaal zich afspelen staan ver af van de belevingswereld van 4havo/vwo-leerlingen.

⁷² Hoofdpagina > *Het boek* > *Jesse leest voor*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁷³ Hoofdpagina > *De schrijfster*, geraadpleegd op 28-03-2011.

Bij het hoofdonderwerp *Fifties en existentialisme* wordt ingegaan op de jaren vijftig. Er wordt kort een beeld geschetst van de wederopbouw in Nederland na de Tweede Wereldoorlog en de verdeling van de maatschappij in zuilen. De plaats van de jongere in de maatschappij van die tijd wordt als volgt beschreven:

Jeugdculturen ontstonden, vaak rondom nieuwe muziekstijlen. Sommige jongeren kozen voor naaldhakken en petticoats, vetkuiven en leren jassen. Anderen keken vooral naar Parijs en droegen zwarte kleren, coltruien en houtje-touwtje jassen. Bij dat imago hoorde pijptabak en Gauloises sigaretten.⁷⁴

De leerling kan zich hier een beeld bij vormen door naar de pagina *Attributen* te gaan, waar o.a. afbeeldingen van een pijp, een houtje-touwtje jas, een elpee van Joe Hardott en een dichtbundel van Lucebert te zien zijn.⁷⁵ Er wordt tevens kort ingegaan op de stad Parijs in de jaren vijftig, waar Jacoba van Velde een deel van haar leven doorbracht en kennismaakte met het existentialisme. De tijd waarin *De grote zaal* zich afspeelt wordt besproken en geïllustreerd op de website. De afstand tot de belevingswereld van jongeren wordt daarmee verkleind.

Leerlingen uit 4havo/vwo zullen misschien wel eens bij een opa of oma op bezoek geweest zijn in het ziekenhuis of in een verpleegtehuis, maar voor veel leerlingen zal de ruimte ver van de belevingswereld staan. Over de ruimte, het verpleegtehuis, wordt geen informatie gegeven op de scholierenwebsite. Het zou goed zijn om meer aandacht aan de ruimte waarin het verhaal zich afspeelt te besteden, om zo ook wat betreft ruimte de afstand tot de belevingswereld van jongeren te verkleinen.

5.2.2 Identificatie met één van de hoofdpersonen

Identificatie met één van de hoofdpersonen in *De grote zaal*, Trui of Helena, kan door leerlingen als moeilijk ervaren worden, omdat deze personages waarschijnlijk niet herkenbaar zijn voor leerlingen. Om de identificatie voor leerlingen te vergemakkelijken worden op de scholierenwebsite de gedachten van Trui gekoppeld aan die van de leerling. Dat gebeurt vooral wanneer het thema dood aan de orde gesteld wordt op de pagina achter subonderwerp *De dood in De grote zaal*.

In dit boek sterft Geertruide een natuurlijke dood, ze maakt jou deelgenoot van haar gedachten over haar leven. Over hoe ze leeft tussen de oude vrouwen in het

⁷⁴ Hoofdpagina > *Fifties en existentialisme* > *De jaren vijftig*, geraadpleegd op 31-03-2011.

⁷⁵ Hoofdpagina > *Fifties en existentialisme* > *Attributen*, geraadpleegd op 31-03-2011.

verpleeghuis maar ook over haar verleden. Ze denkt ook na over haar dochter en is trots hoe die haar eigen keuzes heeft gemaakt.⁷⁶

In dit citaat wordt duidelijk gemaakt dat Jacoba van Velde geprobeerd heeft de lezer in de gedachten van Trui te trekken. De innerlijke monoloog is een manier om lezers inzicht te geven in de gedachten van een personage. De meeste 4havo/vwo-leerlingen zullen nog niet eerder verhalen in innerlijke monologen gelezen hebben. Uitleg daarover op de scholierenwebsite is dus gewenst. Informatie over de innerlijke monoloog vinden we in de korte samenvatting van *De grote zaal*:

Geertruide & Helena

Je leest het verhaal de ene keer vanuit het perspectief (de gedachten) van Geertruide, dan weer vanuit Helena. Je kunt je niet vergissen, boven het hoofdstuk staat aangegeven wie er ‘aan het woord’ is. In zo’n verhaal, waarin je eigenlijk verstrikt raakt in de gedachten van de hoofdpersonen, wordt gebruik gemaakt van de *monologue interieur*.⁷⁷

De structuur van de roman, afwisselend innerlijke monologen van Trui en Helena, wordt duidelijk uitgelegd op de website. In bovenstaand fragment staat dat elke wisseling van het perspectief van Helena naar Trui of van Trui naar Helena wordt gemarkeerd bovenaan een hoofdstuk. Dat is in de roman echter niet het geval. Alleen de overgangen van Trui naar Helena worden gemarkeerd. Het zou bij de leerling voor onduidelijkheid kunnen zorgen, omdat hij of zij tijdens het lezen van de roman geen markering van het begin van een innerlijke monoloog van Trui aan zal treffen. De link in het bovenstaande citaat⁷⁸ leidt de bezoeker van de website naar de uitleg over de innerlijke monoloog op de pagina *Monologue interieur*:

Het verhaal van *De grote zaal* wordt uitsluitend geschreven vanuit het perspectief van de twee hoofdpersonen: de oude Geertruide van der Veen en haar dochter Helena. Nooit komt er iemand anders aan het woord, er is geen algemene verteller aanwezig. Wat andere personages denken daar kom je nooit direct achter, alleen maar via de gedachten van de ander. Zo’n manier van vertellen heet een ik-perspectief. Omdat hier twee personen ‘aan het woord’ zijn, is het een meervoudig ik-perspectief.

Maar er is meer aan de hand. Je zit als lezer zo verstrikt in de gedachten van afwisselend Geertruide en Helena dat je wel kunt spreken van een *monologue intérieur*, een innerlijke monoloog. Een monoloog is het tegengestelde van een

⁷⁶ Hoofdpagina > Het einde > De dood in *De grote zaal*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁷⁷ Hoofdpagina > Het boek > In het kort, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁷⁸ Onderstreepte woorden zijn links naar andere pagina’s op de scholierenwebsite.

dialogoog tussen meerdere personen. Het is een ‘gesprek met jezelf’. In dit boek kom je heel dicht bij de personages, je krijgt als het ware een kijkje in hun hoofd. Wat denkt Geertruide, wat voelt ze? Elk zijsprongetje in haar gedachten maak je mee.⁷⁹

Deze uitleg lijkt me helder voor leerlingen op gemiddeld leesniveau 2. Bij het hoofdonderwerp *Gedachten lezen* wordt verder nog ingegaan op de *stream of consciousness* die kenmerkend is voor een innerlijke monoloog. Aan de hand van een filmpje over een kat die in de sneeuw hupst worden de gedachten van de kat gelezen. Er wordt een vergelijking gemaakt met het lezen van de gedachten van Trui en Helena in *De grote zaal*.⁸⁰ Door kennis van de structuur van *De grote zaal* zullen leerlingen zich (meer) bewust worden van het feit dat ze inzicht krijgen in de gedachten van Trui en Helena. Identificatie met één van de hoofdpersonen wordt door dat inzicht niet perse gemakkelijker, maar de leerling zal wel meer inzicht krijgen in hoe hij de gedachten van Trui zal moeten interpreteren.

5.2.3 Thema's en motieven

De thema's en motieven ouderdom en existentiële eenzaamheid zijn zwaar en staan ver van de belevingswereld van 4havo/vwo-leerlingen. De interpretatie van de complexe betekenislaag in de roman kan door leerlingen als problematisch ervaren worden. Op de scholierenwebsite wordt geen expliciete aandacht besteed aan de thema's ouderdom en eenzaamheid. Het thema ouderdom op zich komt niet aan bod, het wordt alleen behandeld in het licht van de dood. Achter het hoofdonderwerp *Het einde* is informatie te vinden is over de dood in de kunst, de dood in de mode, hoe Rosita Steenbeek tegen de dood aankijkt, de dood in de kunst, hoe Jacoba van Velde tegen de dood aankeek, Jesse die een fragment uit *De grote zaal* voorleest en er zijn tips voor verder lezen. Op de pagina *Dood in de kunst* staat het volgende:

De grote zaal gaat over ouderdom en het einde van het leven: de dood. Niet iets waar je vaak aan wilt denken. Het is wel iets dat je gemeen hebt met alle andere mensen. Dood gaan we allemaal. De dood klinkt als de ver van je bed show, maar soms komt het even heel dichtbij. Als je opa of oma doodgaat, iemand anders die jij persoonlijk kent of die iedereen kent, zoals Michael Jackson.⁸¹

Het thema ouderdom komt dus vooral terug in het doodgaan. Als in: iedereen gaat een keer dood en dat is wat we met elkaar gemeen hebben. Aan het oud zijn en de dagen

⁷⁹ Hoofdpagina > *Gedachten lezen* > *Monologue interieur*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁸⁰ Hoofdpagina > *Gedachten lezen* > *Je eigen gedachten*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁸¹ Hoofdpagina > *Het einde* > *Dood in de kunst*, geraadpleegd op 28-03-2011.

in een verpleegtehuis doorbrengen wordt geen aandacht besteed. Op de pagina *De dood in De grote zaal* wordt een link gelegd tussen ‘dood gaan we allemaal’ en ‘we zitten allemaal in de grote zaal’:

De schrijfster Jacoba van Velde vertelde in een interview dat *De grote zaal* niet alleen over een oude stervende vrouw gaat. Het gaat over het hele leven en de dood hoort daarbij. We leven allemaal in de grote zaal. “We zitten allemaal in hetzelfde schuitje,” aldus de schrijfster.⁸²

Door het citaat wordt duidelijk dat niet alleen Trui en Helena in de grote zaal zitten, maar dat ook de lezer van *De grote zaal* in ‘de grote zaal’ zit. De link met existentiële eenzaamheid wordt niet gelegd. Ik verwacht dat de gemiddelde 4havo/vwo-leerling dat verband zonder begeleiding niet zal kunnen leggen.

Bij het hoofdonderwerp *Gedachten lezen* komt aan bod dat *De grote zaal* bestaat uit innerlijke monologen. De innerlijke monoloog is een goede manier om inzicht te geven in de gedachten van een personage. In *De grote zaal* worden de innerlijke monologen van Trui en Helena afgewisseld, waardoor de lezer steeds inzicht in hun gedachten krijgt. Bij Trui krijgt de lezer inzicht in hoe eenzaam ze aan het eind van haar leven in het rusthuis is en hoe uitzichtloos haar situatie is. Dat de vertelvorm van innerlijke monoloog goed past bij het thema eenzaamheid wordt op de scholierenwebsite niet aangegeven.⁸³ De zin ‘We zitten allemaal in hetzelfde schuitje’ is een goede mogelijkheid om een koppeling met het existentialisme te maken, maar dat verband wordt niet gelegd en de zin wordt verder niet uitgelegd.

Ook op de moeder-dochterrelatie wordt amper ingegaan op de website. In de korte samenvatting wordt aangegeven dat Trui zich verheugt op de bezoeken van Helena, omdat dat de enige momenten zijn waarop de sleur doorbroken wordt.⁸⁴ Op de pagina *In het kort* wordt in de samenvatting van *De grote zaal* kort ingegaan op de rol van Helena die haar moeder bezoekt in het rusthuis.⁸⁵ Om de verhouding tussen Trui en Helena echt te kunnen duiden zal de gemiddelde 4havo/vwo-leerling meer begeleiding nodig hebben dan de website nu biedt.

Op de scholierenwebsite wordt geen expliciete aandacht besteed aan de thema’s en motieven ouderdom, eenzaamheid en de moeder-dochterrelatie, daarom

⁸² Hoofdpagina > Het einde > *De dood in De grote zaal*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁸³ Hoofdpagina > *Gedachten Lezen* > *Monologue interieur*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁸⁴ Hoofdpagina > Het boek > *In het kort*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁸⁵ Hoofdpagina > Het boek > *In het kort*, geraadpleegd op 28-03-2011.

bemiddelt de website op dit punt niet tussen de leerling en de roman. De website zou geoptimaliseerd kunnen worden door meer informatie over de thema's en motieven te bieden. De thema's komen dan dichterbij de beleavingswereld van de leerling te staan. Ook de interpretatie van de complexe betekenislaag zou dan door leerlingen als minder problematisch ervaren kunnen worden.

5.2.5 Plaats in de literatuurgeschiedenis

Om *De grote zaal* te kunnen interpreteren is niet per se kennis van de literatuurgeschiedenis nodig. Omdat op veel scholen wel van leerlingen wordt verwacht dat ze gelezen romans in de literatuurgeschiedenis kunnen plaatsen, bespreek ik dit onderwerp toch. Om *De grote zaal* in de literatuurgeschiedenis te kunnen plaatsen zullen kenmerken van het existentialisme besproken moeten worden. Het subonderwerp existentialisme wordt als volgt besproken op de scholierenwebsite:

Existentie (het bestaan) gaat vooraf aan essentie (de zin van het zijn). Dit betekent dat iemand eerst op deze wereld verschijnt, *existeert* en uiteindelijk wordt wie hij is door middel van zijn eigen daden. ***Je bent dus wat je doet.*** Jouw eigen daden bepalen wie je bent en daar ben jij helemaal zelf voor verantwoordelijk. Existentialisten geloven daarom niet in een god of godsdienst.⁸⁶

Dat 'Je bent wat je doet' komt ook terug in het filmpje waarin Jesse laat zien wat volgens hem het existentialisme is. Hij speelt gitaar en zegt vervolgens 'je bent wat je doet'. De vraag aan leerlingen hierbij is:

MEE EENS OF NIET? Wat vind jij? Ben je wat je doet of ben je nou eenmaal zo geboren en moet je het daarmee doen?⁸⁷

De term existentialisme wordt mijns inziens te beknopt uitgelegd op de website. De zin 'Je bent dus wat je doet' is niet gemakkelijk aan *De grote zaal* te koppelen. In paragraaf 3.3 ben ik reeds ingegaan op de term existentialisme in verband met *De grote zaal*. Op de website zou meer aandacht besteed kunnen worden aan de uitzichtloosheid die doorschemert in de gedachten van Trui. Ze is erachter gekomen dat het bestaan gebonden is aan tijd en tijdelijkheid. Ze is somber en kijkt terug op haar leven. Voor haar gevoel heeft ze niet het onderste uit de kan gehaald. Ze heeft angst gehad voor mislukking en heeft aan het eind van haar leven angst voor de dood. Trui ziet dat haar dochter Helena al veel eerder ingezien heeft dat elk mens zijn eigen

⁸⁶ Hoofdpagina > *Fifties en existentialisme* > *Existentialisme*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁸⁷ Hoofdpagina > *Fifties en existentialisme* > *Existentialisme*, geraadpleegd op 28-03-2011.

lasten moet dragen. De existentialistische kenmerken die in *De grote zaal* aan te wijzen zijn worden op de website niet erg uitgebreid benoemd. Het zou goed zijn om de leerling meer informatie te bieden over de plaatsing van de roman in de literatuurgeschiedenis en over de kenmerken van het existentialisme die aan te wijzen zijn in *De grote zaal*.

5.2.6 Tips voor verder lezen

Bij elk hoofdonderwerp op de scholierenwebsite worden tips voor verder lezen gegeven. De suggesties voor verder lezen zijn samengesteld door Wilma van der Pennen en Coen Peppelenbos.⁸⁸ Een overzicht met alle 44 leestips op de website is opgenomen in bijlage 4. Bij het hoofdonderwerp *Het boek* worden onder andere *Intensive Care* van Rosita Steenbeek en *De val van Hippocrates* van Menno Lievers aangeraden, omdat deze romans zich net als *De grote zaal* grotendeels afspelen op ziekenhuiszalen of andere plaatsen in de medische wereld. Over het thema ouderdom worden bijvoorbeeld *Hersenschimmen* van Bernlef en *Mijn leven als hond* van Martin Bril aangeraden.⁸⁹ Bij *De schrijfster* zijn boeken over schrijvende vrouwen en familiegeschiedenissen als *Het zwijgen van Maria Zachea* van Judith Koelemeijer opgenomen in *Verder lezen*.⁹⁰ De boeken bij *Fifties en existentialisme* zijn existentialistische werken of betreffen verhalen die zich afspelen in de jaren vijftig.⁹¹ Bij *Het einde* komen boeken over ouderdom of de dood aan bod. Er staat een videofragment van de verfilming van *De kleine blonde dood* van Boudewijn Büch op de webpagina en er is een link naar de *leesmij.nu*-webpagina van *Hersenschimmen* op geplaatst.⁹² De informatie bij het hoofdonderwerp *Gedachten lezen* gaat voornamelijk over de innerlijke monoloog. De leestips sluiten hierbij aan en de aanbevolen romans bevatten allemaal een innerlijke monoloog. Bij de aanbevolen boeken wordt vaak een afbeelding van de kaft getoond en waar mogelijk wordt er een filmpje of een link naar een filmpje bij geplaatst.⁹³

In het overzicht van de aanbevolen boeken in bijlage 4 is een kolom voor niveau-indicaties opgenomen voor boeken waarvan het niveau reeds bepaald is aan de hand van het model van Theo Witte. Van de tien boeken waarbij dit het geval is zijn

⁸⁸ Hoofdpagina > Colofon, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁸⁹ Hoofdpagina > Het boek > Verder lezen, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁹⁰ Hoofdpagina > De schrijfster > Verder lezen, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁹¹ Hoofdpagina > De fifties en existentialisme > Verder lezen, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁹² Hoofdpagina > Het einde > Verder lezen, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁹³ Hoofdpagina > Gedachten Lezen > Verder lezen, geraadpleegd op 28-03-2011.

er zes ingedeeld op niveau 4 of 5. Dat zijn boeken die te moeilijk zijn voor de gemiddelde 4havo/vwo-leerling. Van de boeken waarvan het niveau nog niet bepaald is denk ik dat veel zich op de hogere niveaus bevinden. Bijvoorbeeld *Datumloze dagen* van Jeroen Brouwers en *Menuet* van Louis Paul Boon zullen voor veel leerlingen te hoog gegrepen zijn. De leestips op de website sluiten over het algemeen niet goed aan op het niveau van literaire competentie van de gemiddelde leerling aan de start van 4havo/vwo. Het zou goed zijn om meer leestips te geven die wel aansluiten bij het niveau van de gemiddelde leerling of bij de leestips iets te zeggen over de complexiteit van de boeken.

5.3 Doelgroep

De scholierenwebsite is gericht op 4havo/vwo-scholieren. Leerlingen kunnen op de website veel filmpjes bekijken, geluidsfragmenten beluisteren en afbeeldingen bekijken. Ik verwacht dat dit veel leerlingen zal aanspreken. De teksten op de website zijn mijns inziens goed te begrijpen voor 4havo/vwo-leerlingen. Er worden geen moeilijke woorden gebruikt en wanneer dat wel het geval is wordt er gelinkt naar een pagina met uitleg. Verder worden voorbeelden vaak naar het nu getrokken. Een voorbeeld hiervan is wanneer er informatie gegeven wordt over de jongerencultuur in de jaren vijftig: ‘net als je nu je mobieltje op de caf tafel legt, deed je dat toen met je dichtbundel’.⁹⁴ Ook wordt er bijvoorbeeld een praktisch bruikbare tip gegeven: ‘Zet *Waiting for Godot* van Samuel Beckett op je literatuurlijst, je kunt het dan voor Engels  n voor Frans gebruiken. Waarom moeilijk doen als het makkelijk kan?’⁹⁵ De scholierenwebsite sluit door het gebruik van multimedia, het taalgebruik en het naar de actualiteit trekken van voorbeelden goed aan bij de doelgroep.

5.4 Conclusies over het functioneren van de scholierenwebsite

De scholierenwebsite sluit qua taalgebruik, uitstraling en gebruik van beeldmateriaal en filmpjes aan bij de doelgroep van de scholierencampagne. De website heeft een verzorgde en professionele uitstraling. Wanneer ik naar de bemiddelende functie van de website bij het interpreteren van *De grote zaal* door leerlingen kijk, denk ik dat er door meer aandacht te besteden aan voor leerlingen complexe punten (aansluiting bij de belevingswereld, identificatie met hoofdpersonen en de thema’s en motieven) nog

⁹⁴ Hoofdpagina > *Fifties en existentialisme* > *De jaren vijftig*, geraadpleegd op 28-03-2011.

⁹⁵ Hoofdpagina > *Fifties en existentialisme* > *Absurd toneel*, geraadpleegd op 28-03-2011.

winst te behalen valt. Wat mij ook is opgevallen is dat er weinig aandacht besteed wordt aan het koppelen van de thematiek van het boek aan de actualiteit, dus de problematiek rond de ouderenzorg in de huidige maatschappij. Gezien het doel van de campagne *Nederland Leest* zou het een idee zijn om meer informatie over het thema ouderdom in de roman, maar ook informatie over de problematiek in de huidige tijd te op de scholierenwebsite te plaatsen. De roman komt daardoor misschien minder ver van de belevingswereld van middelbare schoolleerlingen af te staan en het zal makkelijker worden om deel te nemen aan de discussie over dit maatschappelijk thema. In het volgende hoofdstuk ga ik in op hoe de docenten het gezamenlijk lezen van *De grote zaal* en het gebruik van de scholierenwebsite ervaren hebben.

6. Ervaringen van docenten met campagne *Nederland Leest*

In dit hoofdstuk komen de ervaringen van docenten met de scholierencampagne bij *Nederland Leest 2010*, de behandeling van *De grote zaal* in de klas en de scholierenwebsite, aan de orde. Om te weten te komen hoe docenten over de genoemde onderdelen van *Nederland Leest* denken heb ik interviews afgenomen.

6.1 Respondenten

Op 20 november 2010 heb ik via de mailinglist van *De digitale school* gevraagd of er docenten waren die *De grote zaal* ingezet hadden voor het literatuuronderwijs in hun klas(sen) en daarover geïnterviewd wilden worden. In totaal kwamen er vier reacties van docenten (docenten 1, 3, 4 en 5) die wilden deelnemen aan het onderzoek en vijf reacties van docenten die wel inhoudelijk reageerden op mijn verzoek, maar niet konden deelnemen omdat zij *De grote zaal* niet in hun lessen ingezet hadden. Deze docenten hadden in voorgaande jaren meegedaan aan *Nederland Leest* en waren altijd positief geweest over de boekkeuze, maar over *De grote zaal* waren zij minder enthousiast. Twee citaten uit die reacties:

Het thema en de toon van de roman *De grote zaal* maakt hem eerder geschikt voor een (meer ervaren) lezer van 6V, niet zozeer voor lezers die vaak net beginnen met 'volwassenenliteratuur', en die vaak niet erg veel lezen).

en

In het verleden is de keuze van het boek diverse keren goed geweest (*Twee vrouwen*, *Oeroeg*, *Dubbelspel*) en het kon in de vierde klas goed behandeld worden. Bij *De grote zaal* vind ik dat aanzienlijk minder en ik heb het boek dan ook niet behandeld; de problematiek staat te ver van de modale h4-leerling af.

Een compleet overzicht van de reacties van docenten die niet konden deelnemen is opgenomen in bijlage 5.

Om aan meer respondenten voor mijn onderzoek te komen heb ik een enquête afgenomen tijdens de *Dag van het Literatuuronderwijs* die op 2 december 2010 georganiseerd werd.⁹⁶ In de korte enquête heb ik bezoekers van de *Dag van het Literatuuronderwijs* bevraagd over hun bekendheid met *Nederland Leest* en heb ik gegevens verzameld van docenten die *De grote zaal* gebruikt hebben voor het literatuuronderwijs op hun school. Van de 30 respondenten hebben er 13 aangegeven

⁹⁶ Een initiatief van *Passionate Bulkboek* en *Stichting Schrijvers School Samenleving* en werd mede mogelijk gemaakt door *Stichting Lezen*.

docent te zijn, 12 docent Nederlands, 1 docent Engels, 1 docent Frans, 1 persoon die de literaire wandeling organiseerde, 1 medewerker Innovatie en Ontwikkeling en één respondent had geen functie ingevuld.

	ja	nee
Kent u de campagne <i>Nederland Leest</i> ?	26	4
Bent u ervan op de hoogte dat de roman <i>De grote zaal</i> in het najaar gratis is uitgedeeld in het kader van <i>Nederland Leest</i> ?	23	7
Kent u de scholierenwebsite bij <i>De grote zaal</i> ?	4	26
Wist u dat er bij die site een docentenhandleiding zit?	6	24
Heeft u <i>De grote zaal</i> behandeld in uw lessen?	4	26
Heeft u de scholierenwebsite ingezet in uw lessen?	2	28

Figuur 6: resultaten enquête

Zoals blijkt uit figuur 6 kenden de meeste respondenten de campagne *Nederland Leest* en wisten dat de roman *De grote zaal* afgelopen najaar gratis werd uitgedeeld. De scholierenwebsite was echter veel minder bekend en ook werd *De grote zaal* slechts door vier respondenten in de lessen behandeld. Twee van die docenten wisten van het bestaan van de website en hebben de website ook daadwerkelijk ingezet in hun lessen. De andere twee respondenten die *De grote zaal* behandeld hebben in hun lessen wisten niet van het bestaan van de website. De vier docenten die *De grote zaal* in hun lessen gebruikt hebben heb ik benaderd voor deelname aan de interviews. Twee docenten (docenten 2 en 6) hebben gereageerd en uiteindelijk deelgenomen.

In totaal waren er dus zes docenten bereid om met vijf leerlingen deel te nemen aan mijn onderzoek. In figuur 7 is het geslacht van de docenten, de regio waar de docenten vandaan komen en het type en jaar van onderwijs waarin de docenten *De grote zaal* behandeld hebben opgenomen. Dit laatste kan van belang zijn omdat het in dit onderzoek gaat om literaire competentie van leerlingen. De doelgroep van de scholierencampagne is 4havo/vwo, maar één van de respondenten heeft ervoor gekozen om *De grote zaal* in 5havo te behandelen. Deze leerlingen zijn al een jaar verder in hun literaire ontwikkeling en dat kan een rol spelen in hun reacties op *De*

grote zaal. Uit de interviews is echter gebleken dat er geen merkbaar verschil was tussen de antwoorden van havo of vwo-leerlingen en 4^e of 5^e klassers.

	Man / vrouw	Regio	Klas waarin <i>De grote zaal</i> behandeld is
<i>Docent 1</i>	man	midden	4havo
<i>Docent 2</i>	vrouw	zuid	4havo
<i>Docent 3</i>	man	zuid	4vwo
<i>Docent 4</i>	vrouw	midden	4vwo
<i>Docent 5</i>	vrouw	noord	5havo
<i>Docent 6</i>	vrouw	midden	4havo/vwo (combinatieklas)

Figuur 7: Gegevens over de geïnterviewde docenten

Bij elk van de docenten ben ik op school langsgegaan om het interviews af te nemen, één interview met de docent en één groepsinterview met vijf leerlingen. Bij het interview met de leerlingen was de docent niet aanwezig. Hier heb ik voor gekozen om te voorkomen dat de leerlingen vooral sociaal-wenselijke antwoorden zouden geven. De docenten hebben geen vergoeding gekregen voor deelname aan mijn onderzoek. De leerlingen kregen alleen iets te drinken en een versnapering. In de volgende paragraaf bespreek ik het interviewprotocol voor de interviews met de docenten. De interviews met de leerlingen komen in hoofdstuk 7 aan bod.

6.2 Protocol interviews met docenten

Het interviewprotocol dat ik heb gebruikt bestaat uit een gespreksintroductie waarin ik achtergrondinformatie geef over mijn onderzoek en een aantal praktische zaken toelicht. Daarna volgt de vragenlijst die bestaat uit 28 vragen. De vragen zijn verdeeld over de volgende onderwerpen:

- *Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA)* voor literatuur op de school waar de docent werkzaam is
- Klassikaal lezen
- *De grote zaal*
- Behandeling van *De grote zaal* in de klas
- Scholierenwebsite bij *De grote zaal*
- Reacties van leerlingen op de campagne *Nederland Leest*

Voor ‘het PTA voor literatuur op de school waar de docent werkzaam is’ heb ik de docenten bevraagd over hoe het literatuuronderwijs op hun school in de onder- en bovenbouw wordt vormgegeven, wat de docent dacht dat zijn/haar leerlingen van het onderdeel literatuur vinden en of er een methode gebruikt wordt voor het literatuuronderwijs. De antwoorden op deze vragen heb ik bij nader inzien buiten beschouwing gelaten. De reden hiervoor is dat de plaats van *De grote zaal* binnen het literatuuronderwijs niet per se relevant is voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag.

Voor het literatuuronderwijs kunnen verschillende werkvormen gebruikt worden. Leerlingen kunnen individueel een boek kiezen, de docent kan een boek voor de individuele leerling kiezen of er kan klassikaal één boek gelezen worden. Het scholenpakket bij *De grote zaal* is er op gericht dat de roman klassikaal gelezen wordt, dat wil zeggen dat alle leerlingen het boek tegelijk lezen. De roman hoeft daarbij niet precies op hetzelfde tijdstip gelezen te worden, maar moet bijvoorbeeld voor een bepaalde datum uit zijn om het daarna gezamenlijk te bespreken. Ik heb de docenten gevraagd naar hun visie op klassikaal lezen en hun eigen mening over *De grote zaal* en over de campagne *Nederland Leest*.

Daarna ben ik ingegaan op de behandeling van *De grote zaal* in de klas; de vragen gingen over de opdrachten die leerlingen moesten maken, hoe de lessen eruit zagen, of er maatschappelijke thema’s aan bod gekomen waren en wat leerlingen van het gezamenlijk lezen van *De grote zaal* vonden. Ook kwam aan bod wat de docent hoopte dat de leerlingen zouden leren en wat de docent dacht dat zij daadwerkelijk geleerd hebben van het klassikaal lezen van *De grote zaal*. Wanneer de docent de scholierenwebsite bij *De grote zaal* gebruikt had vroeg ik hoe de docent de website ingezet had, hoe de website volgens hem/haar functioneerde, wat de reacties van leerlingen waren en of de docent nog verbeterpunten had. Als laatste onderwerp kwam de gehele campagne *Nederland Leest* ter sprake, waarvoor ik de docenten naar de reacties van de leerlingen op de gehele campagne vroeg.

Na het eerste leerlingeninterview (dat ik afnam na het eerste docenten-interview) heb ik nog een vraag aan de vragenlijst voor docenten toegevoegd, namelijk: ‘Heeft u suggesties voor de boekkeuze voor een volgende editie van *Nederland Leest*?’

6.3 Resultaten

Ik begin met het bespreken van de meningen van de docenten over *De grote zaal*, de geschiktheid voor de doelgroep van 4havo/vwo-scholieren en de behandeling van de roman in de klas. Daarna komt de scholierenwebsite aan bod die door alle geïnterviewde docenten gebruikt is om zelf informatie op te zoeken en/of bij de behandeling van *De grote zaal* in de klas. Als laatste volgen de reacties op de gehele campagne *Nederland Leest*.

6.3.1 Docenten over De grote zaal

Vier van de zes geïnterviewde docenten vonden *De grote zaal* een goed boek, de docenten 3 en 5 waren gematigd in hun oordeel. Drie docenten gebruikten het woord ‘prachtig’ en twee het woord ‘mooi’.⁹⁷ Opvallend is dat vijf van de zes docenten ook meteen over het gebruik van *De grote zaal* in de klas begonnen.

Docent 1 vertelde, nadat hij gezegd had het verhaal prachtig te vinden, dat hij in het begin dacht ‘nou, als we hier onze kinderen mee moeten confronteren dan weet ik het niet. Heel zwaar.’ Docent 2 maakte een vergelijking tussen de meer ervaren en oudere lezers in haar leesclub en haar leerlingen. De dames van de leesclub vonden *De grote zaal* soms heel confronterend omdat ze zelf met ouderdom te maken hebben. Uit de reacties van haar leerlingen bleek dat ze *De grote zaal* heel ver weg vonden staan. Docent 3 wist niet hoe hij het boek gelezen had: als docent met in zijn achterhoofd het boek te moeten behandelen in 4havo/vwo of gewoon als lezer. Hij vond het boek niet geweldig, maar bij de tweede lezing kwam hij daar wel iets op terug. ‘Ik begon toch wel dingen aardig te vinden.’ Ook vond de docent het verhaal ver van zijn eigen belevingswereld staan. ‘Het gaat over iemand die aan het sterven is en ik ben vierentwintig dus dat is natuurlijk ook gek.’

Docent 4 had het idee dat haar leerlingen nog iets te onrustig waren om het boek te gaan lezen en om het boek te kunnen waarderen. Hoewel docent 5 *De grote zaal* over het algemeen mooi vond, vond ze het geen boek ‘dat je even snel lekker gaat lezen’. Docent 5:

Als ik het vanuit de leerling zou moeten lezen zou ik ook zeggen dat het wat droog en saai is. Maar als je er van alles bij zoekt van hoe ging dat in die verzorgingshuizen en hoe gaat dat nu. Dan kun je er weer van alles over zeggen. En dan word ik er wel een

⁹⁷ Een docent die *De grote zaal* prachtig vond gebruikte later ook nog het woord mooi. In de telling van het woord mooi heb ik deze docent niet opgenomen.

beetje enthousiast over.

De docenten dachten dat leerlingen *De grote zaal* zouden typeren als ‘saai’, ‘zwaar en donker onderwerp’ en ‘lastig’. Dat lastig had volgens de docenten vooral betrekking op de aansluiting bij de belevingswereld. Docenten 3 en 6 spraken van een ‘ver-van-hun-bed-show’ voor leerlingen. Docent 3:

En toen dacht ik ook het is nogal, niet echt een lastig boek, maar toch ook wel een beetje. Die innerlijke monologen, die monologue interieurs. Dat existentialisme en dat denken dat bij het existentialisme hoort. Dat komt toch wel zo duidelijk terug in verschillende delen van dat boek dat boek. Terwijl dat volgens Witte, en dat ben ik wel met hem eens, dat ook niet echt past bij iemand van vijftien of zestien. En in dit geval ook niet bij mijn leerlingen die pas één ander boek hebben gelezen dat tot die volwassenenliteratuur behoort.

Ook docent 3 vond *De grote zaal* niet het ‘ideale boek om met een havo/vwo4-klas te klassikaal te lezen’, omdat het niet past bij de belevingswereld van leerlingen van vijftien en zestien jaar oud. Docent 2: ‘Dit ging echt over oudere mensen en eenzaamheid en aftakeling van je lichaam. Dat zegt hen nu helemaal niets.’ Ze vond *De grote zaal* niet geschikt voor leerlingen in 4havo/vwo omdat ze volgens haar de ‘chicklits net te boven zijn’ en omdat de thematiek de leerlingen niet zou raken. *De grote zaal* staat volgens haar te ver van de belevingswereld van leerlingen.

Docent 5 behandelde *De grote zaal* in 5havo. Zij achtte leerlingen in 5havo meer in staat zich in te leven in het verhaal dan leerlingen in 4havo. Ook staan 5havo-leerlingen volgens haar over het algemeen meer open om over onderwerpen als eenzaamheid te praten en zijn ze misschien wat serieuzer. Over de geschiktheid voor 5havo-leerlingen zei zij:

Ik denk dat het niet geschikt is, want het heeft niet echt... Leerlingen willen graag spanning. Bij *Oeroeg* vorig jaar was het toch echt wel ‘hoe loopt het af?’ Die vraag heb je toch wel steeds. En bij dit verhaal had je dat helemaal niet. Die leerlingen hebben dat helemaal niet. Ik heb dat wel een beetje, maar die leerlingen hebben dat dan helemaal niet. Dat merkte je wel bij het lezen, dat lieten ze wel merken.

Drie van de geïnterviewde docenten die het boek in de klas behandelden vonden het dus niet zo geschikt voor de doelgroep. De andere drie docenten waren positiever. Docent 6 vond het niet zo erg dat het een ver-van-mijn-bedshow zou zijn:

[...] want anders komen ze nooit verder dan het niveau van het realistische wat Carry Slee allemaal beschrijft en van verhaaltjes. Er zit natuurlijk niet zoveel verhaal in. Het is natuurlijk maar een kort tijdsbestek, dat die dochter terugkomt uit Parijs en dat je

met flashbacks het leven van die moeder ook natuurlijk ziet langskomen. Ik zou het nooit, ik zou nooit gedacht hebben om dat te kiezen, dus ik was eigenlijk ook verbaasd wat degene die het boek gekozen heeft, wat hun achterliggende gedachte was.

In de klas van docent 4 vonden de meisjes *De grote zaal* sneller mooi omdat ze ‘herkenning zien en dat ze zeggen van “het gaat over het verpleeghuis van vroeger, maar is eigenlijk nu nog want mijn oma of weet-ik-wie, mijn buurvrouw”’. De jongens hadden volgens haar minder binding met ouderen. Ook vonden sommigen het boek moeilijk door het dubbele perspectief. In haar klassen waren de meningen dus verdeeld: sommigen vonden het moeilijk en ook saai ‘in de zin van het heeft geen voorkantje’ en anderen vonden het ‘heel mooi’ en waren ‘verrast dat het van alle tijden was’. Docent 4 was zeer positief over de keuze voor *De grote zaal* met in het achterhoofd het gebruik in het onderwijs:

Het is een moeilijk boek, het heeft een hoge drempel. Het is heel geschikt, omdat het onbekend is, ook voor docenten. Ik vond het echt heel leuk om me er zelf in te verdiepen. Maar er zijn ook docenten die zeggen: ‘Ja hallo, ik weet er niets van en dan moet ik me erin gaan verdiepen’. Het is bij uitstek een boek, denk ik, dat je samen met je klas kunt lezen dat je ze mee kunt nemen. Het is heel geschikt, omdat het uitnodigt uit tot klassengesprekken, betogen voeren, met elkaar discussiëren over het thema. Dus in die zin vond ik het een hele geschikte keuze. Het is wat lastig, omdat het toch wel wat moeilijk voor ze is. Ze associëren het toch een beetje met oude-lullen-gedoe, dus die drempel moet je nemen. Het is tot nog toe de beste keuze geweest voor mij.

Docent 1 dacht dat zijn leerlingen *De grote zaal* door het klassikaal lezen het ‘uitpluizen wie nou eigenlijk wie is en hoe die mensen allemaal in elkaar zitten’ meer gingen waarderen. Over de geschiktheid voor de doelgroep zei docent:

Volgens mij is het wel heel geschikt voor de groep leerlingen die we het hebben laten lezen. Omdat ze... je kunt het heel belevend lezen. Dus voor die kinderen die nog helemaal aan het begin van die ontwikkeling staan is het wel heel goed. Je kunt je gewoon identificeren met de hoofdpersonen en de situatie waar ze dan in zitten. Er zit ook genoeg in om het moeilijker te maken, om die kinderen meer aan te bieden. Je kunt heel mooi dingen doen met structuuranalyse en perspectiefwisselingen en ook uiteindelijk nog een stukje literatuurgeschiedenis dat erbij komt kijken. Voor degenen die echt veel aankunnen kun je nog naar existentialisme toe. Dus het is heel breed te gebruiken. Dus als je als leerling nog heel beperkt nog leest dan kun je toch het boek nog wel heel goed volgen.

Hoewel docenten 2, 3 en 5 sceptisch tegenover het behandelen van *De grote zaal* in de klas stonden hebben zij er toch voor gekozen om de roman klassikaal te lezen. De redenen hiervoor was voor docent 2 dat ze goede ervaringen had met eerdere edities van *Nederland Leest* en ze het belangrijk vond om boeken onder de jeugd te brengen. Docent 3 zag het als een uitdaging om *De grote zaal* in zijn 4vwo-klas te behandelen. Ook hadden zijn collega's een opdracht ontworpen die hem wel aardig leek voor de leerlingen. Docent 5 was het vanuit school geregeld om *De grote zaal* te behandelen. Haar school deed in eerder edities ook mee aan *Nederland Leest* en daarbij speelde het mee dat het gratis is. Iedereen kan dan makkelijk aan het boek komen en er is veel lesmateriaal beschikbaar. Dat de boeken bij *Nederland Leest* gratis, of tegen een lage prijs, beschikbaar waren was ook voor docenten 1 en 6 belangrijk. Beiden konden door *Nederland Leest* gemakkelijk aan een mooie boekenset voor op school komen. Docent 6 vertelde aanwezig geweest te zijn bij de presentatie op *Manuscripta* en daar door het interview met Daan Beeke en Rosita Steenbeek enthousiast geworden te zijn. Docent 4 deed mee omdat ze dacht dat de drempel tot het lezen van het boek hoog zou zijn en ze het leuk vond om een campagne als *Nederland Leest* onder de aandacht te brengen. Een andere reden die enkele van de geïnterviewde docenten gaven was dat het boek onbekend was. Het werkte volgens hen prikkelend dat ze het boek niet kenden en daarom kregen ze zin om zich in het boek te verdiepen.

6.3.2 Docenten over de behandeling van *De grote zaal* in de klas

De geïnterviewde docenten behandelden *De grote zaal* op verschillende manieren. Sommige docenten besteedden tijd aan stillezen in de klas, anderen lieten leerlingen de roman thuis lezen of lieten leerlingen om de beurt voorlezen om de dictie te oefenen. In figuur 8 is te zien hoe de zes docenten oordeelden over *De grote zaal*, hoe ze de thema's behandelden in hun klas en hoeveel tijd ze aan het boek besteedden.

	Eigen oordeel <i>De grote zaal</i>	Thema's en existentialisme behandeld	Aantal lessen
<i>Docent 1</i>	positief	Thema's zijn kort aan bod gekomen. Existentialisme kort genoemd, landde niet in de klas. Zijdelings ouderdom/ overlijden van Geertruide besproken.	12-15
<i>Docent 2</i>	positief	Thema's zijn aan bod gekomen bij het onderdeel thematiek. Het existentialisme is aan bod gekomen.	2 weken
<i>Docent 3</i>	gematigd	Thema's kwamen terug in de verwerkingsopdrachten.	2
<i>Docent 4</i>	positief	Uitleg over thema's in het algemeen Verbinding met actualiteit (krantenbericht over bezuinigingen in de zorg)	4
<i>Docent 5</i>	gematigd	Bij vragen in het proeftentamen bespreking van thema's en existentialisme. Plaatsing in de tijd.	5
<i>Docent 6</i>	positief	Existentialisme is niet aan bod gekomen (komt later). Thema ouderdom besproken aan de hand van verhalen over opa's en oma's.	4 halve lessen

Figuur 8: schematisch overzicht resultaten interviews

Alle docenten hadden zelf opdrachten gemaakt bij *De grote zaal*. Docent 2 nam de opdrachten van de scholierenwebsite als uitgangspunt bij het ontwerpen van opdrachten voor haar leerlingen.

Vier van de zes docenten antwoordden op de vraag: 'wat hoopt u dat uw leerlingen leren van het gezamenlijk lezen van *De grote zaal*?' dat ze hoopten dat de leerlingen het lezen van *De grote zaal* als iets positiefs zouden ervaren. Dat ze zouden zien dat je een boek meer kunt gaan waarderen als je het beter begrijpt, dat het leuk is om literatuur te lezen en er met z'n allen over te praten. Docenten 3 en 5 hoopten dat leerlingen zouden inzien dat een boek dat in eerste instantie niets lijkt, toch mee kan vallen en dat je je erdoor moet worstelen. Dit komt overeen met hun eigen waardering van en leeservaring met het boek. De docenten vonden het moeilijk aan te geven of de leerlingen het lezen van *De grote zaal* ook als daadwerkelijk leerzaam hebben ervaren. Docent 6 dacht dat leerlingen niet goed kunnen inschatten wat ze eigenlijk leren. De docenten vertelden allemaal dat het per leerling verschilt. Bij docent 2 waren er meisjes die bediscussieerden hoe ze het zelf zouden vinden om in het bejaardenhuis te zitten en docent 4 hoorde van een leerling 'ik weet nu hoe het er in

zo'n verzorgingshuis aan toe kan gaan'. Docent 3 dacht dat vooral de opdrachten het lezen van *De grote zaal* nuttig maken. Over het algemeen hebben de docenten in hun lessen veel aandacht besteed aan de theorie bij *De grote zaal*. Zoals docent 1 zei over klassikaal lezen:

Het eerste boek doen we op de havo en in het vwo klassikaal om alle begrippen uit de literatuurtheorie aan op te hangen. En om ze ook maar aan het lezen te krijgen. Dan hebben ze in ieder geval dat eerste boek op een gegeven moment maar gehad. Dan zijn ze over de drempel heen om literatuur te gaan lezen.

en

Maar we hebben nu de afgelopen jaren het boek dat bij *Nederland Leest* werd weggegeven gedaan. Je merkt toch wel dat ze dat boek heel goed begrepen hebben door de bespreking en de klassikale behandeling.

Docent 5 vond gezamenlijk lezen praktisch voor bij de bespreking; iedereen was dan even ver met lezen. Docent 6 kon door het klassikaal lezen en behandelen van *De grote zaal* de leerlingen laten oefenen met hun dictie. De geïnterviewde docenten vonden allemaal dat er iets te zeggen is voor zowel klassikaal één boek lezen als voor individueel een boek kiezen en lezen. Alle zes docenten hadden er plezier in om met de klas één boek te lezen. Docent 2:

Ik moet zeggen dat ik het dit keer zelf heel erg leuk gevonden heb. Trouwens vorige keren ook, om het in de klas met z'n allen over een boek te hebben. En je merkt ook dat ze als ze eenmaal aan het lezen zijn dan stellen ze ook vragen en dan is men ook geïnteresseerd in wat anderen er van vinden en wat anderen hebben.

Alle docenten hebben aandacht besteed aan het bespreken van maatschappelijke thema's als ouderdom en eenzaamheid. In welke mate en hoe de thema's aan bod gekomen zijn in de lessen is niet duidelijk te zeggen. Ik heb wel de indruk dat er meer aandacht besteed is aan structuur (innerlijke monologen) en de plaatsing in de literatuurgeschiedenis (existentialisme) dan aan de thema's.

6.3.3 Docenten over de scholierenwebsite

Docenten 1 en 4 gebruikten de website alleen om zelf informatie over *De grote zaal* op te zoeken. Bij docent 1 was tijdgebrek waarschijnlijk de belangrijkste reden. Hij focuste vooral op het de leerlingen laten maken van het boekverslag en het voorbereiden van de toets. Hij was over het algemeen positief over de website, maar het zou volgens hem informatiever kunnen. Docent 4 gebruikte de scholierenwebsite om ideeën op te doen en te checken of ze op de goede weg zat. In de zomervakantie

had zij de opdracht rond *De grote zaal* al voorbereid en de opdracht sloot in haar ogen niet aan op de opdrachten die bij de website horen. De docente vond dat de website vrij laat beschikbaar was en daarom was het voor haar niet meer mogelijk de website in haar opdrachten voor de leerlingen te incorporeren. De andere vier docenten lieten de website in de klas zien. De leerlingen van docent 2 hebben opdrachten bij de website gemaakt. Dat waren de opdrachten die bij de website hoorden met enige aanpassingen van de docente. Docenten 3, 5 en 6 hebben de website in de klas laten zien, zodat de leerlingen er thuis mee aan de slag konden.

Alle geïnterviewde docenten waren enthousiast over het bestaan van de website. ‘Ja zij zijn sowieso beeldkijkers, dus op het moment dat er iets via *YouTube* of via beeld komt dan zijn ze toch alerter dan wanneer je staat te vertellen. Dat vinden ze ook wel leuk, maar ik merk dat ze snel zeggen “oh, dat ga ik wel even op internet opzoeken”, aldus docent 6. Docent 6 dacht dat de website bijgedragen heeft aan een beter begrip van de roman door haar leerlingen. Docent 3 waardeerde het feit dat de website het boek op verschillende manieren behandelt positief. ‘Dat er zoveel dingen bij het boek betrokken zijn. Je kunt maar doorklikken en iedere keer vind je iets nieuws. Dus dat is goed.’ Over de visualisering van bepaalde begrippen die bij het existentialisme horen, zoals de houtje-touwtjesjas, was docent 2 erg enthousiast. Ze dacht ook dat de website bijgedragen heeft aan beter begrip van *De grote zaal* door haar leerlingen. ‘Ik denk dat het wel geholpen heeft om het wat inzichtelijker te maken.’ Toch vonden de docenten dat er op inhoud en navigatie nog wel verbeteringen mogelijk zijn. Docent 3 zei ‘het kan allemaal nog wel wat serieuzer. Dat er een knop staat van wil je nog meer informatie over bijvoorbeeld het existentialisme klik dan hier op.’ Ook docent 1 miste uitgebreidere informatie over het existentialisme. ‘En dan staat er in drie zinnen wat het existentialisme is. Daar zouden ze misschien wel wat meer informatie bij willen.’ Docent 5 zou het een goed idee vinden om links naar actuele documentaires op te nemen op de website. Nu heeft ze de documentaire van *Zembla* over de ouderenzorg zelf opgezocht.

Gebruik website	Docent 1	Docent 2	Docent 3	Docent 4	Docent5	Docent 6
<i>zelf gebruikt</i>	+	+	+	+	+	+
<i>in klas getoond</i>	-	+	+	-	+	+
<i>opdrachten gebruikt</i>	-	+	-	-	-	-
<i>verbeterpunten</i>	Meer informatie over het existencialisme	navigatie	Meer serieuze informatie	Eerder beschikbaar	Informatie over de ouderenzorg op dit moment.	-

Figuur 9: Gebruik van de scholierenwebsite door docenten

De docenten waren dus enthousiast over het bestaan van de website, maar hebben de website niet allemaal uitgebreid gebruikt, met name de opdrachten niet en vonden dat meer informatie op had kunnen staan over bepaalde onderwerpen.

6.3.4 Docenten over Nederland Leest

Over de gehele campagne *Nederland Leest* waren alle geïnterviewde docenten erg enthousiast. En allen hadden mensen in hun omgeving die de roman ook gelezen hadden. Vaak deelden ze exemplaren die over waren uit in andere klassen en vertelden in andere klassen over de campagne. Docent 2 gaf bijvoorbeeld alle sectieleden, vriendinnen en een kamergenoot een boek. Ze zei daarover: ‘ik ben dus echt aan het promoten geweest.’ Docent 3 vond het zeker voor docenten leuk omdat ‘die dan eens met een klas kunnen praten over een boek.’ Hij zei ook: ‘ik vind het wel leuk om één keer per jaar met leerlingen van havo4 en vwo4 zo’n boek te lezen.’ Het enige commentaar dat hij op de campagne had betrekking op de reclame-uitingen als ‘Nederland Leest borsten rond op p. 35’. Hij snapte niet wat de teksten met het boek te maken hadden en hij vond het opvallend dat leerlingen er niet verbaasd op gereageerd hadden bij het bekijken van de scholierenwebsite. Docent 4 vertelde dat het boek echt tot discussie leidde en dat ze erg enthousiast was over het optreden van Anne Wil Blankers in de bibliotheek. Het liefst zou ze volgend jaar ook iemand naar school halen voor *Nederland Leest* op school. Docent 6 raadde *De grote zaal* ook aan bij haar broers en zussen en sprak er daarna met hen over.

Op de vraag ‘Kunt u iets zeggen over de reacties van leerlingen over het geheel van de campagne *Nederland Leest*?’ antwoordden de meeste docenten dat de leerlingen vaak niet echt hadden gereageerd. De meeste leerlingen kenden de

campagne niet voor de docent deze geïntroduceerd had. Het waren slechts enkelingen die het bijvoorbeeld in de bibliotheek gezien hadden. De docenten probeerden hun leerlingen zoveel mogelijk te wijzen op het landelijke aspect van de campagne en ze te enthousiasmeren voor de campagne.

Alle docenten, op docent 2 na, deden vorig jaar ook mee met *Nederland Leest*, toen *Oeroeg* gelezen werd. Docent 2 had toen geen 4havo/vwo-klassen, maar hoorde wel van haar collega's wat hun ervaringen waren. Docent 1 had vooral positieve ervaringen met het deelnemen aan *Nederland Leest*, omdat je volgens hem het resultaat gemakkelijk kunt zien. De hele klas leert structuur-analytische begrippen toepassen aan de hand van één werk en daarna laten ze zien dat ze er zelf mee uit de voeten kunnen. Docent 3 was erg enthousiast over het online *Hella Haasse museum* dat vorig jaar beschikbaar was ten tijde van *Nederland Leest*. Aan de hand van het filmmateriaal op die website sprak hij in de klas met leerlingen over *Oeroeg*. *Oeroeg* paste volgens docenten 2 en 4 beter dan *De grote zaal* bij de doelgroep van 4havo/vwo-leerlingen. Ook over *Twee vrouwen* zeiden ze dat het gemakkelijker te behandelen was omdat het dichterbij de belevingswereld van leerlingen staat. Ook docent 6 behandelde *Oeroeg* klassikaal en bekeek de film met de leerlingen.

Zoals gezegd waren de docenten zelf allemaal erg enthousiast over de campagne, maar over de boekkeuze hadden zij nog wel wat suggesties. Vijf van de zes docenten vonden *De grote zaal* een goed boek, maar ze vonden hem niet per se geschikt voor gebruik in het onderwijs. Docent 2 zei over de boekkeuze:

Het is wel zo dat het iets moet zijn dat leerlingen kunnen herkennen. Maar het hoeft niet zo te zijn dat het iets doorsneeachtigs is. Ze mogen best hun horizon verbreden.

Het moet iets dichterbij ze staan, denk ik. Dit gaat echt over een oudere dame en alles met haar dochter natuurlijk wel weer. Ik denk dat dit voor de kinderen te ver weg is.

Het leek docent 3 leuk om een jongere schrijver te kiezen, mede omdat deze dan langs de scholen kan. En hij was voor boeken die gaan over dingen waar jongeren misschien ook wel mee bezig zijn. Docent 4 over de boekkeuze:

Toch blijkt nu: dat vind ik dus wel leuk een boek kiezen dat niet zo bekend is, want dan ga je er met elkaar over praten. Dan ga je er met elkaar over praten. Ook volwassenen gaan er over praten. Ook collega's. Dat vind ik dus wel leuk. Ik vind 4vwo mag een wat luchtiger thema zijn.

Docenten 2, 3 en 4 pleitten dus voor een boek dat dichterbij de belevingswereld van jongeren staat. Docent 5 was het daarmee eens en heeft de volgende opmerking:

Wat misschien wel wat dichterbij de leerlingen staat. Ik kan even geen titel bedenken, want het moet natuurlijk niet heel dik zijn. Maar qua thema, onderwerp, personages iets dichterbij de leerling.

De docenten vonden het lastig om, voor de doelgroep van de scholierencampagne geschikte, titels te noemen als suggestie voor de boekkeuze voor volgende edities van *Nederland Leest*. Dit kwam mede door de korte bedenktijd die ze hadden. Toch kwamen de volgende titels naar voren:

- *Alleen maar nette mensen* – Robert Vuijsje (2x)
- *Het diner* – Herman Koch
- *Wij* – Elvis Peeters
- *Tirza* – Grunberg
- *Mama Tandoori* – Ernest van der Kwast

Een aantal docenten gaf aan de voorkeur te geven aan graag een recent verschenen roman in de klas te willen behandelen in het kader van *Nederland Leest*.

6.4 Samenvatting functioneren scholierencampagne volgens docenten

De geïnterviewde docenten waren allemaal erg enthousiast over de campagne *Nederland Leest*. Ze deden hun best *De grote zaal* zoveel mogelijk onder de aandacht te brengen op hun scholen. Met name het feit dat docenten tegen een kleine prijs een set boeken voor de school konden aanschaffen werd positief gewaardeerd. Alle zes docenten waren het erover eens dat het leuk is om met elkaar een boek te lezen en het gezamenlijk te bespreken. Gezamenlijk één boek lezen is volgens de docenten een goede methode om leerlingen begrippen uit de literatuurtheorie te leren.

Over de keuze van de roman *De grote zaal* waren de meningen verdeeld. Over het algemeen vonden alle docenten dat het verhaal ver van de belevingswereld van leerlingen staat. Dit vormde een bezwaar, al vonden de docenten over het algemeen wel dat leerlingen hun horizon best mogen verbreden. Problemen met identificatie met de hoofdpersonages werden door de docenten niet expliciet genoemd. Docent 1 had het idee dat leerlingen zich juist gemakkelijk met een van de hoofdpersonen zouden kunnen identificeren. De thema's in *De grote zaal* werden wel als zwaar aangeduid. Bij alle docenten kwamen de maatschappelijke thema's in *De grote zaal* aan de orde in de lessen. Het aanbieden van een speciale scholierenwebsite werd als positief ervaren, al werden de opdrachten door slechts één docent gebruikt (in

aangepaste vorm) en werden er ook duidelijke verbeterpunten genoemd.

De docenten hebben hun ideeën gegeven over hoe ze dachten dat de leerlingen over de campagne, de roman en de scholierenwebsite dachten. In het volgende hoofdstuk komen de resultaten van de groepsinterviews met leerlingen aan bod.

7. Ervaringen van 4havo/vwo-leerlingen met de campagne *Nederland Leest*

De zes geïnterviewde docenten vertelden dat hun leerlingen over het algemeen nog niet bekend waren met de campagne *Nederland Leest*. De docenten brachten de campagne bij de leerlingen onder de aandacht en behandelden *De grote zaal* klassikaal. Hoe de leerlingen denken over *De grote zaal*, de behandeling van *De grote zaal* in de klas, de scholierenwebsite en *Nederland Leest*, komt in dit hoofdstuk aan de orde.

7.1 Respondenten

De leerlingen die hebben deelgenomen aan het onderzoek krijgen les van de zes docenten die in paragraaf 5.1 geïntroduceerd zijn. Ik heb de docenten gevraagd of ze vijf leerlingen konden bereid konden vinden om mee te doen aan mijn onderzoek en deel te nemen aan een groepsinterview. In sommige gevallen vroeg een docent vijf minuten voor het geplande tijdstip of er leerlingen bereid waren om mee te doen en soms had een docent van tevoren al leerlingen gevraagd. In figuur 10 zijn de bijzonderheden bij de groepsinterviews opgenomen.

Leerlingen van docent ...	Klas	Bijzonderheden leerlingen
<i>Docent 1</i>	4havo	vijf leerlingen, onder wie één doublant
<i>Docent 2</i>	4havo	zes leerlingen, onder wie één leerling met een visuele beperking
<i>Docent 3</i>	4vwo	vijf leerlingen
<i>Docent 4</i>	4vwo	zes leerlingen, omdat de leerlingen in duo's gewerkt hebben
<i>Docent 5</i>	5havo	vijf leerlingen
<i>Docent 6</i>	4havo/vwo	vier havo-leerlingen en één vwo-leerling

Figuur 10: Gegevens over de geïnterviewde leerlingen

Docent 2 had een leerling met een visuele beperking in de klas en het leek haar goed om deze leerling ook te betrekken in het onderzoek. Deze leerling heeft het luisterboek beluisterd en deze gebruikt bij het maken van de opdrachten. Bij docent 4 hebben de leerlingen in paren aan de verwerkingsopdracht (een vergelijking met een boek uit de adolescentenliteratuur) gewerkt. Daarom heeft de docent zes leerlingen, dus drie paren, gevraagd om mee te doen.

7.2 Protocol interviews met leerlingen

De groepsinterviews met leerlingen zijn weer via een protocol afgenomen. Het protocol bestaat uit twintig vragen en is samengesteld aan de hand van het interviewprotocol voor docenten. De volgorde van de vragen is anders, omdat de meningen van docenten en leerlingen over *De grote zaal* op een andere wijze tot stand komen. De docenten vormen vaak eerst een eigen oordeel over *De grote zaal* en gaan daarna nadenken over de behandeling in de klas, de scholierenwebsite en de gehele campagne. Leerlingen hebben de behandeling in de klas en eventueel de scholierenwebsite, nodig om een oordeel over *De grote zaal* te kunnen vormen. Daarom komt de eigen mening later in het interview aanbod dan in de interviews met docenten. De onderwerpen die in de interviews met leerlingen aan bod gekomen zijn:

- de ervaringen met het klassikaal lezen
- ervaringen met het gebruik van de scholierenwebsite
- *De grote zaal*
- geschiktheid van de roman voor 4havo/vwo-leerlingen
- reacties van de leerlingen op de gehele campagne *Nederland Leest*

7.3 Resultaten

7.3.1 Leerlingen over de behandeling van *De grote zaal* in de klas

Over klassikaal lezen waren veel geïnterviewde leerlingen positief. Ze konden met elkaar over het boek praten en dat ervoeren ze als prettig. Zelf een boek kiezen om te lezen bleek voor veel leerlingen lastig te zijn, toch prefereerden ze die optie wel. Het belangrijkste voordeel van zelf een boek kiezen is dat je het weg kunt leggen als het je niet aanspreekt. Bij klassikaal lezen kan dat niet. Dat er verschillende kanten aan gezamenlijk lezen zitten komt ook duidelijk terug in het volgende citaat uit het groepsinterview met de leerlingen van docent 1 (let op, hier zijn verschillende leerlingen aan het woord):

Ja, aan de ene kant gezamenlijk, met zijn allen is wel fijn. Aan de andere kant als de leraar iets voor je kiest, hij weet wel waar het over gaat en wat je aankan enzo. Als je zelf iets kiest wat je leuk vindt... Als je zelf iets doet, dan kun je op je eigen tempo. Nu was het elke keer bij mij dan dat de klas achterligt en dan heb je steeds herhaling, dat is irritant... Ik denk dat het voor mensen die niet van lezen houden fijner is om

gezamenlijk te doen dan voor mensen die zo door een boek heen sjezen. Ik vond
gezamenlijk ook helemaal niets.

Bij klassikaal lezen is er sprake van een boekkeuze die door de docent gemaakt wordt en een gezamenlijke bespreking die daarop volgt. De zes docenten kozen ervoor om *De grote zaal* klassikaal te lezen in het kader van *Nederland Leest*. Ik vroeg de leerlingen naar de instructies bij het lezen van *De grote zaal*. Op de vraag ‘Wat voor instructies kregen jullie bij het lezen van *De grote zaal*?’ kwamen verschillende reacties. Sommige leerlingen gaven de indruk dat ze niet precies (meer) wisten wat ze moesten doen, maar dan was er wel een andere leerling die het antwoord aanvulde. De meeste leerlingen moesten ‘gewoon gaan lezen’ en het boek voor een bepaalde datum uit te hebben. De antwoorden van de leerlingen over de inhoud van de lessen en de opdrachten kwamen vrijwel overeen met die van de docenten. Docent 1 gaf volgens de leerlingen de volgende instructie:

Proberen niet teveel aan te trekken van hoe een saai boek het is. Ja, vooral dat. Negatief. Je moest het depressieve in principe wel lezen, maar niet de hele tijd tot je door laten dringen. Niet denken ‘weer dat boek pff...’, maar gewoon doen! Gewoon eroverheen zetten dat het zo'n saai boek is. Depressief.

Bij docent 2 zat een leerling met een visuele beperking in de klas. Hij gebruikte het luisterboek bij *De grote zaal* en heeft verder dezelfde opdrachten als zijn klasgenoten gemaakt, namelijk: een boekverslag maken en opdrachten bij de scholierenwebsite. Deze leerling gaf aan dat het enige verschil met andere leerlingen was dat hij niet door het luisterboek van *De grote zaal* kon navigeren en daarom alles in één keer moest onthouden, waar de anderen door het boek konden bladeren om iets op te zoeken.

De leerlingen van docent 3 moesten aantekeningen maken tijdens het lezen van *De grote zaal*. Bij de leerlingen van docent 5 werd *De grote zaal* geïntroduceerd aan de hand van de documentaire uit *Zembla*. En bij docent 6 in de klas werd er voorgelezen om de dictie te oefenen en de leerlingen kregen daar aanwijzingen voor.

Ze legde dus wat woorden uit, maar voor de rest gaf ze niet echt een instructie. Je hebt wel echt mensen die dan goed kunnen lezen. Die goed kunnen voorlezen met een andere toon, met emotie, erin als er een andere persoon komt. Maar als je dat niet deed werd er niets over gezegd. Als iemand te snel las werd er wel eventjes wat van gezegd, maar niet heel uitgebreid. Of als het te zacht was zei ze iets harder praten of wat dan ook.

In alle leerlingeninterviews kwam naar voren dat er maatschappelijke thema's als ouderdom, sterven, moeder en dochter, het ‘echte’ leven en existentialisme in de

lessen aan bod gekomen zijn. Ik merkte dat de leerlingen moeite hadden met de term existentialisme. De leerlingen van docent 1 over het existentialisme:

Dat heb ik in mijn boek geschreven, achterin. Dat was toch alles van de negatieve kant... bekijken? Alles vanaf de dood enzo. Ja, daar hebben we het over gehad.

De leerlingen van docent 3 over de behandeling van maatschappelijke thema's:

Nee, dat niet. Het existentialisme heeft hij dan wel gezegd waar je het kon vinden. Informatie daarover. En in het boekverslag. Regels onderstreept in het boek die exis... ja waren.

De leerlingen van docent 5 gingen ook expliciet in op de term existentialisme:

Ja. Allemaal. Ze heeft verteld wat existentialisme ofzo was. Ja, existentialisme. Die negatieve schrijfstijl was dat ofzo. Nee, dat is over dat je bestaat zeg maar. Je weet niet waarom. Nee, je wilt weten waarom. Ik vond het boek heel negatief geschreven. Dat is heel negatief. Dat vond ik niet. Saai. Nors. Je ziet iemand min of meer lijden, zeg maar, dat was het meer. Maar goed het is wel behandeld, ook door dat filmpje wat we gelijk zagen, voordat we het boek gingen lezen.

Over het algemeen waren de leerlingen van docenten 1, 2, 3 en 4 positief over het gezamenlijk praten over *De grote zaal*. Redenen daarvoor waren dat het leuk was om de interpretatie van anderen te horen, het was mogelijk om elkaar aan te vullen en als je iets vergeten had kon je het aan een klasgenoot vragen. Het gezamenlijk lezen en bespreken van een boek leverde volgens een leerling meer diepgang op dan wanneer iedereen een ander boek zou lezen en je het dus niet gezamenlijk kunt bespreken. De leerlingen van docenten 5 en 6 vonden dat het gezamenlijk bespreken niet goed van de grond was gekomen omdat 'mensen onverschillig waren en erhun best er niet voor deden' en 'we hebben er niet echt over gediscussieerd ofzo. Veel hadden hem voor de helft uit, dus dan hadden we nog niet echt een mening over.' Over de behandeling in de klas en het gezamenlijk lezen werd dus verschillend gedacht.

7.3.2 Leerlingen over de scholierenwebsite

Bij de behandeling van *De grote zaal* in de klas lieten docenten 2, 3, 5 en 6 de scholierenwebsite in de klas zien. De leerlingen van docent 2 bekeken de website in een computerlokaal en kregen de opdracht om 'te klikken tot je een ons weegt'. Aan de hand van de website moesten ze opdrachten maken. Op de vraag 'Wat vinden jullie van de website?' gaven ze het volgende antwoord:

Het zag er leuk uit. Je kon steeds weer doorklikken. Het was duidelijk. Er stond veel informatie op. Alleen de luisterfragmenten deden het niet. Korte omschrijvingen.

Gewoon kort en niet een heel verhaal erover. Veel over de schrijver. Over de jaren vijftig enzo. Ik vond het interessant dat de schrijver ongeveer hetzelfde verhaal had als in het boek. Dat je wist waar het over ging. Het voegt wel iets toe om te weten waar iets vandaan komt. Het geeft je wel een beter beeld van het boek.

Met de luisterfragmenten bedoelde de leerling links naar videofragmenten. De leerlingen waren over het algemeen positief over de website. De leerlingen gingen door de informatie over de schrijfster op de website anders tegen het verhaal aan gaan kijken. Ook vonden ze dat sommige 'dingen' het boek verduidelijkten. Een voorbeeld daarvan was het existentialisme, daarvan wisten ze na het bekijken van de website beter wat het betekent. Een andere leerling reageerde daarop met:

Ik snap het nog steeds niet helemaal. Ik weet niet of het een proefwerkvraag was. O nee, iets op zo'n werkblad. Je moest ook aangeven wat het verband ertussen was. Nou, ik snapte er niets van wat het verband was met het existentialisme.

De leerlingen van docent 3 bekeken de website in de klas op een scherm en moesten de website gebruiken voor één van de opdrachten. De leerlingen waren enthousiast over de website: 'ik vond hem heel overzichtelijk' en 'ik vond het wel een mooie site op zich'. Door het gebruik van de website zijn de leerlingen anders tegen het boek aan gaan kijken:

Ja, ik wel. Ik vond eigenlijk het boek alleen, ik zocht het niet zo diep als het eigenlijk was. Dus ik vond het eigenlijk maar gewoon een boek en als je dan op de site kijkt en je ziet dan die biografische gegevens van de schrijfster erbij staat dat er eigenlijk wel veel hetzelfde is dan ga je er toch dieper op in. Dat vond ik ook wel. Al had ik dat boek gelezen dan dacht ik 'ik ga niet eens op die site kijken'. Het stond in de opdracht dus. Ik heb die site niet echt zo... ik heb ook gewoon Wikipedia gedaan.

De leerlingen zagen de website dus als nuttig bij het maken van opdrachten en vonden de website er mooi uitzien. De laatste vraag over de scholierenwebsite had betrekking op de eventuele verbeterpunten die de leerlingen voor de website hadden. Daarop reageerden de leerlingen van docent 2 met:

Nee, alleen voor de boekkeuze. Ik vond het wel een goede website. Gebroken links fiksen. Die filmpjes deden het niet. Sommige links waar je door kon klikken gingen naar een pagina dan kon je er niet op vinden wat ze zeiden dat het was.

Als verbeterpunten noemden de leerlingen van docent 3 ook de links die soms niet werkten en dat de navigatie geoptimaliseerd kan worden.

Als je wat moest hebben wist je niet onder welk kopje je moest kijken. Dan had je autobiografische gegevens nodig en dan klikte je op de schrijver en dan kreeg je iets

met dansen. En dan zit je je af te vragen heeft zij ooit een dansvoorstelling gezien ofzo?

De website heeft volgens een aantal leerlingen bijgedragen aan een beter begrip van *De grote zaal*. De leerlingen die de website gebruikt hebben waren dus positief over de uitstraling van en de informatie op de website.

7.3.3 Leerlingen over De grote zaal

De reacties van de geïnterviewde leerlingen op *De grote zaal* varieerden van 'saai', 'langdradig' en 'moeilijk' tot 'mooi', 'interessant' en 'indrukwekkend'. Alle meningen van leerlingen over *De grote zaal* zijn opgenomen in bijlage 6. Een aantal leerlingen was positief over de thema's in *De grote zaal*. 'Ik vond het wel leuk om te horen hoe het er dan aan toegaat in het verzorgingshuis.' Een andere leerling zei over het thema ouderenzorg:

Ik vind het wel belangrijk dat wij zeg maar nu al worden geïnformeerd, zeg maar.

Kennismaken met. Gewaarschuwd. Dat het zo erg is zeg maar. Dat het zo kan zijn. Waar deze leerling positief was over de waarschuwing, vonden andere leerlingen het verzorgingshuis in de jaren vijftig ver van hun belevingswereld staan. Een leerling van docent 4 vond het lastig zich te identificeren met een van de hoofdpersonen:

Wel realistisch, het is nog steeds zo zeg maar. Het punt is: ik ben zelf nog maar vijftien dus ik kon me moeilijk in de personen verplaatsen omdat die ouder zijn. Het boek is dus meer voor oudere mensen.

Er waren meer leerlingen die het boek ver van hun belevingswereld vonden staan, maar anderen verbonden het juist ook aan ervaringen die ze met opa's en oma's in het verpleegtehuis hadden. De leerlingen van docent 3 spraken met elkaar over hun opa's en oma's en de afstand tot de belevingswereld:

Het staat nogal ver van je af denk ik. Ik ken geen mensen in het rusthuis. Ik had dat wel. Onze opa en oma die zitten ook in zo'n soort tehuis. Wel iets anders, maar het komt wel op hetzelfde neer. Het komt dan best wel hard aan, dan zie je hoe dat gaat enzo. Ik vond het best wel, het had best wel impact op zich. Toen ik het boek las ging ik ook naar mijn opa, die zit ook in een rusthuis. En die zat ook op zo'n kamer, zo'n huiskamer. Toen ik daar binnen kwam dacht ik meteen aan het boek. Van 'het lijkt er best op'. Toen ik zo verder ging lezen, bleef het een beetje bij die huiskamer. Ik vond het wel goed beschreven. Ik had wel overal gewoon een beeld bij. Het is niet echt, mijn opa daar gaat het gewoon goed mee. Het is niet dat hij doodgaat ofzo, dus het is een mooi boek maar het is wel moeilijk om je erin te verplaatsen. Je kunt het je wel goed verbeelden. Het is wel mooi beschreven, je kon het zo voor je zien. Je had

overal een beeld bij. Hoe die Helena dacht vond ik ook wel mooi, dat ze zo anders dacht dan die moeder. Dat verschil werd wel heel erg duidelijk. Ik vond het ook wel belangrijk over hoe je dan, dat je te weten komt hoe nutteloos het leven van die moeder was.

Een overzicht van uitspraken over de geschiktheid van *De grote zaal* voor de doelgroep van 4havo/vwo-leerlingen is opgenomen in bijlage 7. Eén leerling vond een minder zwaar onderwerp geschikter voor de scholierencampagne van *Nederland Leest*:

Minder zwaar, want dit is best wel een zwaar onderwerp. Iemand in de klas had gehuild. En een ander had het niet gelezen. Het is een zwaar boek. Ik denk dat het wel makkelijker is voor 4havo als het wat lichter begint, literatuur is van zichzelf al zwaar genoeg.

Deze leerling vond *De grote zaal* te zwaar, maar een andere leerling vond het juist een ‘inleidend boek’ dat leerlingen goed voorbereidt op wat er nog aan literatuur gaat komen in de bovenbouw. Hoewel *De grote zaal* ver van hun belevingswereld staat waardeerden een aantal leerlingen het positief dat er een boek klassikaal gelezen werd en dat ze zo kennismaakten met iets nieuws: ‘Toch vind ik het leuk dat wij het ook gaan lezen. Je leert gewoon andere boeken kennen en je blijft niet bij wat je normaal leest.’ en ‘Ik had nog nooit zo’n boek gelezen dus dat vond ik wel leuk. Ik lees altijd van die liefdesboeken. Van die chicklits.’ De leerlingen van docent 5 gaven aan dat ze het boek zonder de geboden begeleiding door de docent niet gelezen hadden. Net als een aantal docenten vonden enkele leerlingen het goed om je horizon te verbreden en kennis te maken met iets nieuws.

7.3.4 Leerlingen over Nederland Leest

Alle leerlingen waren enthousiast over het idee van de campagne: een boek uitdelen om samen te lezen en mensen er met elkaar over te laten praten. ‘Origineel. Beter dan opdrachten maken uit je boek, dat je hebt gekregen. Het is weer iets anders. Dus ja, het heeft voor variatie gezorgd met de normale les Nederlands.’ Een leerling vond het goed dat de campagne georganiseerd wordt omdat mensen steeds minder lezen. De meeste leerlingen kenden de campagne niet voor er op school op gewezen werd. Een enkeling had de poster al zien hangen in de bibliotheek of op het station. Over de voorkant van *De grote zaal* werd gezegd dat hij wat ‘overheidachtig’ aandeed en dat er ‘meer marketing gebruikt’ moest worden om de campagne ‘aanlokkelijker’ te maken voor leerlingen.

Je wilt toch mensen aan het lezen krijgen. Je moet gewoon een aansprekende voorkant hè. Maar het is de bedoeling dat iedereen het gaat lezen. Als je alleen maar van die oudjes wilt aantrekken wordt er ook niet echt veel over gesproken. Maar ook voor oudjes, dan vind ik nog steeds die poster ver van je afstaan.

Twee leerlingen vonden dat de campagne *Nederland Leest* mensen samenbrengt en verbindt. De leerling van docent 6 zei over de campagne:

Dat is wel een mooi idee. Dat brengt mensen wel samen enzo. Alleen zouden ze een leuker boek moeten nemen. Ja. Een interessanter boek. Carry Slee of een boek van tegenwoordig. Een belangrijke, een boodschap, een belangrijke boodschap dan zou het maatschappelijk worden en zouden mensen het er meer over hebben. Ik vind niet dat het een duidelijk boodschap geeft. Dan zouden mensen erover praten.

De leerlingen vonden het idee van de campagne dus goed, maar allemaal vonden ze dat een ander boek beter bij de doelgroep van scholieren past. Het thema moet volgens hen actueel zijn en je moet je in de personages kunnen verplaatsen. Problematieken als drugs, criminaliteit en loverboys zouden volgens de leerlingen meer aanspreken. Ook werden het thema 'liefde', 'meer actie', 'levendiger', en 'spannender' genoemd. Het boek moet volgens sommigen over een probleem gaan. 'Dat verbindt mensen en dat maakt ze ook deel voordat ze het probleem kunnen oplossen dat het probleem aan bod komt.' Het moet een boek zijn waar je iets van leert. En daarbij sluit de opmerking van een andere leerling aan: 'Een belangrijke, een boodschap, een belangrijke boodschap dan zou het maatschappelijk worden en zouden mensen het er meer over hebben.' Een leerling vond ouderdom een gepast thema, omdat je er iets van leert. Als suggesties voor de boekkeuze in volgende edities van *Nederland Leest* werden de volgende titels genoemd:

Bor – Joris Moens

Het diner – Herman Koch

Het gouden ei – Tim Krabbé

Joe Speedboot – Tommy Wieringa

De aanslag – Harry Mulisch (2x)

De vliegeraar – Khalid Hosseini

Een schitterend gebrek – Arthur Japin

7.4 Samenvatting functioneren scholierencampagne volgens leerlingen

De geïnterviewde leerlingen waren enthousiast over de campagne *Nederland Leest*.

De leerlingen reageerden positief op het klassikaal lezen van een boek. Enerzijds was het handig, omdat je als je iets vergeten had het aan een klasgenoot kon vragen. Bovendien vonden veel leerlingen het leuk om met elkaar over een actueel thema te praten. Aan de andere kant gaven veel leerlingen ook aan dat ze liever zelf een boek kiezen, omdat je dat weg kunt leggen als het je toch niet aanspreekt. De scholierenwebsite heeft de leerlingen die er gebruik van gemaakt hebben, geholpen bij het lezen van *De grote zaal*. Deze leerlingen ervoeren het als positief dat er extra uitleg op de website stond en er videomateriaal op te vinden was. Als verbetertips voor de website werden genoemd: het optimaliseren van de navigatie en het maken gebroken links.

De leerlingen hadden ook tips voor verbetering van de campagne met betrekking tot de promotie en de boekkeuze. Over de keus voor *De grote zaal* waren de meningen verdeeld. Enerzijds vonden leerlingen het goed om eens met iets nieuws in aanraking te komen en iets te leren over ouderdom, ouderenzorg en de dood. Anderzijds vonden ze de thema's zwaar, het boek te ver van hun belevingswereld staan en was het voor sommigen lastig om zich te verplaatsen in een van de hoofdpersonages. Over de boekkeuze in een volgende editie van *Nederland Leest* zeiden de leerlingen dat er een actuele en aansprekende problematiek aan bod zou moeten komen, dit ook omdat dat mensen met elkaar verbindt. Er moet volgens de leerlingen een boodschap in het boek zitten en je moet er iets van kunnen leren.

8. Conclusies en adviezen

In 2010 werd de leesbevorderingscampagne *Nederland Leest* voor de vijfde maal georganiseerd. Van de roman *De grote zaal* van Jacoba van Velde werden 673.000 exemplaren aan bibliotheekleden uitgedeeld met als doel de binding met de bibliotheek te versterken en het lezen en de maatschappelijke cohesie te bevorderen.

Een van de doelgroepen van de campagne was 4havo/vwo-leerlingen waarvoor een scholierenpocket van *De grote zaal* en een scholierenwebsite, gerealiseerd door *Stichting Lezen*, beschikbaar was. Daan Beeke van *Stichting Lezen* stelde dat de scholierencampagne volgens hem geslaagd zou zijn als er goede reacties uit het onderwijs zouden komen en als de website goed gebruikt zou worden. In dit onderzoek heb ik het functioneren van *De grote zaal* in het onderwijs en de scholierenwebsite bekeken. De centrale vraag in dit onderzoek was:

Hoe functioneerde de door de CPNB en *Stichting Lezen* georganiseerde scholierencampagne met betrekking tot de roman *De grote zaal* van Jacoba van Velde in het kader van *Nederland Leest* en hoe wordt de scholierencampagne beoordeeld door 4havo/vwo-leerlingen en hun docenten?

In de volgende paragrafen geef ik de conclusies voor achtereenvolgens het functioneren van *Nederland Leest* in het onderwijs, het functioneren van *De grote zaal* in het onderwijs en het functioneren van de scholierenwebsite. Voor alle onderdelen breng ik adviezen uit voor volgende edities van de scholierencampagne.

8.1 Het functioneren van *Nederland Leest* in het onderwijs

De docenten die hebben deelgenomen aan dit onderzoek en de docenten die hebben gereageerd op mijn oproep⁹⁸ waren enthousiast over de campagne *Nederland Leest*. De docenten die reageerden en dit jaar afzagen aan deelname met hun klassen hadden daarvoor als reden dat ze *De grote zaal* niet geschikt vonden voor het gezamenlijk lezen en bespreken met hun leerlingen. Ze vonden *De grote zaal* niet interessant genoeg voor de doelgroep of vonden de roman geschikter voor meer ervaren lezers. De zes docenten die hebben deelgenomen aan dit onderzoek hebben *De grote zaal* wel in hun klassen behandeld. Daarvoor gaven ze als redenen: de lage prijs voor een boekenset, de beschikbaarheid van veel materiaal, de uitdaging voor de docent, de mogelijkheid om een onbekend boek met de leerlingen te bespreken en het creëren

⁹⁸ Oproep via de mailinglist van *De Digitale school*.

van aandacht voor de landelijke campagne. De docenten die deelnamen aan dit onderzoek hebben de leerlingen gewezen op het landelijke aspect van de campagne. Over het gezamenlijk lezen en behandelen van een boek waren ze positief en het was volgens hen goede manier om begrippen uit de literatuurtheorie aan op te hangen. Over de boekkeuze waren de docenten minder enthousiast. In de volgende paragraaf ga ik daar verder op in.

De meeste leerlingen hoorden van hun docent voor het eerst van *Nederland Leest*. Een enkeling had al posters zien hangen of was er in de bibliotheek op geattendeerd. Over het algemeen waren de leerlingen enthousiast over de campagne. Ze vonden het leuk dat ze weer eens iets anders deden dan de normale les Nederlands en één leerling vond het goed om zo'n campagne te organiseren omdat er steeds minder gelezen wordt. Ook brengt de campagne mensen samen en dat mensen over een maatschappelijke boodschap gaan praten is goed, volgens leerlingen. Een aantal leerlingen vond dat er meer 'aan marketing' gedaan moest worden en de campagne 'aanlokkelijker' gemaakt moest worden voor leerlingen. Een meer aansprekende kaft en een poster die minder ver van je afstaat gaven ze als suggesties. De poster vonden ze niet alleen voor jongeren veraf staan, maar ook voor ouderen. Het promotiemateriaal kwam wat 'overheidachtig' over volgens een leerling. Eén van de docenten merkte over de promotie van *Nederland Leest* op dat hij de posters met citaten niet goed bij het boek vond passen.

Algemene aanbevelingen voor de campagne

- Zorg voor promotiemateriaal dat voor een breed publiek aansprekend is.
- Kies voor een aansprekende kaft, die niet 'overheidachtig' aandoet.
- Zet de URL van de scholierenwebsite in de scholierenpocket, zodat alle scholieren er vanaf weten, ook al toont de docent de website niet in de klas

8.2 Het functioneren van De grote zaal in het onderwijs

De CPNB maakt jaarlijks de keuze voor het *Nederland Leest*-boek. De criteria daarvoor worden niet openbaar gemaakt. Toch werden er door de campagneleider Gijs van Schunselaar enkele uitspraken over gedaan. Het boek moet volgens hem een

aansprekend thema hebben, geëngageerd zijn, een bepaalde literaire waarde hebben, het moet zich onttrekken aan de waan van de dag, het moet zich lenen om erover in discussie te gaan en het moet geschikt zijn voor een breed publiek. Dat het publiek breed is moge duidelijk zijn: van de oudere leesclubdames van docent 2 en de opa en oma van docent 3 tot de 4havo/vwo-leerlingen die aan dit onderzoek hebben deelgenomen en aan het begin van hun literaire ontwikkeling staan.

Om te bepalen of *De grote zaal* geschikt is deze laatste groep heb ik een niveaubepaling uitgevoerd aan de hand van het competentiemodel van Theo Witte. *De grote zaal* heb ik geïndiceerd op niveau 4, omdat het verhaal ver van de belevingswereld van leerlingen staat, de leerlingen zich niet gemakkelijk met een van de hoofdpersonen kunnen identificeren en er complexe thema's en motieven in aanbod komen. De 4havo/vwo-leerlingen die *De grote zaal* op school gelezen hebben bevonden zich gemiddeld op niveau 2. Pas vanaf niveau 4 beschikken leerlingen over het vermogen 'om zich te verplaatsen in voor hen onbekende situaties en gebeurtenissen, en in complexe emoties van onbekende, meestal volwassen personen'.⁹⁹ Om zich te kunnen verplaatsen in Trui, die zich in het verpleegtehuis in de jaren vijftig bevindt, of in haar dochter Helena die ook al het een en ander heeft meegemaakt, is een bepaalde belezenheid nodig. Hoewel Rosita Steenbeek in het interview tijdens *Manuscripta* aangaf dat leerlingen zich waarschijnlijk gemakkelijker met Helena dan met Geertruide zouden kunnen identificeren, bleek dit in de praktijk toch niet het geval te zijn. Uit de interviews met leerlingen bleek dat veel leerlingen het boek meer geschikt vonden voor wat oudere lezers. Het leek Steenbeek voor scholieren ook prikkelend om te praten over de grote vragen. Uiteindelijk bleek maar een klein aantal van de geïnterviewde leerlingen écht aan het denken gezet te zijn door het lezen van *De grote zaal*. Daarbij dachten ze meer aan opa's en oma's en het zelf in een verpleegtehuis zitten dan aan de zin van het bestaan en andere aan het existentialisme verwante onderwerpen.

Leerlingen op leesniveau 4 kennen de belangrijkste noties uit de verhaalanalyse, zoals thema's en motieven, en kunnen deze gebruiken bij de interpretatie van een verhaal. Ook kan de leerling op niveau 4 omgaan met de tamelijk complexe betekenislaag en de ontwikkeling in de verhouding tussen de personages Trui en Helena. Het duiden van de complexe thema's ouderdom en existentiële

⁹⁹ Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester*, p. 136.

eenzaamheid zijn daarom waarschijnlijk lastig voor ze geweest. Uit de interviews bleek dat deze thema's in alle klassen aan de orde gekomen zijn. Met de term existentialisme hadden veel geïnterviewde leerlingen moeite; ze wisten vaak niet precies hoe je het uitspreekt en wat het precies inhoudt. De leerlingen vonden dat het onderwerp moest verbinden en een probleem aan de orde moest stellen. Het liefst moet er een maatschappelijk probleem aan de orde gesteld worden en uiteindelijk moet je er iets van leren, volgens hen. Twee docenten hoopten dat de leerlingen door het lezen van *De grote zaal* zouden inzien dat je een boek meer gaat waarderen als je het beter begrijpt en dat een boek dat in eerste instantie niets lijkt (het gaat over een oude vrouw in een verpleegtehuis in de jaren vijftig) toch mee kan vallen als je je erdoor worstelt.

In het onderzoek van *Duo Market Research* uit 2007 was een veelgenoemde suggestie voor verbetering van de scholierencampagne het kiezen van een (moderner) boek dat leerlingen meer aanspreekt. De docenten en leerlingen in dit onderzoek vonden dat ook, hoewel de alle respondenten, docenten en leerlingen, wel meenden dat het best een boek mag zijn waardoor je je horizon verbreedt en met iets nieuws in aanraking komt. De docenten pleitten voor een boek dat meer aansluit bij de belevingswereld van jongeren. Ze ervoeren het allemaal als een uitdaging om het boek gezamenlijk te lezen en te bespreken met de leerlingen.

Aanbevelingen voor de scholierencampagne

- Voor de doelgroep 4havo/vwo-leerlingen, leerlingen met gemiddeld een 'beperkte literaire competentie' is een boek dat aansluit bij leesniveau 2 geschikt.
- Wanneer er een boek gekozen wordt met thema's die aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen, zullen er waarschijnlijk meer docenten met hun klas deelnemen aan *Nederland Leest*.
- Leerlingen wensen een boek met thema's die aansluiten bij hun belevingswereld. Leerlingen noemden zelf: drugs, criminaliteit, loverboys en liefde. Het boek mag ook 'levendig' en 'spannend' zijn.
- Wanneer gekozen wordt voor een boek van een levende schrijver, kan de schrijver op school uitgenodigd worden. Deze wens leeft onder de geïnterviewde docenten.

8.3 Het functioneren van de scholierenwebsite

De scholierenwebsite bij *De grote zaal* had als functie het onder de aandacht brengen van de roman bij scholieren. Hofman en Maris van *De nieuwe collectie* kozen ervoor om een jongere als ambassadeur het boek bij zijn leeftijdsgenoten onder de aandacht te laten brengen. In de praktijk is het boek in eerste instantie vooral door docenten en de bibliotheken onder de aandacht van jongeren gebracht. De website had meer de functie van bemiddelaar tussen de 4havo/vwo-leerling en de roman, wanneer de lezer al besloten had de roman te gaan lezen. Ik heb de website geanalyseerd op de volgende punten: design en gebruiksvriendelijkheid, inhoud en aansluiting bij de doelgroep. Tevens heb ik de docenten en leerlingen tijdens de interviews vragen gesteld met betrekking tot de scholierenwebsite.

Alle voor dit onderzoek geïnterviewde docenten hebben de website gebruikt. Ze deden dit op verschillende wijzen: om zelf informatie op te zoeken, om in de klas te laten zien en om leerlingen er zelf mee te laten werken. De leerlingen die de website gebruikt hebben zijn dus door hun docent rondgeleid door de website. Wanneer je de website zonder inleiding zou bekijken, heb je m.i. niet meteen door wat het praktisch doel van de website is. Dat praktisch doel is in woord, beeld en geluid informatie geven over en bij *De grote zaal*. Dit praktisch doel kan benadrukt worden door in de browserbalk of op de hoofdpagina van de website expliciet aan te geven wat je op de website kunt vinden.

De scholierenwebsite heeft een professionele uitstraling en is herkenbaar als onderdeel van de grote campagne *Nederland Leest*. Leerlingen gaven aan de website ‘mooi’ te vinden. Alle docenten waren positief over het bestaan van de website. Ze vinden het medium goed aansluiten bij de behoeften van de doelgroep. Een docent noemde haar leerlingen beeldkijkers. Dat de website *De grote zaal* op verschillende manieren belichtte werd ook als positief ervaren. De visualisering van bepaalde begrippen bij het existentialisme vond een docent goed. De teksten zijn m.i. goed te begrijpen voor 4havo/vwo-leerlingen. Het punt waarop op de scholierenwebsite nog winst te behalen valt, is de hoeveelheid informatie. Het existentialisme werd erg beknopt uitgelegd en dit werd ook door de docenten opgemerkt. De leerlingen vonden het handig dat er op de website informatie over het existentialisme te vinden was. Aan de thema’s eenzaamheid, ouderdom en moeder-dochterrelatie wordt op de website geen aandacht besteedt. Ook wordt er weinig gedaan om het de leerlingen gemakkelijker te maken om zich met de personages te identificeren en een relatie te

leggen met het heden. Verschillende docenten en leerlingen gaven wel aan dat de website heeft bijgedragen aan een beter begrip van *De grote zaal*.

Aanbevelingen voor de scholierenwebsite

- Geef op de hoofdpagina en/of in de browserbalk expliciet aan wat het praktisch doel van de website is.
- De website moet vooral informatie geven op de punten die voor leerlingen complex zijn. In het geval van *De grote zaal* waren dat: aansluiting bij de belevingswereld, identificatie met de hoofdpersonen en de thema's.
- De website moet voldoende informatie bieden over plaatsing van de roman in de literatuurgeschiedenis en moeilijke begrippen moeten uitgelegd worden. In het geval van *De grote zaal* is meer informatie over het existentialisme gewenst.
- Leg op de website een link tussen de problematiek in het boek en de problematiek in de huidige maatschappij. Dit maakt de problematiek inzichtelijk en door de verbinding met de actualiteit zal het leerlingen aanspreken.
- Optimaliseer de navigatie op de website. Een menu dat continu in beeld is vergemakkelijkt het navigeren en voorkomt dat er steeds gescrold moet worden.
- De leessuggesties die bij 'verder lezen' gegeven worden moeten aansluiten op het leesniveau van de leerlingen.

8.4 Besluit

Over het geheel van de scholierencampagne waren de docenten en leerlingen die aan dit onderzoek meegedaan hebben positief. Ze hebben er over het algemeen plezier in gehad om *De grote zaal* gezamenlijk te lezen en te behandelen in de klas. In alle klassen zijn, in meer of mindere mate, de maatschappelijke thema's uit *De grote zaal* besproken. Omdat *De grote zaal* qua niveau niet goed aansluit op de literaire competentie van de gemiddelde 4havo/vwo-leerling zullen niet alle leerlingen iets zullen niet alle leerlingen iets opgestoken hebben van het lezen van *De grote zaal*. Leerlingen en docenten gaven aan dat de scholierenwebsite en de behandeling in de

klas hebben bijgedragen aan een beter begrip van de roman. Uiteindelijk waren er zelfs leerlingen die zijn gaan nadenken over de tijd waarin hij of zij oud zal zijn over het leven van de eigen opa's en oma's. De meningen over de scholierencampagne bij *De grote zaal* waren verdeeld. Als ik verder doordenk over de campagne denk ik dat het goed zou zijn om de website bij *De grote zaal* beschikbaar te houden, omdat sommige docenten de boekensets nog een jaar willen gebruiken. Ook zou het m.i. goed zijn als op de scholierenwebsite bij volgende edities van *Nederland Leest* informatie op verschillende niveaus aanbiedt. In het geval van *De grote zaal* zou dat bijvoorbeeld bij de informatie over het existentialisme goed kunnen: eerste een heldere korte omschrijving en dan achter een knop met 'meer weten?' extra informatie.

In de adviezen heb ik opgenomen dat het een idee is om de link naar de scholierenwebsite op te nemen in de scholierenpocket. Ik denk dat de informatie op de scholierenwebsite ook voor andere lezers (denk aan bibliotheekleden of lezers in leesclubs) interessant is. Daarom kan de website misschien ook onder de aandacht gebracht worden bij andere doelgroepen dan scholieren.

Aanbevelingen voor volgende edities van *Nederland Leest*

- Houd de website bij *De grote zaal* beschikbaar, zodat docenten de boekensets nog een jaar kunnen gebruiken.
- Bied informatie op verschillende niveaus aan, met eerst een heldere korte omschrijving en achter een knop met 'meer weten?' extra informatie.
- Breng de (scholieren)website ook onder de aandacht van andere doelgroepen dan die van 4havo/vwo-leerlingen.

Van 21 oktober tot 18 november 2011 zal *Het leven is verrukkulluk* van Remco Campert gelezen worden in het kader van *Nederland Leest*. Van deze roman is het niveau reeds bepaald aan de hand van het model van Theo Witte. Met leesniveau 3 sluit deze roman qua niveau beter aan bij de doelgroep van de scholierenactie dan *De grote zaal*. *Het leven is verrukkulluk* gaat over het leven van jongeren en speelt zich af in de jaren vijftig. Ik ben benieuwd wat docenten en leerlingen van die roman zullen vinden.

9. Bibliografie

- Aerden, S. (2009), *Soeka Batja - ik hou van lezen*, In: *Lezen*, jaargang 4, afl. 3, pp. 4-6.
- Blom, O. (2010), *Gemengde berichten; Een blik in de dagboeken van de schrijfster Jacoba van Velde*, In: *NRC Handelsblad*, 21-10.
- Boef, A.H. den (1986), *Wereldschrijfster koos voor de schaduw: Jacoba van Velde was bang van het succes*, In: *HN-Magazine/Hervormd Nederland*, 04-01.
- Breedt Bruyn, M. (2010), *Fenomenale vrouw met één geweldig boek*, In: *Vrij Nederland*, 23-01.
- Deel, T. van (1987), *Het sterven in de grote zaal*, In: *Trouw*, 30-04.
- Dessing, M. (2007), *Organisatie Nederland Leest zeer tevreden*, In: *Bibliotheekblad*, jaargang 11, afl.1, pp.14-15.
- Dinaux, C.J.E. (1954), *Het opmerkelijk debuut van Jacoba van Velde: Met roman "De grote zaal"*, In: *Haarlems Dagblad*, 14-05.
- Fortuin, A. (2010), *Ga voor harde winden snel naar pagina 7*, In: *NRC Handelsblad*, 18-10.
- Freriks, K. (2010), *In gezelschap van het Niets; Jacoba van Veldes 'De grote zaal': onthutsend eerlijk*, In: *NRC Handelsblad*, 15-10.
- Gorp, H. van, D. Delabastita & R. Ghesquiere (2007), *Lexicon van literaire termen*, Wolters Plantyn, Mechelen.
- Grinsven, V. & L. van der Woud (2008), *Rapportage Onderwijsactie Nederland Leest, Duo Market Research*, niet gepubliceerd.
- H.K. (1953), *Van beneden en boven de taalgrens*, In: *De Nieuwe Eeuw*, 19-12.
- Janssen, B. (2009), *Nederland Leest 2009: nadruk op meer samen lezen*, In: *Bibliotheekblad*, jaargang 13, afl. 21, pp. 12-16.
- Kelk, C.J. (1953), *Als ouders hulpbehoevend worden....: Debuut van Jacoba van Velde: De grote zaal*, In: *De Groene Amsterdammer*, 14-11.

- Koolhaas, A. (1985), *Bij de dood van Jacoba van Velde*, In: *Vrij Nederland*, 14-09.
- N.N. (2008), *Bibliotheken positief over Nederland Leest*, In: *Bibliotheekblad*, jaargang 12, nummer 3, p. 32.
- N.N. (1987), *Oud: Een heel betrekkelijk ideaal*, In: *Trouw*, 12-03.
- N.N. (1954), *Een boek als een monument: Jacoba van Velde "De grote zaal"*, In: *Het Vaderland*, 02-01.
- Panhuijsen, J. (1954), *Novelle over de tragiek van het ouder worden: Opmerkelijk debuut, zij het nog geen meesterwerk*, In: *Het Dagblad*, 16-02.
- Siepe, L. (1987), *Jacob van Velde, schrijfster met een bescheiden succes*, In: *Het Parool*, 20-02.
- Stichting Lezen (2009), *Literatuur in de klas*, brochure uitgegeven door *Stichting lezen*, p.16.
- Stichting Lezen (2010), *Literatuur in de klas*, brochure uitgegeven door *Stichting lezen*, p.17.
- Stoffelsen, D. (2010), *Een meesterwerk: Jacoba van Veldes De grote zaal in drie bedrijven van kritiek*, geraadpleegd via www.athenaeum.nl op 08-02-2011.
- Stroman, B. (1954), *Sociaal probleem als grondslag voor een aangrijpend verhaal*, In: *Algemeen handelsblad*, 08-05.
- Velde, J. van (1953), *De grote zaal*, Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam.
- W.E. (1954), *Letterkundige verschijningen, Het leed van de ouderdom. Een zeer schone treurzang*, In: *Leeuwarder Courant*, 30-01.
- Wieldraaijer, E. (2010) *Lustrumviering Nederland Leest*, In: *Bibliotheekblad*, jaargang 14, afl. 23, pp. 10-11.
- Witte, T.C.M. (2008), *Het oog van de meester: Een onderzoek naar de literaire ontwikkeling van havo- en vwo-leerlingen in de tweede fase*, Uitgeverij Eburon, Delft.
- Zijl, A. van der (1987), *Een puzzel die nooit werd voltooid*, In: *De Waarheid*, 23-05.

Websites

www.cpnb.nl

www.havovwo.nl

www.lezenvoordelijst.nl

www.nederlandleest.nl

www.scholieren.nederlandleest.nl

Bijlage 1 Het vragenformulier bij de scholierenwebsite¹⁰⁰

NEDERLAND LEEST *DE GROTE ZAAL* VAN JACOBA VAN VELDE

Vragenformulier

Naam:

Klas:

Hieronder staan een aantal vragen die grotendeels aansluiten bij de scholierenwebsite van Nederland Leest. Het adres van de website is: www.nederlandleest.nl/scholieren.

JACOBA, DE SCHRIJFSTER

Website:

Welke ideeën hebben jouw ouders over jouw toekomst? Wat wil je zelf? Werk dat hier uit.

Extra:

In het hoofdstuk *Jacoba, de schrijfster* lees je van alles over het leven van de auteur van *De grote zaal*. Vind je het belangrijk om te weten wie de schrijver van een boek is, en wat voor iemand dat is? Leg uit waarom.

DE GROTE ZAAL, HET BOEK

Website:

Toen *De grote zaal* verscheen, ontving het boek veel recensies. Je kunt ze vinden op de website. Lees de recensies en noteer van elke recensie de mening van de recensent, en welke argumenten deze daarvoor aanvoert. Nummer de argumenten.

Extra:

Nu *De grote zaal* door zo'n beetje heel Nederland (opnieuw) gelezen wordt, verschijnen er in kranten, tijdschriften en op het web veel reacties op het boek.

¹⁰⁰ Regelaafstand en lettertype aangepast in aansluiting bij de rest van de scriptie. Onderstreepte woorden zijn links naar andere pagina's op de scholierenwebsite.

Verzamel enkele reacties uit de media en reageer erop. Je kunt natuurlijk ook zelf meedoen met een ingezonden brief aan een krant of een *post* op een weblog of het forum op www.nederlandleest.nl!

FIFTIES & EXISTENTIALISME

Website:

Het hoofdstuk *Fifties en existentialisme* behandelt heel kort de kenmerken van het existentialisme. Geef een definitie van wat existentialisme inhoudt (je mag ook andere bronnen gebruiken). Bespreek vervolgens in het kort hoe het existentialisme in deze roman tot uiting komt.

Extra:

Kun jij je persoonlijk vinden in de ideeën van het existentialisme? Waarom wel/niet?

GEDACHTEN LEZEN

Website:

Werk hier je eigen *monologue intérieur* uit. Noteer zo nauwkeurig mogelijk wat zich in je hoofd afspeelde tussen je eigen voordeur en de deur van de school. Als dat te lang wordt, kies je een kortere periode, bijvoorbeeld waar je aan dacht tussen je slaapkamer en de keuken vanmorgen.

Extra:

De *monologue intérieur* vind je niet alleen in de literatuur terug. Er zijn ook films, liedteksten en gedichten waarin je de techniek terugvindt. Speur twee zuivere voorbeelden op en leg uit waarom het goede voorbeelden zijn.

Bijlage 2 Docentenhandleiding bij scholierenwebsite¹⁰¹

Docentenhandleiding

Op deze pagina vindt u extra opdrachten en ideeën om met *De grote zaal* aan de slag te gaan. Waarschijnlijk is er al het een en ander gebeurd voordat u hier terecht kwam. U heeft alleen of met de sectie besloten deel te nemen aan de scholierenactie rond Nederland Leest. U heeft boeken besteld bij de Openbare Bibliotheek. Of misschien heeft de mediathecaris op uw school deze stappen gezet.

Die samenwerking tussen school en bibliotheek is op zichzelf al goed voor het literatuuronderwijs. Uw openbare bibliotheek kan u waarschijnlijk ook bijstaan bij andere projecten, zoals het organiseren van literaire avonden of middagen.

Vierdeklassers en *De grote zaal*

Misschien is *De grote zaal* niet voor alle vierdeklassers eenvoudig te begrijpen. Het is een boek dat, gezien het thema en de uitwerking ervan, niet direct die leerlingen zal aanspreken die een ‘beperkte literaire competentie’ (niveau 2) hebben. Dit zijn leerlingen die, in de bewoording van Theo Witte, wel ervaring met het lezen van fictie hebben, maar nauwelijks met literaire romans voor volwassenen. De kans is aanwezig dat u een heel aantal van deze leerlingen in uw vierde klas heeft.

Is het boek daarmee ongeschikt om in de vierde klas aan te bieden? Niet per se. Dat is helemaal afhankelijk van hoe u het boek introduceert en hoe u ermee aan de slag gaat. Het ligt voor de hand het boek eerst zelf te lezen, en er vervolgens enthousiasmerend over te spreken. Ook kan het helpen om de klas in groepjes op te delen, en zo de betere lezers de lezers met minder ervaring te laten helpen.

Hoe dan ook is *De grote zaal* een boek dat breed in te zetten is in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Het is een zeer literair boek, dat op geen enkele eindlijst misstaat. Bovendien biedt het kansen voor een vakoverstijgende aanpak.

Scholierensite

De scholierenwebsite rond *De grote zaal* is zo opgebouwd dat leerlingen, na enige introductie, zelfstandig aan de slag kunnen. Aangezien het boek niet direct aansluit bij

¹⁰¹ Regelaafstand en lettertype aangepast in aansluiting bij de rest van de scriptie. Onderstreepte woorden zijn links naar andere pagina's op de scholierenwebsite.

de belevingswereld van de leerlingen, wordt de fictieve wereld van het boek op aantrekkelijke wijze geïntroduceerd bij de leerling. Wie deze thema's begrijpt, zal aan De grote zaal een prettige leeservaring beleven.

De website bevat op zichzelf geen opdrachten en de toon is licht. Daarom kunnen vierdeklassers er zelfstandig mee aan de slag, in een computerlokaal of thuis. Het is onze inschatting dat de hele website gemakkelijk binnen een lesuur van 50 minuten doorlopen kan worden. Als docent kunt u de website ook gebruiken om de thema's te introduceren. Of misschien wilt u juist veel dieper op de thema's ingaan; dan gebruikt u ze als uitgangspunt.

Lessuggesties

Een paar suggesties voor verdieping willen we u graag aan de hand doen. Deze suggesties gaan verder dan de website, en kunnen dus zeer uitdagend zijn voor de lezers die nu (wellicht voor het eerst) een volwassenen roman lezen.

1. De grote zaal, het boek

Dit hoofdstuk gaat ondermeer in op recensies die De grote zaal bij verschijning ontving. U kunt leerlingen deze recensies laten analyseren: welke argumenten gebruikt de recensent? Laat de leerlingen de argumenten puntsgewijs noteren en er vervolgens op reageren.

De actie Nederland Leest gaat in de pers nooit ongemerkt voorbij. Het is goed mogelijk dat er opnieuw recensies en reacties op De grote zaal verschijnen. Dat levert mooi actueel lesmateriaal op.

2. Jacoba, de schrijfster

Leerlingen lezen in dit hoofdstuk over het leven van Jacoba van Velde. Dit kan in de klas tot een discussie leiden over de autonomie van een literair werk: hoe belangrijk is het dat de lezer weet wie een roman geschreven heeft? Doet dat er iets toe? Is dat van invloed op de interpretatie van de roman?

3. Fifties en existentialisme

Dit hoofdstuk geeft een zeer korte introductie op het existentialisme. U kunt dit hoofdstuk als aanleiding nemen voor een klassengesprek over existentialistische kenmerken van deze roman. Daarnaast kan het interessant zijn om in bredere zin over

het existentialisme te praten. Samenwerking met de sectie Frans of levensbeschouwing zou de behandeling van dit onderwerp kunnen versterken.

4. Het einde

De Lofrede van Rosita Steenbeek, die in dit hoofdstuk wordt genoemd, is goed in te zetten tijdens de les. U kunt leerlingen vragen te reageren op de lofrede met uitgewerkte argumenten. Daarbij kan de leerling eventueel ook de eigen opvattingen over de dood uitwerken.

5. Gedachten lezen

De monologue intérieur komt niet alleen in de literatuur voor. U kunt leerlingen vragen liedteksten of filmfragmenten te zoeken die gebruik maken van de techniek. Ook rijst hier de vraag hoe betrouwbaar het perspectief in De grote zaal is. En het is een mooi aanknopingspunt om de verhouding verteltijd / vertelde tijd te bespreken.

U kunt hier een [vragenformulier](#) downloaden dat u aan uw leerlingen kunt geven. Het is een Word-document, zodat u zelf kunt selecteren, wijzigen of aanvullen. Een antwoordmodel is niet voorhanden.

Bijlage 3 Overzicht hoofd- en subonderwerpen op de scholierenwebsite

Hoofdonderwerp	Subonderwerpen	Korte omschrijving inhoud
Het boek	<i>Feiten</i>	Informatie over jaar van uitgave, uitgeverij etc.
	<i>In het kort</i>	Korte samenvatting <i>De grote zaal</i>
	<i>Jesse leest voor</i>	Videofragment waarin Jesse het eerste fragment uit <i>De grote zaal</i> voorleest
	<i>Internationaal succes</i>	Informatie over de verschillende vertalingen
	<i>Op de radio</i>	Link naar een fragment uit een recensie op de radio
	<i>In de krant</i>	Twee afbeeldingen van recensies uit 1953
	<i>Verder lezen</i>	Leestips (zie bijlage 6)
De schrijfster	<i>Een dansende schrijfster</i>	Informatie over het leven van Jacoba van Velde
	<i>Interview</i>	Een link naar een radio-interview met Jacoba van Velde
	<i>In de pers</i>	Een krantenbericht over de familie van Velde; Jacoba en haar broers
	<i>Artistieke broers</i>	Informatie over en een foto van Jacoba en haar broers
	<i>Schilderij Geer</i>	Videofragment, een afbeelding van een werk van Geer en informatie over een expositie van het werk van Geer en Bram van Velde
	<i>Schilderij Bram</i>	Link naar hetzelfde videofragment als op de pagina over Geer en een afbeelding van een werk van Bram
	<i>Jesse leest voor</i>	Videofragment waarin Jesse voorleest
	<i>Verder lezen</i>	Leestips (zie bijlage 6)
Fifties en existentialisme	<i>De jaren '50</i>	Informatie over de maatschappij in de jaren vijftig en een afbeelding
	<i>Parijs, mais qui!</i>	Informatie over Jacoba's tijd in Parijs
	<i>Het existentialisme</i>	Afbeelding van Sartre en korte uitleg over het existentialisme
	<i>Attributen</i>	Afbeeldingen van attributen die typisch voor de jaren vijftig zijn
	<i>Het existentialisme volgens Jesse</i>	Een videofragment waarin Jesse gitaar speelt en daarna zegt 'Je bent wat je doet'
	<i>Absurd toneel</i>	Informatie over toneel. Drie videofragmenten van bewerkingen van <i>Waiting for Godot</i> van Sartre

	<i>Verder lezen</i>	Leestips (zie bijlage 6)
Het einde	<i>Dood in de kunst</i>	Informatie over dood in de kunst met een afbeelding van een schedel
	<i>Dood in de mode</i>	Informatie over dood in de mode met afbeeldingen van een bandana, schoenen en een tas met doodskoppen
	<i>Dood in 'De grote zaal'</i>	Informatie over de gedachten van Trui waarvan de lezer deelgenoot wordt
	<i>Wat vindt Rosita Steenbeek?</i>	Een citaat van Rosita Steenbeek uit de lofrede bij <i>De grote zaal</i> en vragen voor de scholier
	<i>Als de dood</i>	Een afbeelding van Jacoba van Velde en een link naar een radio-interview
	<i>Jesse leest voor</i>	Videofragment van Jesse die een fragment uit <i>De grote zaal</i> voorleest
	<i>Verder lezen</i>	Leestips (zie bijlage 6)
Gedachten lezen	<i>Monologue interieur</i>	Uitleg over de innerlijke monoloog
	<i>Jesse leest gedachten</i>	Een foto van Jesse met <i>De grote zaal</i> in zijn hand en daarnaast een fragment uit de roman
	<i>Verder lezen?</i>	Leestips (zie bijlage 6)
	<i>Van gedachten wisselen</i>	Een fragment uit de film Being John Malkovic en een afbeelding van de filmposter
	<i>Je eigen gedachten</i>	Uitleg over de stream of consciousness en een filmpje met een zwarte kat ter illustratie

Bijlage 4 Lees verder – Leestips op de scholierenwebsite

Hoofdonderwerp	Titel en auteur	Niveau ¹⁰²
<i>Het boek</i>	<i>Intensive care</i> van Rosita Steenbeek	
	<i>De val van Hippocrates</i> van Menno Lievers	
	<i>De Engelse patiënt</i> van Michael Ondaatje	
	<i>De Toverberg (Der Zauberberg)</i> van Thomass Mann.	
	<i>Hersenschimmen</i> van Bernlef	3
	<i>Heden ik</i> van Renate Dorrestein	
	<i>Mijn leven als hond</i> van Martin Bril.	
<i>De schrijfster</i>	<i>De vader, de moeder en de tijd</i> van Marijke Hilhorst	
	<i>Het zwijgen van Maria Zachea</i> van Judith Koelemeijer	1
	<i>Vogelvlucht</i> van Inez Dulleman	
	<i>Ik besta in wat ik schrijf</i> van Patricia de Groot (over het leven van Hella S. Haasse)	
	<i>Nynke van Hichtum</i> van Aukje Holtrop (over het leven van Sjoukje Troelstra-Bokma de Boer)	
	<i>Rebel en dame</i> van Gé Vaartjes (biografie van Top Naeff)	
	<i>Anna</i> van Annejet van der Zijl (over het leven van Annie M.G. Schmidt)	
	<i>Simone de Beauvoir</i> onder redactie van Joke J. Hermesen (essays over Simone de Beauvoir)	
<i>Fifties en existentialisme</i>	<i>Een liefde in Parijs</i> van Remco Campert	
	<i>Familieziek</i> van Adriaan van Dis	
	<i>De avonden</i> van Gerard Reve	4
	<i>De avonden: een beeldverhaal</i> van Gerard Reve & Dick Matena	
	<i>De zomer van '59</i> van Jan Veenstra	
	<i>Brieven aan Olga</i> van Jan Wolkers	
	<i>Mondriaan, de man die de charleston danste</i> van Max Dendermonde	
	<i>Au pair</i> van Willem Frederik Hermans	
	<i>Eenzaam avontuur</i> van Anna Blaman	5

¹⁰² Indien reeds bepaald aan de hand van de niveau-indeling van Theo Witte. Niveaus beschikbaar na inloggen op: www.lezenvoordelijst.nl, geraadpleegd op 30-03-2011.

	<i>Nooit meer slapen</i> van W.F. Hermans	4
<i>Het einde</i>	<i>Bezonken rood</i> van Jeroen Brouwers	4
	<i>Contrapunt</i> van Anna Enquist	
	<i>De requiems</i> van A. F. Th. van der Heijden	
	<i>Gesloten huis</i> van Nicolaas Matsier	
	<i>Wit is altijd schoon</i> van Leo Pleysier	
	<i>De garnalenpelster</i> van Nilgün Yerli	2
	<i>Van oude mensen, de dingen die voorbij gaan...</i> van Louis Couperus	5
	<i>Oud en eenzaam</i> van Gerard Reve	
	<i>Annie</i> van Kees van Kooten	
	<i>Datumloze dagen</i> van Jeroen Brouwers	
	<i>Sprakeloos</i> van Tom Lanoye	
	<i>De verdrunkene</i> van Margriet de Moor	4
	<i>De wet van Spengler</i> van Jaap Scholten	
<i>Gedachten Lezen</i>	<i>Menuet</i> van Louis Paul Boon	
	<i>Eva</i> van Carry van Bruggen	
	<i>De Metsiers</i> van Hugo Claus	4
	<i>De zwarte keizer</i> van Hugo Claus	
	<i>Meneer Visser's hellevaart</i> van Simon Vestdijk	
	<i>Juni</i> van Gerbrand Bakker	

Bijlage 5 Reacties op de oproep via de mailinglist van *De digitale school*¹⁰³

Reactie 1: 29 november 2010

Helaas kan ik u niet helpen. De keuze van dit boek heeft daar wel iets mee te maken. De vorige boeken (van Mulisch, Thijssen, Arion en Haasse als ik het wel heb) waren een voor een geschikter dan het laatste boek, in ieder geval in de klassen 4H en 4V waarvoor wij deze boeken meestal gebruiken. Het thema en de toon van de roman *De grote zaal* maakt hem eerder geschikt voor een (meer ervaren) lezer van 6V, niet zozeer voor lezers die vaak net beginnen met 'volwassenenliteratuur', en die vaak niet erg veel lezen).

Met de campagne is overigens niets mis, hoewel de CPNB toch met een oog moet kijken naar resultaten van het onderzoek van Witte, om een juiste inschatting van het lezen van scholieren te maken bij de keuze van het boek.

Reactie 2: 29 november 2010

wij hebben als sectie er juist voor gekozen om het boek niet klassikaal te lezen. Wij lezen elk jaar in 4 havo een boek klassikaal, maar *De grote zaal* wilden wij onze leerlingen niet aandoen! Niet geschikt was ons oordeel. Ik dacht: dit mail ik maar even...

Reactie 3: 29 november 2010

Het jaarlijks te verschijnen boek van Nederland leest wordt door ons gewoonlijk aangeschaft. In het verleden is de keuze van het boek diverse keren goed geweest (Twee vrouwen, Oeroeg, Dubbelspel) en het kon in de vierde klas goed behandeld worden. Bij *De grote zaal* vind ik dat aanzienlijk minder en ik heb het boek dan ook niet behandeld; de problematiek staat te ver van de modale h4-leerling af.

Reactie 4: 29 november 2010

Wij, docenten bovenbouw van [naam school] te [plaatsnaam school], hebben besloten dit jaar geen gebruik te maken van het boek van de Nederland leest - campagne, i.t.t. vorig jaar. Het boek leek ons voor onze doelgroep, vwo4, niet interessant genoeg.

¹⁰³ Reacties rechtstreeks overgenomen uit email. Originele spelling behouden.

al ben ik dan geen docent van een middelbare school, toch wil ik graag reageren. Misschien iets om op te nemen als aandachtspunt.

Ik ben nl docent in de volwasseneducatie, in de basiseducatie wel te verstaan. Dat wil zeggen dat ik oa. les geef aan laaggeletterden en aan mensen praktisch Engels doceer. Kortom mensen die amper basisschool onderwijs of weinig vervolgonderwijs hebben gehad.

Toch doe ik met diverse groepen al mee met Nederland leest sinds het ontstaan in Nederland. Ik ben ook betrokken bij de realisatie van de afsluitingsavond in de plaatselijke bibliotheek.

Het idee achter Nedeland leest vind ik prachtig, vandaar onze deelname en betrokkenheid. Toch bereikt men met de gekozen titels slechts, in mijn ogen, een elitair deel van de Nedelandse bevolking. JAMMER.....HEEL JAMMER

Bijlage 6 Overzicht meningen van leerlingen over *De grote zaal*

Leerlingen van ...	Mening over De grote zaal
<i>Docent 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> + 'Mooi. Naast dat depressieve mooi.' + 'Ik vond het niet een moeilijk boek' + 'Ik vond hem moeilijk om doorheen te komen. De eerste paar bladzijden. Je moet heel veel moeite doen om in het boek te komen.' + 'Als je weet wat de belangrijkste dingen zijn dan is het goed te volgen.' + 'Ik vond hem sowieso heel makkelijk te volgen.' + 'een hele duidelijke structuur in qua praten over bepaalde dingen in verleden, heden, verleden. Dat vond ik wel mooi, ja. Dat ze steeds terugging naar hoe ze zich voelde en dat ze spijt had bijvoorbeeld dat ze niet alles had gedaan.' + 'door die duidelijke structuur kun je overal in het boek komen en toch begrijpen waar het over gaat.' - 'Saai, het is gewoon echt saai'
<i>Docent 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> - 'Niet ons soort boek, denk ik.' - 'Niet voor onze leeftijd. Voor mensen van twintig of dertig ofzo. Die snappen het ook beter.' + 'Ik snapte het wel eigenlijk.' +/- 'Ik vond het niet echt een leuk boek om te lezen, maar ik vond het wel interessant om te kijken hoe zit dat allemaal. Dat vond ik wel leuk om te lezen, maar het is nog steeds niet echt mijn smaak.' - 'Ik denk niet dat het echt de smaak van onze leeftijd is.' - 'Ik vond het niet leuk omdat het opgedragen werd.'
<i>Docent 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> - 'Ik vond hem een beetje saai eigenlijk.' - 'Ik kon me er niet goed in verplaatsen.' - 'Het staat nogal ver van je af denk ik.' + Reactie daarop: 'Ik had dat wel.' + 'Het is wel een mooi boek maar het is wel moeilijk om je erin te verplaatsen.' + 'Je kunt het je wel goed verbeelden. Het is wel mooi beschreven, je kon het zo voor je zien.' + 'Hoe die Helena dacht vond ik ook wel mooi, dat ze zo anders dacht dan die moeder.'
<i>Docent 4</i>	<ul style="list-style-type: none"> + 'Ik vond het wel een mooi boek.' +/- 'Je ziet wel hoe het eraan toegaan, maar wel langdradig, zoals ik al zei. Wel realistisch, het is nog steeds zo zeg maar. Het punt is: ik ben zelf nog maar vijftien dus ik kon me moeilijk in de personen verplaatsen omdat die ouder zijn. Het boek is dus meer voor oudere mensen.' + 'Toch vind ik het leuk dat wij het ook gaan lezen. Je leert gewoon andere boeken kennen en je blijft niet bij wat je normaal leest.' - 'Toen ik het boek las dacht ik wel neemt de schrijfster geen risico door over ouderdom en over de dood te schrijven. Misschien zijn er senioren die daar bang van worden, dus daar dacht ik wel eens aan. Ik vond dat ze het einde een beetje eng had gemaakt toen die vrouw stierf.' - 'Het onderwerp van het boek stond me niet echt aan. Het thema ook niet.' + 'Ik vond het wel leuk om te horen hoe het er dan aan toegaat in het verzorgingshuis.' + 'Ik vond het onderwerp leuk, maar soms was het nogal langdradig geschreven.' + 'Ik had nog nooit zo'n boek gelezen dus dat vond ik wel leuk. Ik lees altijd van die liefdesboeken. Van die chicklits.'
<i>Docent 5</i>	<ul style="list-style-type: none"> + 'Ik vond hem mooi.' - 'Ik vond er niets aan.'

	<p>+/- 'Ik vond het wel, ik vond hem in het begin heel erg saai. Toen dacht ik ga toch maar een beetje doorlezen. Toen ben ik gaan doorlezen en toen vond ik wel dat er meer verhaal in zat zeg maar.'</p> <p>+ 'En ik vond sommige stukjes wel heel mooi, van die zinnen.'</p> <p>+/- 'Aan het einde vond ik het veel mooier dan aan het begin.'</p> <p>+ 'Ik vond het gewoon mooi vanaf het begin al zij ligt dan in bed en je wilt weten waarom. En wat ze meemaakt dat vind ik indrukwekkend. En dat hoe het er daar aan toeging dat is best discriminerend mensen die rijk zijn die hebben het veel beter dan die mensen die echt geen geld meer hebben. Hoe moet je dat uitleggen, ik vond het wel boeiend.'</p> <p>+/- 'Ik vond het niet superleuk zeg maar, hoe moet ik zeggen, het lezen. Ik lees heel weinig, laat ik het zo zeggen. Dus ook dit boek, ja, toen ik begon te lezen vond ik het al niet zo leuk zeg maar. Maar het verhaal zelf, zeg maar, en hoe het thema erin verwerkt is vond ik dan wel heel goed gekozen inderdaad, maar dat had ik net al een beetje uitgelegd.'</p>
<i>Docent 6</i>	<p>- 'Ik vond hem persoonlijk best saai. Dat komt door de ouderwetse taal.'</p> <p>- 'Het is een beetje langdradig allemaal.'</p> <p>- 'Ik vind zelf ook dat er niet zoveel spannende dingen in gebeuren.'</p> <p>+/- 'Het was wel een beetje langdradig. Maar ik vond de flasbacks wel mooi en de boodschap ook wel.'</p> <p>+ 'De boodschap van het boek vond ik wel mooi.'</p> <p>+/- 'Het totaal was mooi, maar als je zo aan het lezen was, was het 'lallala...'. En dan denk je 'wat is nou eigenlijk de clou van dit?' Dat ze steeds terugkijkt naar dingen van zo lang geleden, wat voegt dat toe dacht ik dan. Tussendoor dacht ik soms het is wel een beetje hetzelfde.'</p>

Bijlage 7 Overzicht geschiktheid voor de doelgroep volgens leerlingen

Leerlingen van ...	Geschiktheid van <i>De grote zaal</i> voor 4havo/vwo-leerlingen
<i>Docent 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> + 'Ik denk dat het wel geschikt is. Als je het zo bespreekt zoals wij hebben gedaan was het wel te doen.' - 'Maar in de andere klas hebben ze het hele boek gezamenlijk gelezen en er verder amper iets mee gedaan. Dan is het veel lastiger om je concentratie erbij te houden. Dan volg je het ook niet, nu ken je het verhaal beter.' + 'Ik vind het heel geschikt omdat het zo dun is, zo klein. Dat is geschikt voor 4havo.' + 'Als het gewoon goed behandeld wordt in de klas is het wel te doen. Maar als je het helemaal zelf moet doen komen er mindere cijfers uit.' - 'Minder zwaar, want dit is best wel een zwaar onderwerp. Iemand in de klas had gehuild. En een ander had het niet gelezen. Het is een zwaar boek. Ik denk dat het wel makkelijker is voor 4havo als het wat lichter begint, literatuur is van zichzelf al zwaar genoeg.' - 'Ik vond het niet geschikt en ik zit ook naast een jongen en die heeft het boek niet gelezen, omdat hij weer aan een overleden persoon uit zijn familie ofzo moest denken, dus die heeft een heel ander boek gekregen uiteindelijk.'
<i>Docent 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> - 'Niet ons soort boek, denk ik. Nee. Niet voor onze leeftijd. Voor mensen van twintig of dertig ofzo. Die snappen het ook beter. Jij bent aan het lezen en denkt 'waar gaat het eigenlijk over?' - 'Misschien hadden ze iets meer in onze categorie kunnen kiezen. Het project heet dan <i>Nederland Leest</i> weetjewel, dan wil je jongeren aan het lezen krijgen. En dan krijg je zo'n boek voor je. En dan denk je er zijn zoveel leuke boeken en waarom worden die niet gekozen? Sowieso al die eerste zin, toen dacht ik al... Ik dacht 'moet ik dit echt gaan lezen?' En dan wil je mensen enthousiast maken om te gaan lezen en dan krijg je zoiets. Dat heb ik wel gehoord dat <i>Nederland Leest</i> al een aantal jaren saaie boeken heeft. Net als vorig jaar <i>Oeroeg</i>, ja dan denk ik van...'
<i>Docent 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> +/- 'Ik vond het wel geschikt, omdat het eigenlijk best wel een makkelijk te lezen boek is. Maar ik denk niet dat iemand zich zo heel goed in zo'n vrouw kunnen verplaatsen, want er zijn er natuurlijk niet zoveel die deze situatie in het dagelijks leven meemaken.' + 'Het is ook niet zo'n heel dik boek. Meestal in 4vwo, zijn ze niet zo goed in dikke boeken.' + 'Ik vind het een beetje een inleidend boekje. De meeste mensen denken dan dit zou ik nooit hebben gekozen. Dan heb je zo het gevoel van 'ja, verder in de bovenbouw moet ik ook wel eens boeken lezen die ik niet zou willen lezen.' Het is een beetje inleidend van dan weet je wat je te wachten staat. Ik vind het wel geschikt voor 4vwo.' + 'Ik vond het op zich best wel goed. Ik lees zelf best wel veel, ik weet niet of andere mensen veel lezen.' +/- 'Mensen die dyslexie hebben lezen misschien niet veel, omdat die dat niet fijn vinden. We hebben er een kenner bij. Ik denk dat die het niet fijn vinden om literatuur en diepgaande verhalen te lezen. Dan vind ik het wel goed dat ze eens iets anders te lezen krijgen.' +/- 'Ik vond hem eigenlijk niet geschikt voor 4vwo. Ja, ik denk dat de meeste mensen in 4vwo over die dingen, dood enzo nog niet eens nadenken. Dood enzo is toch iets... Je ziet het wel bij je opa en oma enzo, die je dan kent die doodgaan. Maar op zo'n jonge leeftijd, vind ik, eigenlijk hoeft je er ook nog niet echt over na te denken. Op zich aan de ene kant vind ik het wel goed om over na te denken. Je ziet dan ook bij die oma dat het niet handig is om zo te leven. Dat is op zich wel handig als je daar in 4vwo al achterkomt. Haha.'

<i>Docent 4</i>	<ul style="list-style-type: none"> + 'Ik vind het wel geschikt. Het is weer iets nieuws zeg maar. Ik denk dat niemand zo'n boek heeft gelezen.' + 'Ik vind het wel interessant om te weten hoe het zo zeg maar...' - 'Op zo'n leeftijd hoef je toch niet over zo'n onderwerp te gaan lezen.' + 'Juist wel. Ik denk juist dat je nu op een leeftijd zit dat je dat kunt handelen enzo. Je moet er dan juist wel iets over weten.' +/- 'Sommigen spreekt het wel aan en sommigen niet. Dat verschilt per persoon.' + 'Ik vind hem wel geschikt. Die onderwerpen kom je toch wel tegen, niet bij jezelf maar wel bij oudere mensen die je kent en dan is het toch wel goed om er iets over te lezen denk ik.'
<i>Docent 5</i>	<ul style="list-style-type: none"> + 'Ik vind het wel belangrijk dat wij zeg maar nu al worden geïnformeerd, zeg maar. Kennismaken met. Gewaarschuwd. Dat het zo erg is zeg maar. Dat het zo kan zijn. Ik zou het niet voor een 3havo-klas neerleggen, zeg maar. Die zouden helemaal van 'huh, wat is dit?' - 'Je kunt het ook weer ongeschikt noemen, want je kunt ook zeggen dat mensen het verhaal niet aanspreekt, waardoor mensen denken 'wat boeit mij het' en 'dit verhaal vind ik niets aan'.' + 'Je kunt ook zeggen het is geschikt. Je leert ook iets actueels. Je leert ook hoe erg het in die tijd was, zeg maar. Als je het gedeeltelijk in de klas leest kan het wel.' +/- 'Maar ik denk dat als we geen begeleiding hadden gehad dan niet, dan had niemand het gelezen. Want het is niet echt een pakkend boek. Maar aan de andere kant denk ik wel het komt nu weer terug, het gaat ook wat slechter in de zorg.' + 'Het is wel een goed thema. Als je ook even de kennis mee maakt voor mensen die het niet wisten.' + 'Het zet je ook aan het denken, van wij zitten nu nog in 5havo maar als je straks zelf tachtig bent dan wil je dat ook niet. Dan heb je nog een heel leven en dan denk je 'misschien kan ik er nog iets aan doen'.'
<i>Docent 6</i>	<ul style="list-style-type: none"> - 'ik vind van niet, omdat het gewoon te ouderwetse taal is. Het zal dan wel literatuur zijn. Op iedere bladzijde snap je wel twee of drie woorden niet, omdat het uit de jaren dertig komt ofzo.' + 'Ja, ik vond hem wel geschikt. Ik vond de moeilijke woorden wel meevallen.' + 'Het is niet echt iets van nu. Maar als je het gewoon echt voorlegt aan een klas en laat lezen, dan merken ze ook dat er andere dingen zijn. Iets nieuws, nieuwe dingen.' + 'Ik vind het wel goed dat je oude boeken leest, dan weet je ook wat er in die tijd speelde. Dat hoeft niet per se met alleen maar moeilijke woorden te zijn. Ik vind het wel leuk zo'n geschiedenisboek.'

Colofon

Titel:	De scholierencampagne bij <i>Nederland Leest</i> . Een onderzoek naar het functioneren van de campagne in 2010: 4havo/vwo-leerlingen lezen <i>De grote zaal</i>
Auteur:	Annemieke Heijker
Redactie:	Saskia Visser
Een uitgave van:	Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie Rijksuniversiteit Groningen
Begeleiding:	Sandra van Voorst
Met dank aan:	alle geïnterviewde docenten en leerlingen en Stichting Lezen
Verkoopprijs:	10,00€
Uitgave:	Groningen, juni 2011
Contact:	Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie Postbus 716 9700 AS Groningen 050-3635271 tawi@rug.nl www.rug.nl/wewi